

SEGONA PART

LA DINÀMICA MIGRATÒRIA RECENT
DE LA CIUTAT DE BARCELONA, 1991-2005

5 TENDÈNCIES RECENTS DE LA MOBILITAT RESIDENCIAL A LA CIUTAT DE BARCELONA

La identificació de la singularitat demogràfica del darrer quart del segle XX ha estat objecte dels capítols anteriors de la investigació, una etapa que contextualitza temporal i demogràficament aquesta recerca doctoral. Com s'ha vist, doncs, a partir de la segona meitat de la dècada dels setanta, s'instal·la un nou model de migracions internes a Espanya caracteritzat per la reducció de les migracions de mitjana i llarga distància i un creixent paper de la mobilitat residencial; aquestes dues tendències contraposades es materialitzen en una pèrdua del paper de les ciutats com a àrees receptores i dels municipis rurals com a centres emissors. En suma, s'esgoten les migracions camp-ciutat, que són substituïdes per la mobilitat entre ciutats, en la qual destaca, sintèticament, l'èxode dels nuclis urbans centrals saturats cap a les seves perifèries.

Aquest nou model migratori que domina a Barcelona des de la dècada dels setanta representa un trencament amb els patrons anteriors. Fins aleshores el creixement migratori de Barcelona s'havia cimentat en la tradicional atracció de la immigració interna catalana i de la resta d'Espanya, que havia nodrit el fort creixement demogràfic barcelonès des del segon terç del segle XIX. La saturació urbana del municipi, i per tant l'assoliment d'allò que podríem definir com la maduresa de la ciutat, fou clau per anticipar la caiguda del creixement migratori i per explicar el saldo migratori negatiu intern registrat durant les tres últimes dècades de segle XX. Per contra, en els primers anys de segle XXI la dinàmica migratòria imperant a la ciutat es veu alterada per l'augment de la migració internacional que marca una inversió de la tendència al decreixement del volum total de població: Barcelona ha guanyat més de 100.000 residents en els darrers sis anys (1/I/2000-1/I/2006) malgrat haver mantingut un saldo migratori negatiu amb la Regió Metropolitana de Barcelona i la resta de Catalunya.

A grans trets, i com també s'ha repassat en el marc teòric, entre les conseqüències demogràfiques derivades de la mobilitat residencial de Barcelona, en la qual participa de manera creixent la població estrangera, i de la desconcentració de la ciutat central, es pot destacar el transvasament de la població del centre a les successives corones metropolitanes -que ha modificat intensament la distribució territorial de la població metropolitana- així com el procés de substitució de la població, que comença en el moment en què els que abandonen el municipi i els que entren presenten un diferent perfil demogràfic.

Si als següents apartats de la Tesi Doctoral es parlarà de les característiques migrants i de com aquestes defineixen els processos de renovació i de substitució de població al municipi de Barcelona, és moment ara per parlar de la migració en les darreres dècades en

l'àmbit de Barcelona. El punt de partida serà la comparació del procés de desconcentració de Barcelona amb el comportament demogràfic que han presentat les altres grans urbs espanyoles. Un cop realitzat aquest recorregut per la segona meitat de segle XX, desenvolupat des de la doble dimensió de persones i llars, l'apartat s'encamina cap a la descripció i interpretació d'aquests processos a l'àmbit metropolità de Barcelona, on s'emmarca espacialment aquesta recerca. El capítol representa un pas, des del punt de vista espacial, en l'aproximació cap a l'estudi específic de la ciutat de Barcelona, un esglaó més des de la perspectiva temporal amb l'acotació de l'etapa d'estudi al període 1980-2005, i un pas endavant també des del punt de vista demogràfic, ja que s'introdueixen les dues variables demogràfiques per excel·lència, sexe i edat.

El major pes de l'apartat recau en l'anàlisi de les tendències recents de la migració a la ciutat de Barcelona, emmarcades en el context espanyol i de la seva regió metropolitana gràcies als capítols anteriors. Els principals objectius del capítol són: 1) analitzar i mesurar el comportament de la immigració i de l'emigració a la ciutat en relació amb l'àmbit metropolità, 2) definir la tipologia dels moviments realitzats per la població barcelonina i mesurar la incidència de la mobilitat intermunicipal en relació amb els canvis d'habitatge que es produeixen a l'interior de la ciutat, 3) identificar les relacions territorials que s'estableixen a partir dels fluxos migratoris que tenen com a origen o destinació la ciutat de Barcelona, 4) detectar quines són les característiques demogràfiques, sexe i edat, que potencien la mobilitat intermunicipal dels residents a Barcelona, i 5) mesurar quins són els efectes de la participació de la població estrangera als fluxos migratoris interns en la dinàmica migratòria de la ciutat.

Com ha quedat definit a l'apartat dedicat a les fonts i a la metodologia, l'Estadística de Variacions Residencials, eina fonamental per a l'anàlisi dels fluxos intermunicipals recents a Espanya, és la principal font d'informació utilitzada en aquest apartat. El capítol comença, però, amb l'ús de la font que comptabilitza migrants i no migracions (estocs i no fluxos), el cens de població; per al període 1950-2001 s'han recopilat el nombre total de població i de llars de les províncies seleccionades per aproximar-se a la seva dinàmica urbana i demogràfica. Les dades dels censos i padrons elaborats entre 1981-2001, així com del padró continu (1998-2005), han alimentat els càlculs elaborats per a la reconstrucció del pas de les generacions metropolitanes pel període 1981-2005.

El títol d'aquest apartat parla de tendències recents dels moviments migratoris. La relativa ambigüïtat temporal del títol no és casual; la major part de la recerca s'ha centrat en l'anàlisi del període 1991-2005, però s'ha considerat que era necessari emmarcar les dinàmiques migratòries dels darrers quinze anys en un marc més general, tant a nivell

espacial com a temporal, per tal d'integrar les dinàmiques recents en el context general que ha predominat en les darreres dècades, tant a la metròpoli barcelonina com a les de la resta d'Espanya.

5.1 UNA APROXIMACIÓ AL FENOMEN DE LA DESCONCENTRACIÓ URBANA A LES URBS ESPANYOLES

Els processos de concentració de la població a les principals ciutats espanyoles primer, i de desconcentració demogràfica i difusió urbana després, és el breu punt de partida de l'apartat, tot lligant aquests elements amb els darrers aspectes tractats en la primera part de la recerca. La descripció i interpretació d'aquests processos permet emmarcar i contextualitzar la realitat demogràfica i migratòria de Barcelona i la seva metròpoli amb la de les altres grans urbs espanyoles. Per a la realització d'aquest exercici s'analitzen les províncies amb les cinc capitals més poblades en l'actualitat (Madrid, Barcelona, València, Sevilla i Saragossa), a més de Biscaia, ja que tot i que el municipi central té un volum de població més reduït, s'ha considerat oportú l'anàlisi de la seva província.

El vincle entre la dinàmica urbana i la demogràfica de les metròpolis espanyoles ha tingut una àmplia cobertura bibliogràfica en els darrers anys, amb l'estudi de la desconcentració de la població i de la mobilitat residencial intrametropolitana com a punt més tractat. Des de la perspectiva conjunta de tot el territori espanyol destaquen els treballs de Vinuesa (1997), Recaño (2004a;2006), de Cos (2004), García Coll (2005a), Azagra i Chorén (2006), i Feria i Susino (2006). Nel·lo (2004) s'ha centrat en l'anàlisi específic de set províncies espanyoles (Madrid, Barcelona, València, Saragossa, Bilbao, Sevilla i Màlaga). Convé citar també estudis de regions metropolitanes específiques com el de López de Lucio (1998) i Vinuesa (1999) per Madrid, o el de Feria (2001) per a les metròpolis andaluses. El cas de la metròpoli barcelonina ha estat, també àmpliament tractat (Mendizábal, 1992; Serra, 1992; Cabré i Módenes, 1997; Módenes i Pascual, 1998; Módenes, 2001; 2006; Pujadas, 2005a; 2005b).

Han estat menys, però, els treballs que complementen aquest exercici incorporant l'evolució del nombre de llars en el territori metropolità, una variable també necessària per obtenir un dibuix general dels processos demogràfics i migratoris de les grans ciutats espanyoles. El present apartat vol incidir en la importància d'aquest darrer aspecte, i es ressegueix l'evolució de les persones i de les llars a tots els municipis de les províncies citades anteriorment, sempre atenent a la distància en línia recta a la capital provincial.

La concentració de la població és el procés predominant a les grans ciutats espanyoles fins ben entrada la dècada de 1970. En el cas de les dues grans ciutats espanyoles, Madrid i Barcelona, ja es detecta un elevat creixement de població i del nombre de llars a la dècada de 1950. A Barcelona l'increment relatiu de les dues variables analitzades és superior al registrat al decenni posterior, mentre que a Madrid el període de màxim creixement es

produeix a la dècada de 1960, una situació determinada per la major superfície de la capital madrilenya i per la saturació més prematura de la trama urbana municipal de Barcelona.¹⁰⁵ Les ciutats centrals de menor dimensió accentuen l'explosió urbana durant les dècades de 1960 i 1970; d'entre els estudiats aquí, el cas més significatiu és el de Saragossa, que entre 1960 i 1981 dobla el nombre de llars que resideixen a la ciutat. Aquest és també el període de formació de les àrees metropolitanes, amb el creixement de les àrees funcionals i la consolidació d'uns eixos metropolitans (Nel·lo, 2004). Així, el territori més proper de totes les ciutats centrals també experimenten un creixement intens. A totes les províncies estudiades, a excepció de la més extensa localitat de Saragossa, el conjunt de municipis situats a menys de 15 km creix més, en nombres relatius, que la ciutat central. Aquesta diferència s'accentua a la dècada de 1970, i a les províncies menys poblades es perllonga durant la dècada de 1980. Per altra banda, també cal prestar atenció als municipis provincials més allunyats del centre. El seu creixement és el més baix de tota la província, i en alguns casos, fins i tot, perden població i llars, palesant que els guanys migratoris de les capitals d'algunes províncies també eren conseqüència d'un flux intraprovincial (Taula 5.1 i Taula 5.2).

El creixement urbà d'aquest primer període s'explica, sobretot, per l'existència de migracions regionals e interregionals associades al mercat de treball i a la transferència de població activa del sector primari a la indústria, la construcció i els serveis (Nel·lo, 2004; Terán, 1999). Aquests moviments van constituir el principal component del creixement demogràfic regional en el tercer quart de segle XX: durant les dècades dels seixanta i setanta va existir una forta correlació entre el creixement real de les poblacions provincials i el seu saldo migratori (Cabrè i altres, 1985). Els efectes demogràfics als punts d'expulsió i atracció van ser importants; mentre que l'emigració de joves va originar una depressió del mercat matrimonial local i una caiguda de la nupcialitat a les regions amb un fort flux emigratori, a les àrees urbanes s'experimentà el procés contrari, amb una animació del mercat matrimonial (Recaño, 2004b). La nupcialitat intensa i avançada en el calendari, juntament amb l'elevada fecunditat, va permetre a les grans ciutats centrals espanyoles una prolongació del creixement total positiu, tot i la pèrdua per migració de part dels seus habitants.

Els primers símptomes clars de saturació i maduresa urbana s'identifiquen a Barcelona i Madrid a la dècada de 1970, quan les dues ciutats centrals registren un creixement de població mínim, producte només d'un creixement natural positiu i elevat.¹⁰⁶ S'aturen els

¹⁰⁵ Convé recordar que la superfície del municipi de Barcelona és de 98,4 km², mentre que el de Madrid és de 605,8 km².

¹⁰⁶ Aquesta situació ja s'havia insinuat al capítol 1.3.1. Allà, pel cas concret de la ciutat de Barcelona, s'havien identificat taxes específiques de migració neta en edats adultes negatives durant la dècada de 1960, que es van consolidar al llarg de la dècada de 1970.

fluxos interregionals i s'enceten els processos de desconcentració demogràfica, dispersió urbana i expansió de les àrees funcionals (Nel-lo,2004). La migració intermunicipal, amb un perfil de migrant essencialment adult i adult jove que cerca la localització de la residència a les corones metropolitanes, esdevé la principal protagonista de la dinàmica demogràfica i migratòria. La cronologia de l'ocurrència d'aquests processos a les ciutats espanyoles no és única, de forma que les ciutats que encetaren abans els processos de concentració són les primeres en registrar pèrdues demogràfiques.

Taula 5.1.- Evolució de la població de dret i del nombre de llars segons distància a la capital provincial, 1950-2001

		Població de dret						Nombre de llars					
		1950	1960	1970	1981	1991	2001	1950	1960	1970	1981	1991	2001
Barcelona	Ciutat	1.276.675	1.526.550	1.741.979	1.752.627	1.643.542	1.503.884	320.301	394.859	478.717	578.058	573.056	594.452
	<10	200.553	349.199	750.276	1.020.984	987.793	939.479	62.287	88.428	190.518	287.212	300.225	331.332
	10-14	50.334	74.742	176.846	277.459	296.791	313.478	14.321	17.843	43.893	75.165	86.741	107.426
	15-19	110.885	182.616	320.879	452.887	505.026	589.859	36.946	45.680	82.995	125.822	152.224	205.131
	20-29	175.098	239.836	370.609	479.783	542.278	663.593	57.442	60.728	97.794	137.318	167.715	233.399
	30-44	139.515	158.839	202.032	248.641	275.459	355.609	44.258	39.662	52.837	71.601	85.435	125.645
	>45	262.841	307.019	352.389	390.823	403.518	440.025	80.989	75.996	91.913	113.874	127.780	156.947
Biscaia	Ciutat	216.417	294.174	405.908	433.115	369.839	349.972	62.346	71.355	102.732	124.007	117.253	129.285
	<10	109.167	175.470	251.519	298.699	323.963	307.827	28.742	43.608	63.728	83.483	97.875	108.714
	10-14	91.806	128.120	190.142	246.984	254.163	257.138	23.759	30.412	47.161	67.444	75.504	88.030
	15-19	33.222	36.256	41.435	45.148	45.083	49.255	7.925	8.551	9.989	12.107	13.382	16.994
	20-29	62.690	71.958	90.894	99.071	98.422	97.843	16.446	16.551	21.764	26.299	28.940	33.829
	30-44	41.000	45.036	61.563	66.261	63.636	60.602	9.896	9.292	14.106	16.966	17.917	20.345
	>45												
Madrid	Ciutat	1.553.338	2.177.123	3.120.941	3.158.818	2.909.792	2.938.723	449.830	545.356	817.238	938.916	969.518	1.080.364
	<10	1.943	3.748	25.074	63.731	78.825	92.090	504	1.074	6.028	16.231	21.431	27.670
	10-14	8.481	16.760	46.548	126.256	179.576	214.269	2.042	4.218	11.312	32.903	49.085	65.252
	15-19	24.380	37.867	115.314	327.909	414.364	506.121	6.071	9.686	28.354	85.922	115.289	160.807
	20-29	64.723	93.054	265.167	788.097	1.006.439	1.288.039	15.578	23.356	67.486	210.584	280.571	410.444
	30-44	93.602	102.782	113.070	142.645	174.829	289.021	23.874	26.208	29.407	39.732	50.975	95.982
	>45	76.943	78.883	75.234	79.439	82.026	95.121	17.572	21.106	20.802	23.209	25.840	33.273
Saragossa	Ciutat	244.015	303.975	469.366	571.855	594.394	614.905	72.712	84.296	126.888	172.139	193.977	226.474
	<10	2.138	2.157	2.294	2.360	2.483	3.426	576	610	643	727	778	1.177
	10-14	3.144	3.080	3.011	3.230	3.308	4.508	921	817	819	966	1.062	1.654
	15-19	8.277	8.985	10.046	11.661	14.061	19.885	2.401	2.511	2.688	3.374	4.329	6.921
	20-29	22.290	22.604	21.469	20.627	21.606	24.771	6.154	6.108	5.857	6.138	6.944	8.957
	30-44	56.754	55.299	50.410	45.186	42.776	42.151	16.601	15.471	14.291	14.028	14.177	15.457
	>45	272.475	244.779	201.137	173.905	158.699	152.209	76.250	67.860	58.909	55.618	54.154	57.644
Sevilla	Ciutat	374.138	441.869	545.692	645.817	683.028	684.633	94.262	103.982	134.808	173.815	197.967	226.621
	<10	20.801	30.094	37.307	43.848	46.821	54.248	5.367	6.752	8.662	10.719	12.710	17.008
	10-14	77.616	107.555	158.728	205.775	222.582	242.540	20.887	27.162	40.751	55.630	65.846	82.071
	15-19	47.226	54.999	63.118	68.978	78.376	89.541	11.888	12.616	15.145	16.707	19.958	27.025
	20-29	85.716	97.122	101.037	106.716	119.081	131.135	22.034	22.728	23.835	25.808	30.886	40.493
	30-44	132.656	149.813	139.519	137.463	153.622	159.169	30.641	34.851	33.015	33.839	40.624	50.497
	>45	358.931	368.035	314.821	285.178	292.263	297.421	82.789	84.918	76.237	72.226	80.788	99.181
València	Ciutat	503.886	501.777	648.003	744.748	752.909	738.441	167.786	141.389	176.764	224.882	252.727	275.594
	<10	98.295	129.953	210.438	287.377	301.012	325.091	28.894	33.244	55.452	80.001	91.602	114.988
	10-14	77.616	107.555	158.728	205.775	222.582	242.540	20.887	27.162	40.751	55.630	65.846	82.071
	15-19	42.869	48.859	61.478	76.785	85.882	109.843	12.080	12.954	17.239	22.064	26.662	37.666
	20-29	144.276	162.023	181.436	205.082	209.265	229.268	42.840	43.360	50.319	60.199	66.332	81.362
	30-44	170.244	177.663	191.073	208.009	208.121	214.868	48.987	48.678	53.406	61.494	67.250	76.637
	>45	307.179	310.213	318.396	337.928	338.156	356.234	87.945	84.281	88.578	99.538	107.672	126.757

Font: Censos de població, 1950-2001. (www.ine.es. Alteraciones de los municipios en los Censos de Población desde 1842)

Per sintetitzar els elements que intervenen en l'augment de la mobilitat residencial i en els processos de desconcentració demogràfica i difusió de la urbanització a les urbs espanyoles, s'acudirà als referents bibliogràfics. Aquests factors es troben perfectament dibuixats en la dinàmica migratòria interna de la ciutat de Barcelona, focus primer d'aquesta recerca.

a) *Elements de naturalesa demogràfica* amb l'arribada a l'edat d'emancipació de les generacions del baby-boom nascudes entre 1960 i 1980 que ha incrementat significativament la demanda d'habitatge en els sectors urbans. Aquest últim aspecte s'agreuja per la contraposició entre la preferència dels individus a romandre en els barris en els quals van créixer i en els quals poden gaudir dels avantatges de les xarxes socials i familiars que han anat configurant al llarg del seu cicle vital (Módenes, 1998), i per les dificultats en generar nou habitatge en nuclis urbans extremadament densos (com és el cas de Barcelona). (Recaño, 2004a)

b) *La revalorització dels espais perifèrics*, resultat de la combinació de diversos factors: 1- relocalització de l'activitat econòmica, no només industrial sinó també comercial i de serveis; 2- innovacions de caràcter tecnològic i organitzatiu que permeten una articulació territorial més estreta de les empreses; 3- l'expansió de les vies ràpides de comunicació i les millores del transport públic i privat; 4- el paper reequilibrador dels ajuntaments democràtics a Espanya que han aconseguit reduir gran part del dèficit urbanístic i d'equipaments acumulats al llar de molts decennis; 5- els nous models residencials, que amb l'augment del nivell de vida d'algunes famílies, valoren les condicions mediambientals o de veïnatge i el major confort de l'habitatge; 6- tot acompanyat per un menor preu dels habitatges a la perifèria, per l'explosió del mercat immobiliari i per la disponibilitat d'automòbil (López i Pujadas, 2004; Pujadas, 2005)

c) *La situació del mercat de l'habitatge i la capacitat de mobilitat quotidiana de la població*. El primer aspecte, relacionat amb l'evolució dels preus, el nombre d'unitats ofertades, la capacitat econòmica familiar, la mida mitjana de les llars i l'edat mitjana d'emancipació. El segon, assignat a les més elevades taxes de motorització, la dotació d'infraestructures i els serveis de transport (NeHo, 2004). L'augment de l'accessibilitat metropolitana (Alberich, 2004; Ajenjo, 2005) ha afavorit la independència entre el lloc de residència i el del de treball, i per conseqüència una major llibertat en la tria de la residència (NeHo, 1995; Clusa i Roca Cladera, 1999; Miralles-Guasch i Tulla, 2000; Miralles-Guasch, 2002a; 2002b; López Redondo, 2003; Recaño, 2004a).

A les sis províncies estudiades, el ritme de creixement de la població i de les llars a les corones metropolitanes en el període intercensal 1981-2001 ha estat sempre superior al del municipi central. En el cas de les regions metropolitanes més grans, Barcelona i Madrid, els municipis que més han crescut en aquestes dues dècades se situaven més enllà dels 15 km de distància al centre. A les altres metròpolis estudiades, els municipis més propers al centre també creixen a un ritme destacable, tot i que són els situats a una distància entre els 10 i 19 km els que acostumen a registrar un augment més elevat. Per altre banda, quatre dels

5.- Tendències recents de la mobilitat residencial a la ciutat de Barcelona

municipis centrals de les sis províncies estudiades, Barcelona, Bilbao, Madrid i València, han conegut pèrdues absolutes de població entre 1981 i 2001. A Madrid i Barcelona, el decreixement de la població s'ha perllongat fins al conjunt de municipis situats a menys de 10 km de la capital provincial

Taula 5.2.- Evolució de la mida de la llar i creixement relatiu de la població de dret i del nombre de llars segons distància a la capital provincial, 1950-2001

		Creixement de la població (%)					Creixement del nombre de llars (%)					Persones per llar					
		1950-60	1960-70	1970-81	1981-91	1991-2001	1950-60	1960-70	1970-81	1981-91	1991-2001	1950	1960	1970	1981	1991	2001
Barcelona	Ciutat	19,6%	14,1%	0,6%	-6,2%	-8,5%	23,3%	21,2%	20,8%	-0,9%	3,7%	3,99	3,87	3,64	3,03	2,87	2,53
	<10	74,1%	114,9%	36,1%	-3,3%	-4,9%	42,0%	115,4%	50,8%	4,5%	10,4%	3,22	3,95	3,94	3,55	3,29	2,84
	10-14	48,5%	136,6%	56,9%	7,0%	5,6%	24,6%	146,0%	71,2%	15,4%	23,8%	3,51	4,19	4,03	3,69	3,42	2,92
	15-19	64,7%	75,7%	41,1%	11,5%	16,8%	23,6%	81,7%	51,6%	21,0%	34,8%	3,00	4,00	3,87	3,60	3,32	2,88
	20-29	37,0%	54,5%	29,5%	13,0%	22,4%	5,7%	61,0%	40,4%	22,1%	39,2%	3,05	3,95	3,79	3,49	3,23	2,84
	30-44	13,9%	27,2%	23,1%	10,8%	29,1%	-10,4%	33,2%	35,5%	19,3%	47,1%	3,15	4,00	3,82	3,47	3,22	2,83
	>45	16,8%	14,8%	10,9%	3,2%	9,0%	-6,2%	20,9%	23,9%	12,2%	22,8%	3,25	4,04	3,83	3,43	3,16	2,80
Biscaia	Ciutat	35,9%	38,0%	6,7%	-14,6%	-5,4%	14,5%	44,0%	20,7%	-5,4%	10,3%	3,47	4,12	3,95	3,49	3,15	2,71
	<10	60,7%	43,3%	18,8%	8,5%	-5,0%	51,7%	46,1%	31,0%	17,2%	11,1%	3,80	4,02	3,95	3,58	3,31	2,83
	10-14	97,6%	177,7%	171,2%	42,2%	19,3%	106,6%	168,2%	190,9%	49,2%	32,9%	3,86	4,21	4,03	3,66	3,37	2,92
	15-19	9,1%	14,3%	9,0%	-0,1%	9,3%	7,9%	16,8%	21,2%	10,5%	27,0%	4,19	4,24	4,15	3,73	3,37	2,90
	20-29	14,8%	26,3%	9,0%	-0,7%	-0,6%	0,6%	31,5%	20,8%	10,0%	16,9%	3,81	4,35	4,18	3,77	3,40	2,89
	30-44	9,8%	36,7%	7,6%	-4,0%	-4,8%	-6,1%	51,8%	20,3%	5,6%	13,6%	4,14	4,85	4,36	3,91	3,55	2,98
	>45																
Madrid	Ciutat	40,2%	43,4%	1,2%	-7,9%	1,0%	21,2%	49,9%	14,9%	3,3%	11,4%	3,45	3,99	3,82	3,36	3,00	2,72
	<10	92,9%	569%	154,2%	23,7%	16,8%	113,1%	461,3%	169,3%	32,0%	29,1%	3,86	3,49	4,16	3,93	3,68	3,33
	10-14	97,6%	177,7%	171,2%	42,2%	19,3%	106,6%	168,2%	190,9%	49,2%	32,9%	4,15	3,97	4,11	3,84	3,66	3,28
	15-19	55,3%	204,5%	184,4%	26,4%	22,1%	59,5%	192,7%	203,0%	34,2%	39,5%	4,02	3,91	4,07	3,82	3,59	3,15
	20-29	43,8%	185,0%	197,2%	27,7%	28,0%	49,9%	188,9%	212,0%	33,2%	46,3%	4,15	3,98	3,93	3,74	3,59	3,14
	30-44	9,8%	10,0%	26,2%	22,6%	65,3%	9,8%	12,2%	35,1%	28,3%	88,3%	3,92	3,92	3,85	3,59	3,43	3,01
	>45	2,5%	-4,6%	5,6%	3,3%	16,0%	20,1%	-1,4%	11,6%	11,3%	28,8%	4,38	3,74	3,62	3,42	3,17	2,86
Saragossa	Ciutat	24,6%	54,4%	21,8%	3,9%	3,5%	15,9%	50,5%	35,7%	12,7%	16,8%	3,36	3,61	3,70	3,32	3,06	2,72
	<10	0,9%	6,4%	2,9%	5,2%	38,0%	5,9%	5,4%	13,1%	7,0%	51,3%	3,71	3,54	3,57	3,25	3,19	2,91
	10-14	-2,0%	-2,2%	7,3%	2,4%	36,3%	-11,3%	0,2%	17,9%	9,9%	55,7%	3,41	3,77	3,68	3,34	3,11	2,73
	15-19	8,6%	11,8%	16,1%	20,6%	41,4%	4,6%	7,0%	25,5%	28,3%	59,9%	3,45	3,58	3,74	3,46	3,25	2,87
	20-29	1,4%	-5,0%	-3,9%	4,7%	14,6%	-0,7%	-4,1%	4,8%	13,1%	29,0%	3,62	3,70	3,67	3,36	3,11	2,77
	30-44	-2,6%	-8,8%	-10,4%	-5,3%	-1,5%	-6,8%	-7,6%	-1,8%	1,1%	9,0%	3,42	3,57	3,53	3,22	3,02	2,73
	>45	-10,2%	-17,8%	-13,5%	-8,7%	-4,1%	-11,0%	-13,2%	-5,6%	-2,6%	6,4%	3,57	3,61	3,41	3,13	2,93	2,64
Sevilla	Ciutat	18,1%	23,5%	18,3%	5,8%	0,2%	10,3%	29,6%	28,9%	13,9%	14,5%	3,97	4,25	4,05	3,72	3,45	3,02
	<10	44,7%	24,0%	17,5%	6,8%	15,9%	25,8%	28,3%	23,7%	18,6%	33,8%	3,88	4,46	4,31	4,09	3,68	3,19
	10-14	38,6%	47,6%	29,6%	8,2%	9,0%	30,0%	50,0%	36,5%	18,4%	24,6%	3,72	3,96	3,90	3,70	3,38	2,96
	15-19	16,5%	14,8%	9,3%	13,6%	14,2%	6,1%	20,0%	10,3%	19,5%	35,4%	3,97	4,36	4,17	4,13	3,93	3,31
	20-29	13,3%	4,0%	5,6%	11,6%	10,1%	3,1%	4,9%	8,3%	19,7%	31,1%	3,89	4,27	4,24	4,13	3,86	3,24
	30-44	12,9%	-6,9%	-1,5%	11,8%	3,6%	13,7%	-5,3%	2,5%	20,1%	24,3%	4,33	4,30	4,23	4,06	3,78	3,15
	>45	2,5%	-14,5%	-9,4%	2,5%	1,8%	2,6%	-10,2%	-5,3%	11,9%	22,8%	4,34	4,33	4,13	3,95	3,62	3,00
València	Ciutat	-0,4%	29,1%	14,9%	1,1%	-1,9%	-15,7%	25,0%	27,2%	12,4%	9,0%	3,00	3,55	3,67	3,31	2,98	2,68
	<10	32,2%	61,9%	36,6%	4,7%	8,0%	15,1%	66,8%	44,3%	14,5%	25,5%	3,40	3,91	3,79	3,59	3,29	2,83
	10-14	38,6%	47,6%	29,6%	8,2%	9,0%	30,0%	50,0%	36,5%	18,4%	24,6%	3,72	3,96	3,90	3,70	3,38	2,96
	15-19	14,0%	25,8%	24,9%	11,8%	27,9%	7,2%	33,1%	28,0%	20,8%	41,3%	3,55	3,77	3,57	3,48	3,22	2,92
	20-29	12,3%	12,0%	13,0%	2,0%	9,6%	1,2%	16,0%	19,6%	10,2%	22,7%	3,37	3,74	3,61	3,41	3,15	2,82
	30-44	4,4%	7,5%	8,9%	0,1%	3,2%	-0,6%	9,7%	15,1%	9,4%	14,0%	3,48	3,65	3,58	3,38	3,09	2,80
	>45	1,0%	2,6%	6,1%	0,1%	5,3%	-4,2%	5,1%	12,4%	8,2%	17,7%	3,49	3,68	3,59	3,39	3,14	2,81

Font: Censos de població, 1950-2001. (www.ine.es. *Alteraciones de los municipios en los Censos de Población desde 1842*). En cada període s'han destacat amb trama més fosca els dos àmbits en què creix més el nombre d'habitants o de llars, i amb trama més clara, els dos àmbits en que creix menys.

L'evolució del nombre de llars i de les persones que les componen esdevé clau per comprendre el procés de desconcentració urbana des d'una òptica demogràfica. La pèrdua de població registrada a partir de 1981 a la majoria de ciutats centrals analitzades, no ha

¹⁰⁷ El creixement del 569% de la corona <10 km de la província de Madrid al període 1960-1970 és conseqüència exclusivament dels efectius guanyats per Alcobendas, que al 1960 sumava 3.748 persones i al 1970 25.074.

estat acompanyada gairebé mai per un decreixement del nombre de llars.¹⁰⁸ És lògic pensar, doncs, que la causa principal del descens de la població a les ciutats centrals és que l'increment del nombre d'habitatges en aquests àmbits no va poder mantenir el ritme amb què es va produir el decreixement del nombre de persones per llar, en una situació experimentada, prèviament, a altres ciutats centrals europees (Mulder, 2006). L'únic cas a Espanya en què es produeix realment un decreixement del nombre absolut de llars és el de Barcelona que a la dècada de 1980 va registrar una pèrdua neta de 5.000 llars, un descens gairebé imperceptible que representava menys de l'1% de les llars.¹⁰⁹ Sí que s'ha experimentat, però, un estancament de la capacitat per incrementar el nombre de llars a la ciutat central, en un panorama dràsticament diferent al registrat durant el tercer quart de segle XX. El creixement en el nombre de llars a totes les capitals analitzades és inferior al de les corones metropolitanes.

L'evolució del nombre de llars a les regions metropolitanes no només s'han d'entendre en el context de la descentralització demogràfica d'aquestes sinó també en la dimensió dels canvis en les estructures de les llars que resideixen a la ciutat central. Les ciutats centrals es mostren com a espais de síntesi entre els comportaments familiars propis dels territoris envellits i les noves formes de convivència (Valero, 1990; López 2002; Pujadas i López, 2004), mentre que les corones metropolitanes es caracteritzen per reunir estructures familiars nuclears més tradicionals.

Les noves formes de convivència s'han d'entendre en el context de la Segona Transició Demogràfica (Van de Kaa, 1987; Lesthaeghe, 1995); els seus principals trets que tenen una incidència clara en la modificació de les estructures de la llar són el descens de la fecunditat, l'endarreriment en l'edat de la maternitat, així com la del matrimoni, l'augment de la cohabitació, el ràpid augment dels nivells de divorci i separació i l'increment de les famílies monoparentals (Ogden i Hall, 2004). Les ciutats centrals es configuren com els espais que lideren els canvis en les formes de la llar (Moore i Clark, 1990; Ogden i Hall, 2000, 2004). En el cas de la ciutat de Barcelona, ha quedat demostrat que entre 1991 i 2001 només han augmentat, per una banda, les llars formades per una o dues persones atenent a la mida de les llars, i les unipersonals, sense nucli i monoparentals tenint en compte el tipus de llar. A la

¹⁰⁸ En aquest sentit, la dinàmica és similar a la de les principals metròpolis americanes. Tot i perdre població, els centres metropolitans no han perdut llars entre 1970 i 2001. En conjunt, el nombre de llars s'ha incrementat en un 8% (Birch, 2005).

¹⁰⁹ L'altre cas que apareix a la Taula és el del municipi de Bilbao. El decreixement en el nombre d'habitants i de llars respon a la independència assolida pels municipis de Derio, Erandio, Loiu, Sondika i Zamudio, que al Cens de 1981 s'integraven a Bilbao.

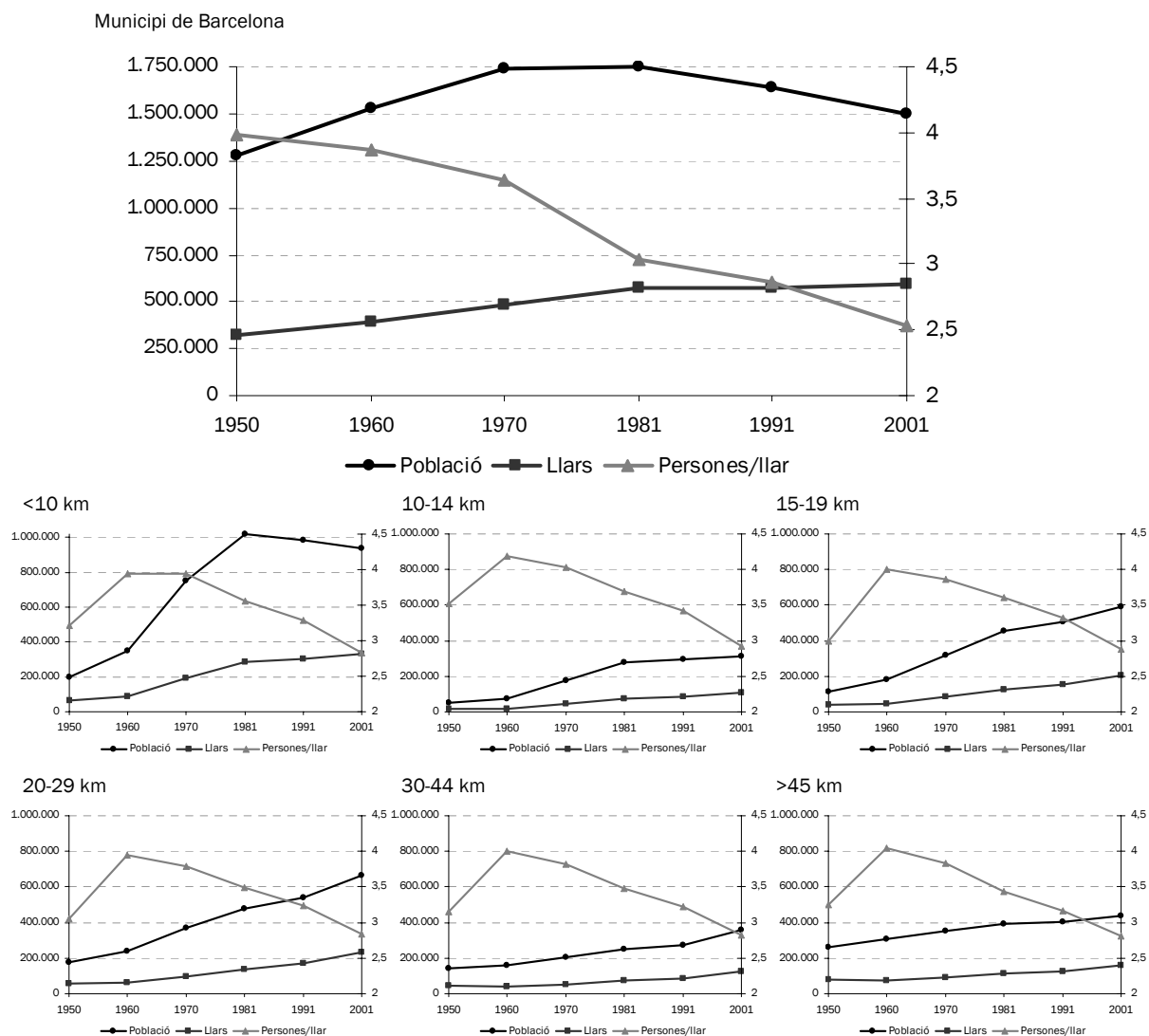
resta de la metròpoli, en canvi, van augmentar la gran majoria de tipus de llar (Pujadas i López, 2004).

A més de les formes noves de convivència, a la ciutat de Barcelona també han predominat els canvis en l'estructura de la llar degut a les definides com a formes de convivència en descomposició (Requena, 1999; López Villanueva, 2002). Aquestes reflecteixen l'escissió d'una forma de convivència anterior a partir de la desaparició d'un membre de la llar, contracció que és normalment conseqüència de la mort d'una de les persones que integraven un nucli sense fills, del cessament de la convivència en parella, o de l'emancipació d'algun dels fills. L'estructura per edats dels espais centrals potencia la proliferació de la primera i tercera d'aquestes tipologies de canvis en el tipus de llar.¹¹⁰ Per un costat, l'efecte d'una estructura per edats més envellida incrementa amb celeritat el nombre de llars unipersonals d'individus d'edat avançada; per l'altre l'arribada de les generacions plenes a les edats d'emancipació provoca, simultàniament, la reducció de la mida de la llar prèvia i la generació, normalment, d'una nova llar. Amb un parc d'habitatges més car i que creix més lentament als centres saturats, la nova llar que es genera amb l'emancipació de la població jove s'ha localitzat molt sovint en les corones metropolitanes. Es pot considerar, doncs, que la intensa emigració és un producte net de la ruptura de llars (Arribas i Pascual, 1994).

Amb tot, noves formes de convivència i llars en descomposició que han reduït la grandària mitjana de les llars a tots els àmbits durant el període estudiat, però sobretot a les capitals provincials. Al Gràfic 5.1 es presenta l'evolució del nombre d'habitants i de les llars, per una banda, i la de la mida de la llar per l'altre, als municipis de la província de Barcelona. Les figures presentades sintetitzen els punts principals d'aquest apartat, concentració i desconcentració de la població, estancament però no decreixement del nombre de llars als municipis centrals, i reducció de la mida de les llars, que arriba a uns valors especialment baixos a la ciutat central.

¹¹⁰ Módenes (1998) també presenta elements que farien pensar en una major ocurrència del segon procés a les llars barcelonines. La taxa d'ocurrència barcelonina de la transició de viure en parella a estar divorciat/separat al període 1981-1991 fou més elevada que a la resta de corones metropolitanes.

Gràfic 5.1.- Evolució del total de població, del nombre de llars i de la mida de la llar a la ciutat de Barcelona i als municipis de la RMB segons distància a BCN, 1950-2001

Font: Elaboració pròpia. Censos de població (1950-2001).

5.2 LA DINÀMICA MIGRATÒRIA A LA REGIÓ METROPOLITANA DE BARCELONA. RECONSTRUCCIÓ DEL PAS DE LES GENERACIONS METROPOLITANES PEL PERÍODE 1981-2004

Aquest capítol representa un esglaó més en el camí traçat cap a la resolució de la qüestió central d'aquesta recerca doctoral, la identificació de les característiques de la renovació poblacional de Barcelona, reforçant el paper dels moviments migratoris com a motor principal d'aquests processos. S'introdueixen per primer cop les dues variables demogràfiques per excel·lència, sexe i edat, en el context del procés de desconcentració urbana i demogràfica de Barcelona, introduït i comparat amb el d'altres urbs espanyoles en el punt anterior. El capítol es configura, també, com un descens en l'escala territorial prèviament tractada: d'una anàlisi emmarcada en les grans urbs espanyoles, es passa a l'estudi específic de la Regió Metropolitana de Barcelona, mentre que el proper capítol se centrarà en el cas de la ciutat de Barcelona.

L'apartat s'estructura entorn a la reconstrucció del pas de les generacions dels municipis metropolitans pel registres censals i padronals del període 1981-2004. Es disposa de les estructures d'edat i sexe d'aquests municipis en tots els censos i padrons des de 1981, de tal manera que s'han pogut definir cinc períodes quinquennals.¹¹¹ Amb la població resident en cada municipi en el moment inicial de tots els períodes quinquennals, i a partir de les probabilitats de supervivència de les generacions catalanes (ja utilitzades pel cas concret de la ciutat de Barcelona en apartats anteriors) s'ha estimat la població que hauria de residir al final del quinquenni estudiat, amb la intervenció única, doncs, de la mortalitat. Tota diferència entre la població estimada i la població que realment resideix en aquell municipi, coneguda mercès als censos i padrons de població, és atorgada directament al creixement migratori. Aquesta diferència, s'ha posat en relació amb la població mitjana de cada grup d'edat i de cada municipi, amb la qual cosa s'han obtingut les taxes de migració neta o de saldo migratori, presentades al llarg de l'apartat.¹¹²

Amb aquest exercici s'assoleixen diferents objectius: es coneixen el signe i la intensitat de la migració a tots els municipis de la Regió Metropolitana de Barcelona al llarg del període estudiat, un element més d'anàlisi del model de desconcentració demogràfica de l'àmbit de

¹¹¹ 1981-1985, 1986-1990, 1991-1995, 1996-2000 i 2000-2004. El darrer quinquenni estudiat no s'ha pogut delimitar entre 2001-2005 com hauria de correspondre, sinó que pel fet de no disposar de les dades de població a 1 de gener de 2006, s'ha definit el darrer quinquenni entre 2000 i 2004. Les poblacions de censos i padrons ha estat traslladada a 1 de gener dels respectius anys a partir d'una interpolació lineal dels efectius de cada generació.

¹¹² Donada la petita dimensió d'algun dels municipis analitzats, s'ha de subratllar la importància que té la qualitat dels censos i padrons. Petits sub o sobregregistres en alguna d'aquestes fonts pot donar com a resultat una taxa de migració neta força més o menys elevada de la real.

Barcelona, i s'identifica el perfil demogràfic (sexe i edat) dels participants en aquesta dinàmica migratòria metropolitana. Aquest segon objectiu es configura com una aproximació a escala metropolitana dels processos de renovació de la població, encara que, de moment, tan sols a partir de dues variables demogràfiques, el sexe i l'edat.

La dècada de 1980 representa la consolidació dels processos de pèrdua de població en totes les edats i ambdós sexes de Barcelona i dels municipis més propers. En el cas de Barcelona, i com ja s'ha identificat en capítols anteriors, a la dècada de 1960 ja es registren taxes de migració neta negatives en les edats adultes per damunt dels 40 anys, mentre que durant la dècada de 1970 aquesta situació es generalitza a totes les edats. Els municipis limítrofs no havien experimentat encara aquesta situació, i només Cornellà, L'Hospitalet de Llobregat i Santa Coloma de Gramenet registraven un balanç migratori lleugerament negatiu en generacions que travessaren la dècada de 1970 entorn als 30-50 anys.¹¹³ Altres, en canvi, conclogueren la dècada amb un balanç migratori positiu encara important; aquest és el cas de municipis com Esplugues, el Prat de Llobregat o Badalona, que assolien en les edats adultes més joves taxes que voltaven el 50‰, lluny però de les taxes del 100‰ que aquests mateixos municipis superaren durant la dècada anterior.

El primer quinquenni de la dècada de 1980 és, doncs, el punt d'inflexió en la dinàmica migratòria dels municipis localitzats a les proximitats de Barcelona. Tots els situats a una distància inferior als 10 quilòmetres de Barcelona presenten taxes de migració neta negatives a totes les edats i a tots dos sexes, amb l'única excepció d'algunes franges adultes a Sant Just Desvern i Esplugues de Llobregat (Mapa 5.1). A nivell del conjunt de municipis situats a aquesta curta distància de Barcelona, les pèrdues són notables en totes les edats i ambdós sexes, superiors en termes absoluts i relatius a les registrades per la ciutat central (Gràfic 5.2 i Gràfic 5.3). Ràpidament, a mesura que augmenta la distància al centre, desapareix el balanç migratori negatiu en totes les edats. En el cas dels municipis situats a una distància de 10-15 quilòmetres de Barcelona, desapareix primer el signe negatiu a les edats adultes joves (generacions que al 1985 compleixen entre 25 i 29 anys), situació que pot indicar l'atracció envers part de la població adulta-jove que abandona amb més intensitat els municipis centrals, i que forma una nova llar. Les localitats situades més enllà d'aquesta distància, registren taxes positives, però baixes, a totes les edats i a tots dos sexes; és molt remarcable, però, que aquestes no presenten el màxim d'intensitat en edats relacionades amb la formació de noves llars que s'ha detectat als municipis situats entre els 10 i els 15 quilòmetres, sinó que presenten uns nivells homogenis al llarg de totes les edats. Un altre

¹¹³ Les dades del cens de 1970 només permeten conèixer l'estructura per edat i sexe dels municipis majors de 10.000 habitants, fet que ha limitat l'exploració de la migració per edats de tots els municipis metropolitans durant aquesta dècada.

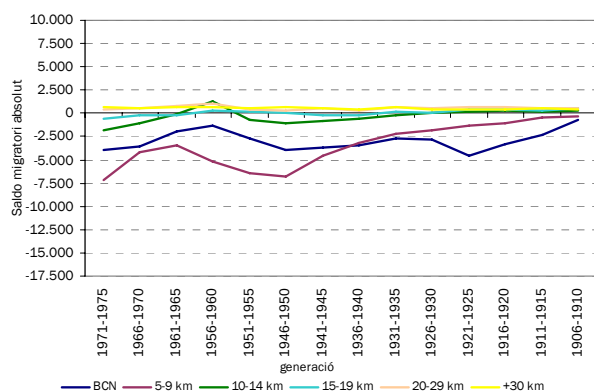
aspecte a destacar és que les pèrdues poblacionals registrades pels municipis centrals no es veuen compensades pels guanys obtinguts per la resta de municipis de la Regió Metropolitana; s'ha de pensar, doncs, en l'existència d'un balanç migratori negatiu del conjunt de la metròpolis barcelonina en la seva relació amb la resta de Catalunya i d'Espanya.¹¹⁴

A partir de la segona meitat de la dècada de 1980 s'intensifiquen els guanys de població a les localitats situades a distàncies intermèdies i llunyanes, a la vegada que es generalitza en totes les distàncies a Barcelona, fins i tot entre les més llunyanes, la presència de pics d'intensitat a les edats adultes. En el cas de les localitats situades a més de 20 quilòmetres de Barcelona, aquest màxim d'intensitat es registra, però, en grups d'adults amb edats més avançades. En el conjunt de municipis situats a una distància intermèdia, en canvi, es continuen observant els màxims guanys per migració en edats vinculades amb la formació de llars. Barcelona i el conjunt de municipis situats a una distància inferior als 10 quilòmetres, continuen perdent població per migració en totes les edats. En aquest quinquenni, però, el decreixement és més elevat a Barcelona que al conjunt de la rodalia, tant en xifres absolutes com en relatives. D'entre els municipis propers, tan sols alguns com Sant Just Desvern o Sant Joan Despí registraven una dinàmica migratòria, com també urbanística i territorial, divergent a la dels espais més saturats del Barcelonès, i continuaven amb saldos migratoris positius en edats adultes. En canvi, la pèrdua de població per migració als municipis més poblats i més propers a Barcelona (L'Hospitalet de Llobregat, Cornellà de Llobregat, Badalona i Santa Coloma de Gramenet) era, en xifres relatives, similar a la de Barcelona, i sempre amb el grup d'adults d'entre 25 i 39 anys com a principals protagonistes de les pèrdues migratòries (Mapa 5.2).

¹¹⁴ S'ha parlat en punts anteriors sobre els processos de retorn (Pascual, 1969; Recaño, 1995; Cámara, 2003; García Coll, 2004; Puga, 2004). Aquests tot i que no van assolir intensitats molt elevades, si que es poden detectar en contextos de baixa mobilitat com aquest. Actualment, la migració de retorn ha perdut pes dintre del total de moviments, no tant per una davallada dels seus valors absoluts, sinó per l'increment del total de moviments intermunicipals (García Coll, 2004).

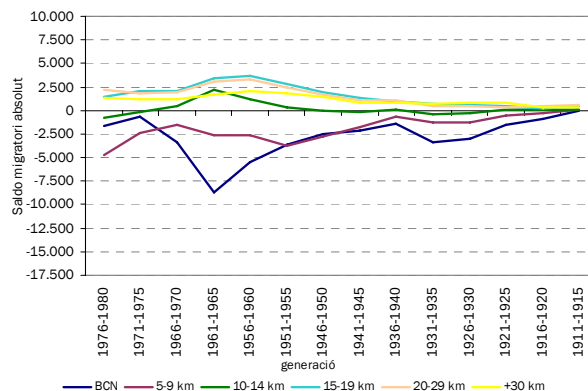
Gràfic 5.2.- Saldo migratori dels municipis de la Regió Metropolitana de Barcelona segons període, generació i distància a Barcelona, 1981-2004.

1981-1985

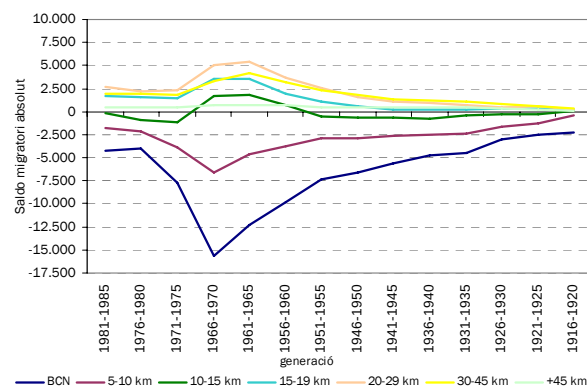

1986-1990

*escala eix "y" igual durant dècades 80 i 90

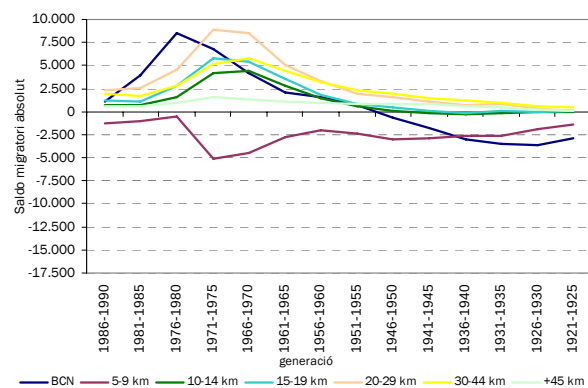

1991-1995

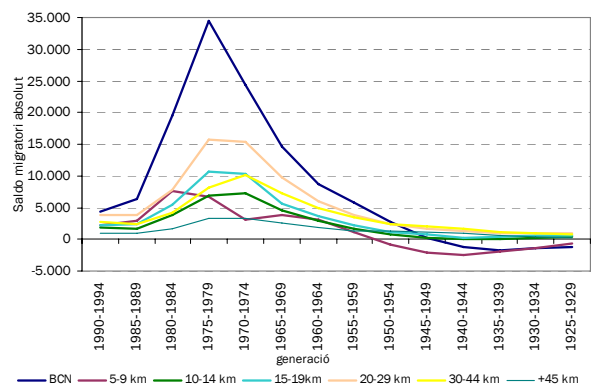

1996-2000

*escala eix "y" igual durant dècada 90

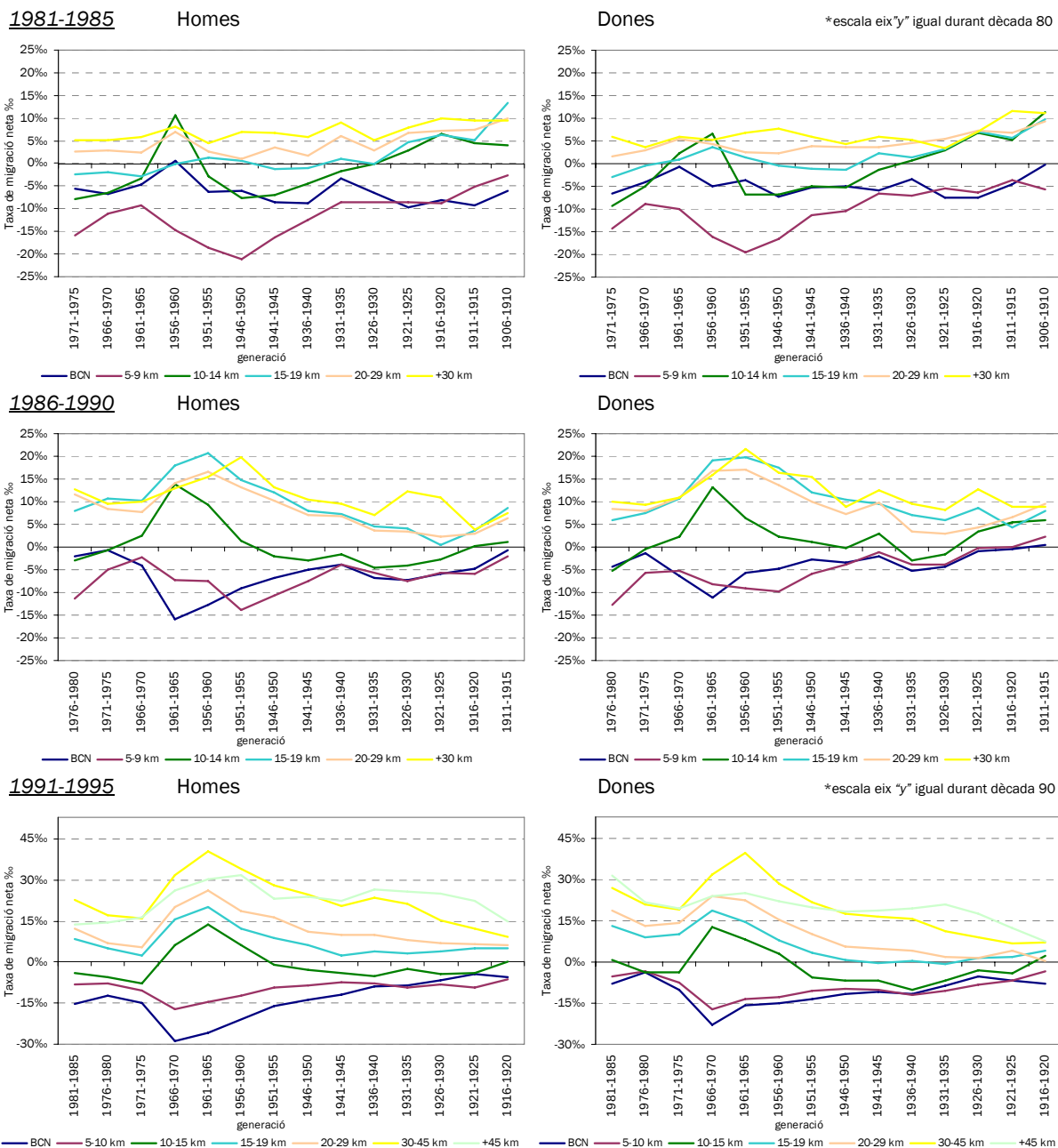

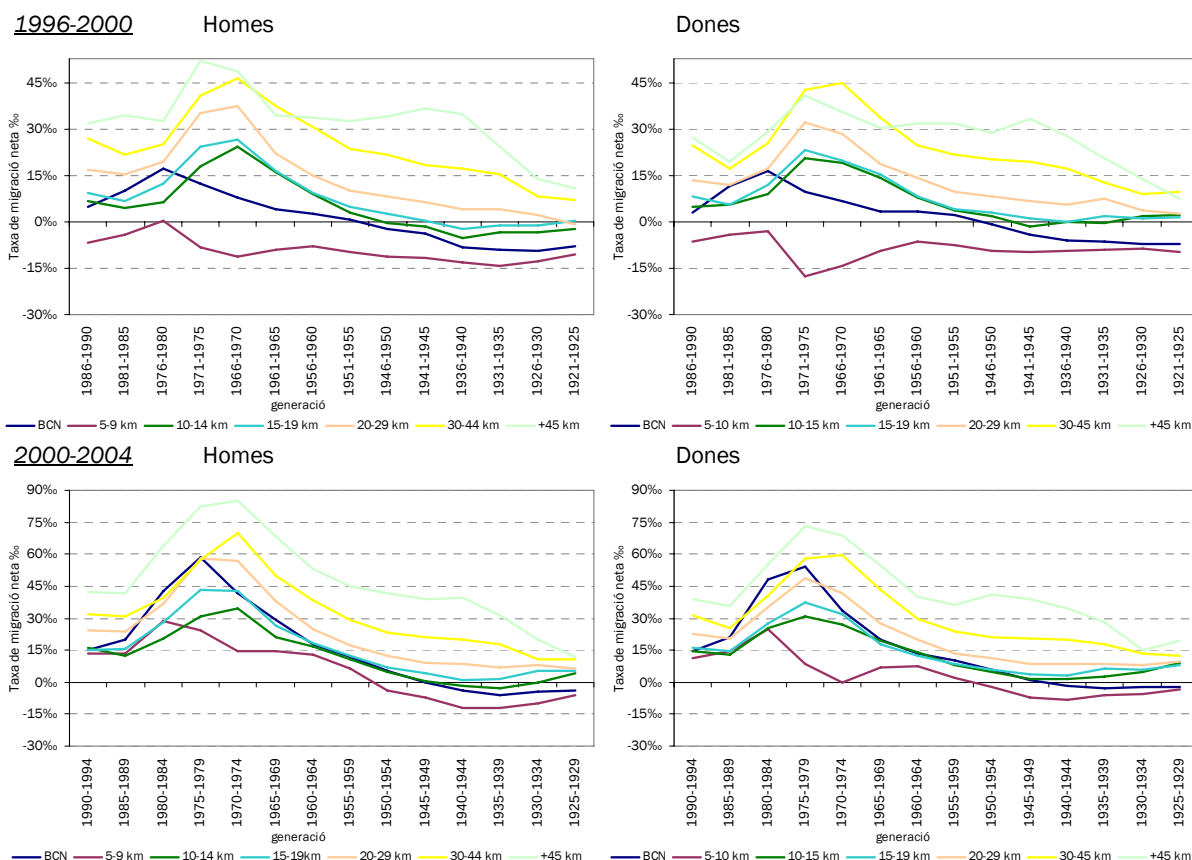
2000-2004

Font: Elaboració pròpia. Censos de població de 1981, 1991 i 2001; Padró municipal de la població, 1986-1996 i Padró continu, 2000-2004.

Gràfic 5.3.- Taxa de migració neta dels municipis de la Regió Metropolitana de Barcelona segons període, sexe, generació i distància a Barcelona, 1981-2004.

Font: Elaboració pròpia. Censos de població de 1981, 1991 i 2001; Padró municipal de la població, 1986-1996 i Padró continu, 2000-2004.

A la vista dels resultats presentats, el procés de desconcentració demogràfica dels espais centrals a la Regió Metropolitana de Barcelona assoleix el seu punt de màxima intensitat en el primer quinquenni de la dècada de 1990, potenciat per un notable augment de la freqüència amb què la població canvia de residència (Módenes 1998, 2000; Pujadas 2005). Els saldos migratoris i les taxes de migració neta així ho indiquen, els municipis centrals i els més poblats perden individus de tots dos sexes i totes les edats, mentre que els situats a una distància intermèdia i llunyana, i més petits, en guanyen (Gràfic 5.2 a Gràfic 5.5 i Mapa 5.3). Barcelona i els municipis situats en el seu radi de 10 quilòmetres intensifiquen les pèrdues de població per migració, mentre que els localitzats a una distància d'entre 20 i 29 quilòmetres són els que més efectius guanyen, en xifres absolutes. Les taxes de migració neta del període 1991-95 segons distància a Barcelona (Gràfic 5.3) defineixen a la perfecció el procés de desconcentració demogràfica a la Regió Metropolitana de Barcelona; les taxes de migració neta augmenten a mesura que s'incrementa la distància al centre, sempre amb les màximes intensitats en les edats adultes. En el cas dels municipis situats a una distància intermèdia de Barcelona, aquests pics d'intensitat apareixen en edats adultes més joves. En canvi, es troben lleugerament desplaçades cap a edats més avançades en els municipis més llunyans, fet que podria estar posant de rellevància una major preferència pels àmbits

suburbans de menor densitat entre la població més gran. A partir dels 65 anys d'edat les diferències entre les taxes de migració neta s'incrementen, i sempre són més elevades entre les localitats més petites i més llunyanes a Barcelona.

La progressiva arribada de població estrangera a Catalunya a partir de la segona meitat dels anys noranta, modifica el model que acabem de descriure, tot i que la desconcentració metropolitana, entesa com la pèrdua de pes demogràfic dels espais centrals a favor de la perifèria, continuava, encara que a un ritme cada vegada més lent. Barcelona és el primer municipi central en què la migració estrangera provoca una inflexió en el signe del saldo migratori en les edats adultes-joves. En aquest quinquenni, 1996-2000, els grans municipis de la immediació barcelonina, L'Hospitalet de Llobregat, Badalona i Santa Coloma de Gramenet, continuen perdent població per migració a totes les edats, tot i que amb una considerable millora de les taxes de migració neta dels adults més joves (Mapa 5.4), primer símptoma de la incipient arribada de població estrangera. És aquest un dels elements més importants relacionats amb l'arribada de població estrangera, la corba de la taxa de migració neta es rejuveneix notablement, palesant la joventut del flux immigratori estranger, que determina clarament el saldo migratori per edats final. Com s'ha vist en apartats anteriors (Taula 3.11), amb l'arribada de la població estrangera, els municipis centrals canvien el signe del saldo migratori a totes les edats; aquest fet però, ni atura l'elevada mobilitat residencial intermunicipal dels barcelonins, ni pot amagar la continua pèrdua de població en la relació migratòria amb les localitats metropolitanes situades a distàncies intermèdies i llunyanes. Fent atenció a la mida dels municipis metropolitans, la corba de la taxa de migració neta dels municipis més petits –normalment més allunyats- s'ha modificat al llarg del temps i mostren, al final del període estudiat, una forma similar al de localitats de més grandària i amb major proximitat a Barcelona. Els màxims d'intensitat són cada cop més clars, sempre en edats adultes; això sí, aquests pics continuen presentant un lleuger desplaçament cap a edats més avançades que els que s'identifiquen als municipis més grans i propers.

L'entrada de població estrangera a Catalunya s'intensifica amb el canvi de segle, i la pràctica totalitat de municipis metropolitans experimenten un augment poblacional en el període 2000-2004.¹¹⁵ La immigració estrangera determina el canvi del signe migratori als

¹¹⁵ En aquest període Badia del Vallès i Òrrius són els únics municipis metropolitans que perden població. En el cas del primer, la pèrdua de població està explicada per un element de naturalesa urbanística, no es poden incorporar nous habitatges a la seva trama urbana, i per un element demogràfic, una estructura per edats que afavoreix la formació de noves llars, però que han de canviar de municipi. Pel que fa a Òrrius, la pèrdua d'efectius de les dades de població oficial no s'ajusta a la realitat. Segons l'Ajuntament del petit municipi del Maresme existeix un problema amb l'INE que té com a conseqüència que aquests darrers no hagin donat d'alta per

municipis més grans i propers a Barcelona (localitats on es concentra la major part de la població estrangera), mentre que intensifica el creixement migratori positiu dels municipis situats a distàncies intermèdies i llunyanes, ja que, el flux immigratori estranger s'uneix al que ja havien conegut durant les dècades de 1980 i 1990, el que abandona els municipis centrals de la Regió Metropolitana.

Aquests motius expliquen els diferents perfils que s'identifiquen a les corbes de migració neta per edat segons la distància a Barcelona. La ciutat de Barcelona i els municipis limítrofs presenten els màxims d'intensitat de creixement migratori en generacions que travessen el període estudiat en edats adultes més joves que a la resta de la Regió Metropolitana (la immigració estrangera és més jove que la metropolitana, però, a més, en el cas de la ciutat de Barcelona i dels municipis propers, els emigrants intermunicipals resten efectius en els saldos migratoris d'edats adultes més avançades). Pel que fa a la intensitat, els municipis que més incrementen la població adulta en xifres relatives són Barcelona, que encara avui dia es pot considerar com a porta d'entrada a Catalunya de la migració estrangera (Domingo i Bayona, 2004; Bayona, 2006), i els municipis situats a més de 20 quilòmetres de la ciutat central, sobretot els de menys de 30.000 residents (en aquests, com s'ha comentat, la responsabilitat de la majoria dels guanys de població és del flux migratori intermunicipal).

En contraposició als augments de població que s'acaben de descriure entre la població adulta-jove de tota la Regió Metropolitana, el saldo migratori dels adults amb edats més avançades i de la població de més de 65 anys a la ciutat de Barcelona i al conjunt de municipis situats en un radi inferior als 10 quilòmetres, és negatiu. Es pot considerar, doncs, que des del punt de vista de l'edat dels individus, als municipis centrals de la Regió Metropolitana de Barcelona, i en el darrer període estudiat, els fluxos migratoris han jugat a favor de la substitució de població, de manera que han guanyat població jove i adulta-jove, i han perdut població de més de 50 anys. En el cas de Barcelona, per exemple, en el període 2000-2004 les pèrdues per migració de les generacions nascudes entre 1925 i 1944 són de més de 5.000 individus, mentre que s'han guanyat més de 90.000 persones nascudes entre 1984 i 1965. La pèrdua de població s'avança a la generació nascuda entre 1954 i 1950 en el conjunt de municipis situats a una distància de Barcelona inferior als 10 quilòmetres; en total s'han perdut prop de 10.000 persones nascudes entre 1954 i 1925, i s'han guanyat més de 20.000 nascudes entre 1984 i 1965. Pel que fa a l'edat dels individus d'ambdós

immigració a cap persona des de 1998. Segons la mateixa font, a l'octubre de 2006, la seva població és de 609 persones, quasi el doble de la població oficial del padró continu a data 1-I-2005.

sexes, l'existència de processos de substitució en els darrers anys als municipis centrals de la metròpolis barcelonina ha estat, doncs, manifesta.

Els municipis situats a més de 15 quilòmetres de distància de Barcelona presenten saldos migratoris positius a totes les edats, però són els situats més enllà dels 20, i sobretot dels 30 quilòmetres, els que experimenten un creixement migratori més intens en xifres relatives; el conjunt de municipis metropolitans localitzats a més de 30 quilòmetres de Barcelona, i el de menys de 10.000 presenten taxes de migració neta superiors al 50‰ en les edats adultes centrals. No hi ha cap dubte, doncs, que la gran majoria d'aquests individus són els que han abandonat Barcelona i els municipis més propers; aquesta afirmació pren més força entre la població de més de 40 anys, quan el flux immigratori estranger té menor incidència.

En l'evolució fins aquí descrita, no es pot passar per alta la singularitat dels municipis grans situats a una major distància de Barcelona. Tant Sabadell com Terrassa han funcionat al llarg de les dues darreres dècades, a l'igual que les altres capitals comarcals, com a centres dels subsistemes residencials que s'han creat entorn a aquests municipis (Módenes, 1998). Els guanys migratoris que registrà Terrassa durant la dècada de 1990 han estat sempre, en xifres relatives, més baixos que els municipis que formen part del seu subsistema residencial. Sabadell, en canvi, amb una trama urbana més saturada i amb un marge de creixement urbanístic més limitat, ha viscut una situació més similar a la dels municipis de la primera corona metropolitana. Durant la dècada de 1990 els guanys per migració van ser nuls a la majoria d'edats i, fins i tot, es va produir un saldo migratori negatiu entre les edats d'adults joves, vinculades amb la formació de noves llars.

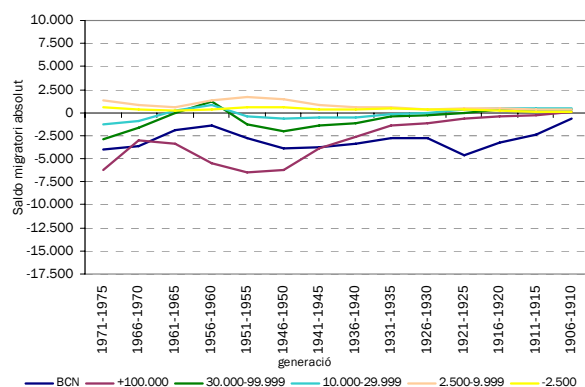
Actualment, la participació de la població estrangera en la mobilitat residencial és un fenomen emergent (Recaño, 2002; Garcia Coll, 2005). En els darrers anys, s'ha pogut observar a partir de les dades de l'Estadística de Variacions Residencials un augment molt notable del nombre de persones de nacionalitat estrangera que després d'una primera etapa quasi generalitzada a la ciutat, de major o menor duració i caracteritzada per la transitorietat, enceten nous itineraris residencials en què proliferen cada cop més els moviments intermunicipals, sobretot els que tenen com a destinació els municipis més propers (Bayona i López, 2006). Per aquest motiu, caldrà atendre a l'evolució futura no tan sols del propi flux immigratori procedent de l'estranger, sinó també a les seves pautes d'assentament en el territori i al seu comportament residencial. És possible que la recent recuperació en el volum de població dels municipis centrals, que ha vingut de la mà de la immigració estrangera, constitueixi un petit parèntesi temporal en la progressiva pèrdua de pes demogràfic dels espais centrals, però el que és clar és que ha representat una ruptura respecte a les

dinàmiques prèvies. Fins i tot en l'actualitat, en què el creixement del centre es pot considerar excepcionalment elevat -considerant la situació registrada durant els anys precedents i la seva saturació urbana-, els municipis perifèrics creixen, com a mínim, al mateix ritme que els del centre. És probable que, atenent per un costat al comportament residencial que la població de nacionalitat espanyola continua registrant des de fa més de 25 anys, i per l'altre, als processos de dispersió als que la població estrangera insinua dirigir-se, es torni a presenciar a mig termini una reproducció similar dels patrons migratoris registrats a la Regió Metropolitana de Barcelona durant les dues darreres dècades del segle XX. Tot i això, la situació de partida és significativament diferent, i el total de població que resideix actualment a Barcelona i als municipis limítrofs és menor que la població resident al començament de la dècada de 1980. La intensitat del procés, en tot cas, serà menor. Aquests aspectes es desenvolupen a continuació.

5.- Tendències recents de la mobilitat residencial a la ciutat de Barcelona

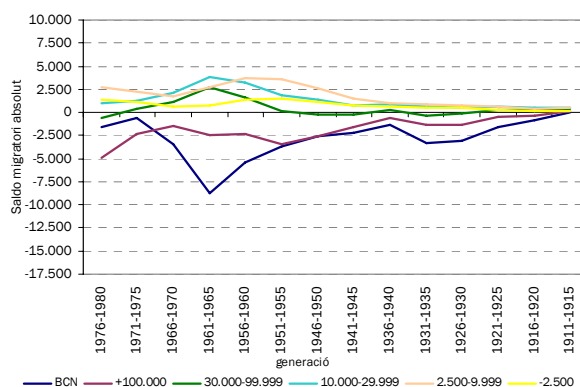
Gràfic 5.4.- Saldo migratori dels municipis de la Regió Metropolitana de Barcelona segons període, generació i grandària del municipi, 1981-2004.

1981-1985

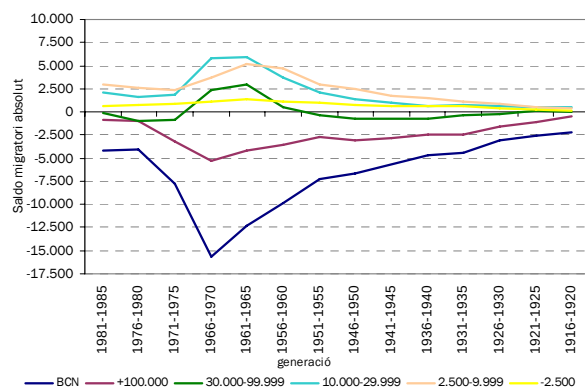

1986-1990

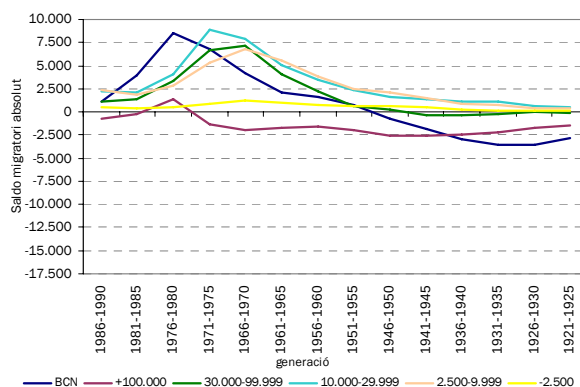
*escala eix "y" igual durant dècades 80 i 90

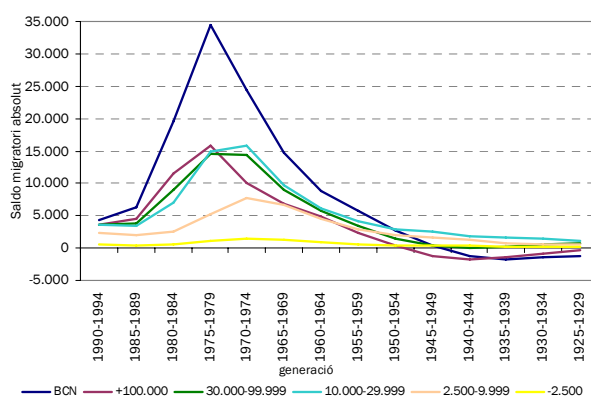
1991-1995

1996-2000

2000-2004

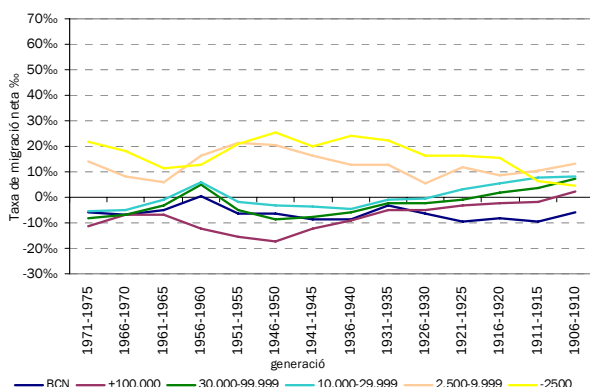

Font: Elaboració pròpia. Censos de població de 1981, 1991 i 2001; Padró municipal de la població, 1986-1996 i Padró continuu, 2000-2004.

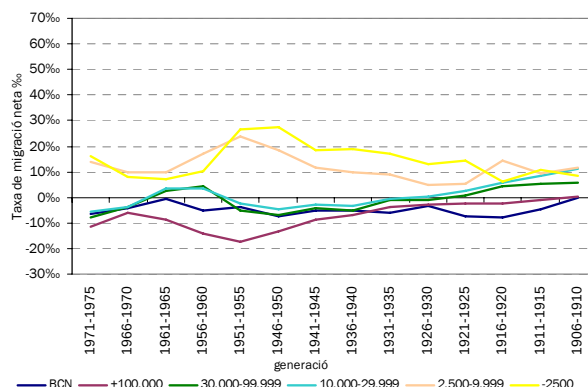
Gràfic 5.5.- Taxa de migració neta dels municipis de la Regió Metropolitana de Barcelona segons període, sexe, generació i grandària del municipi, 1981-2004.

1981-1985

Homes

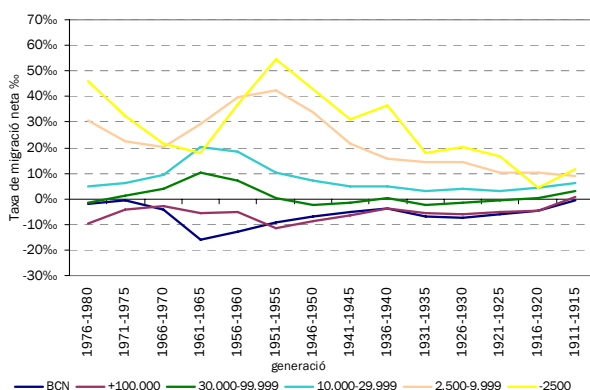

Dones

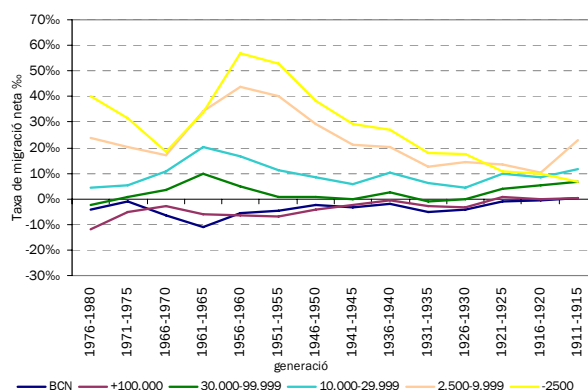

1986-1990

Homes

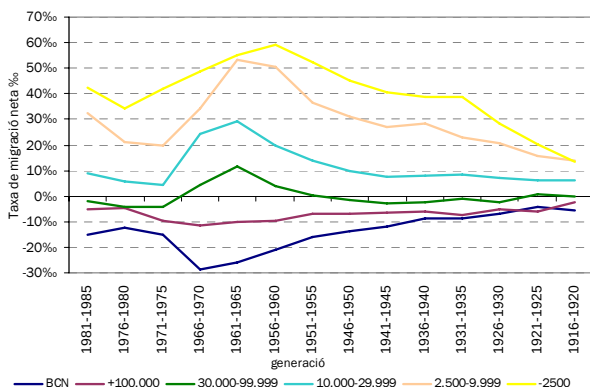

Dones

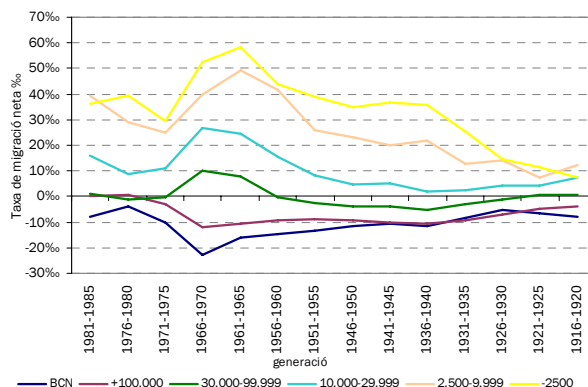

1991-1995

Homes

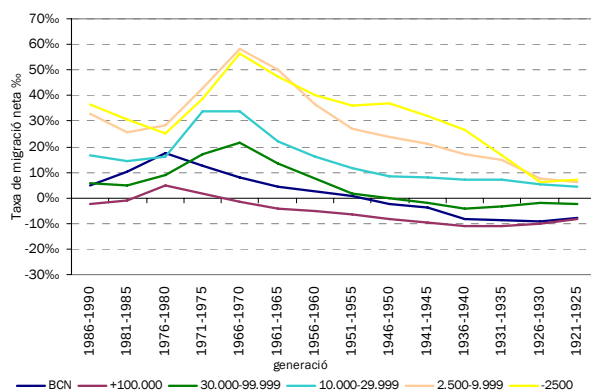
Dones

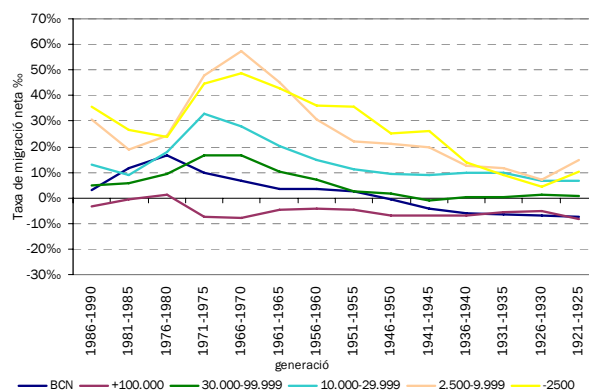
5.- Tendències recents de la mobilitat residencial a la ciutat de Barcelona

1996-2000

Homes

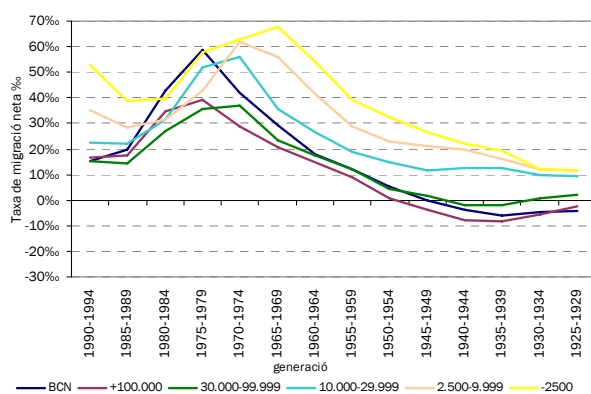

Dones

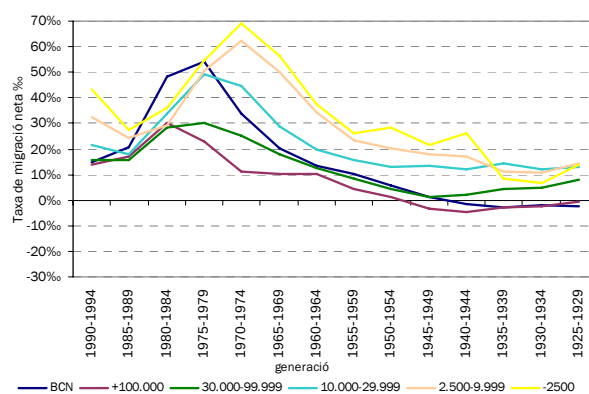

2000-2004

Homes

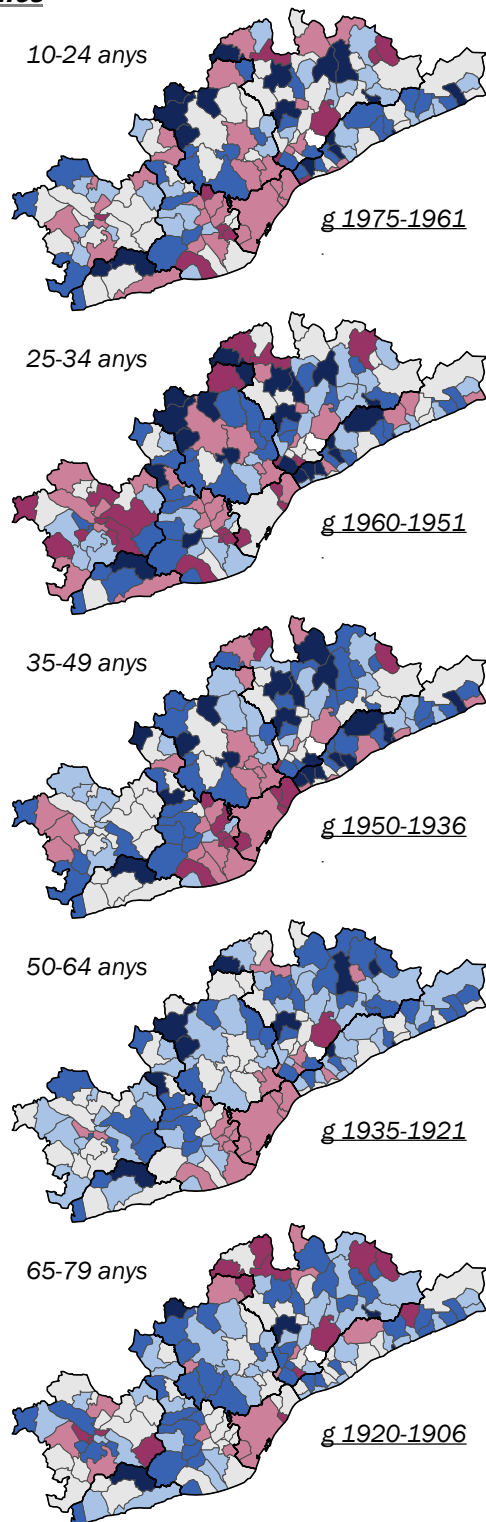
Dones

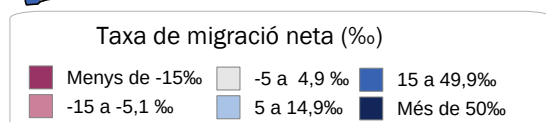
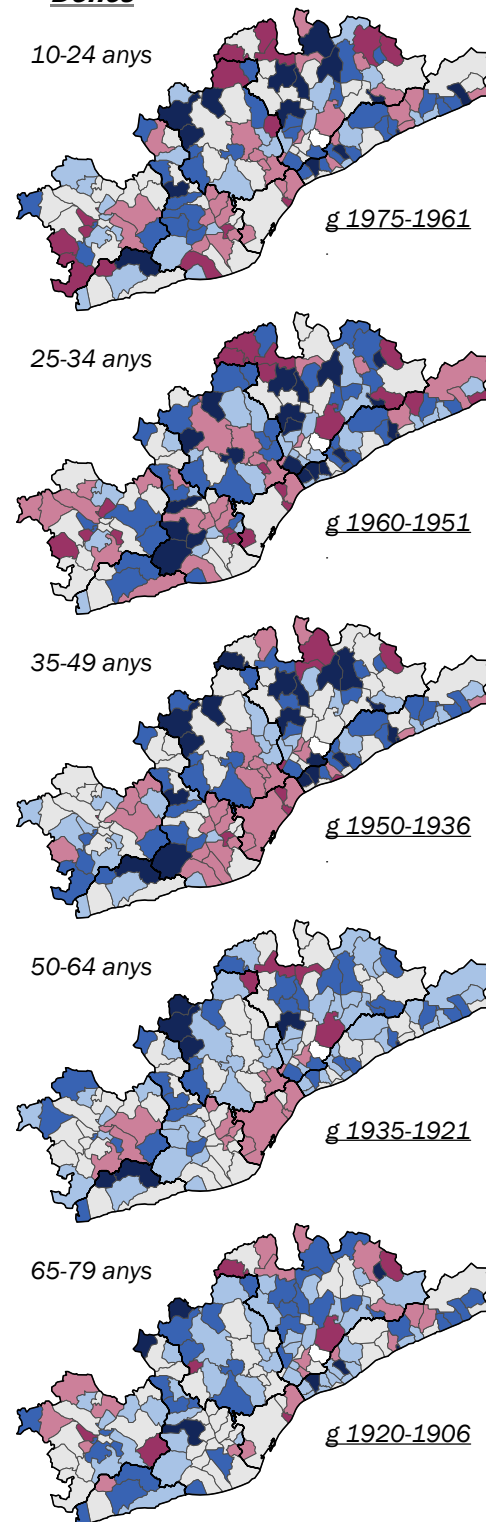
Font: Elaboració pròpia. Censos de població de 1981, 1991 i 2001; Padró municipal de la població, 1986-1996 i Padró continu, 2000-2004.

Mapa 5.1.- Taxes de migració neta segons generació i sexe als municipis de la Regió Metropolitana de Barcelona, 1981-1985 (%). (edat al 31-XII-1985)

Homes

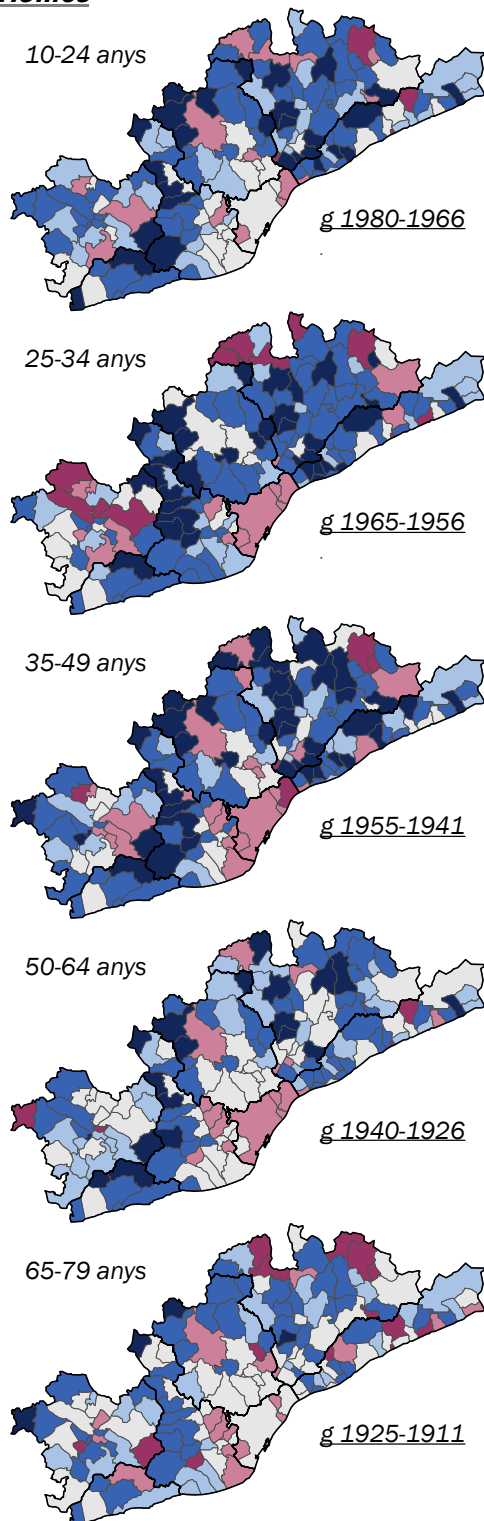
Dones

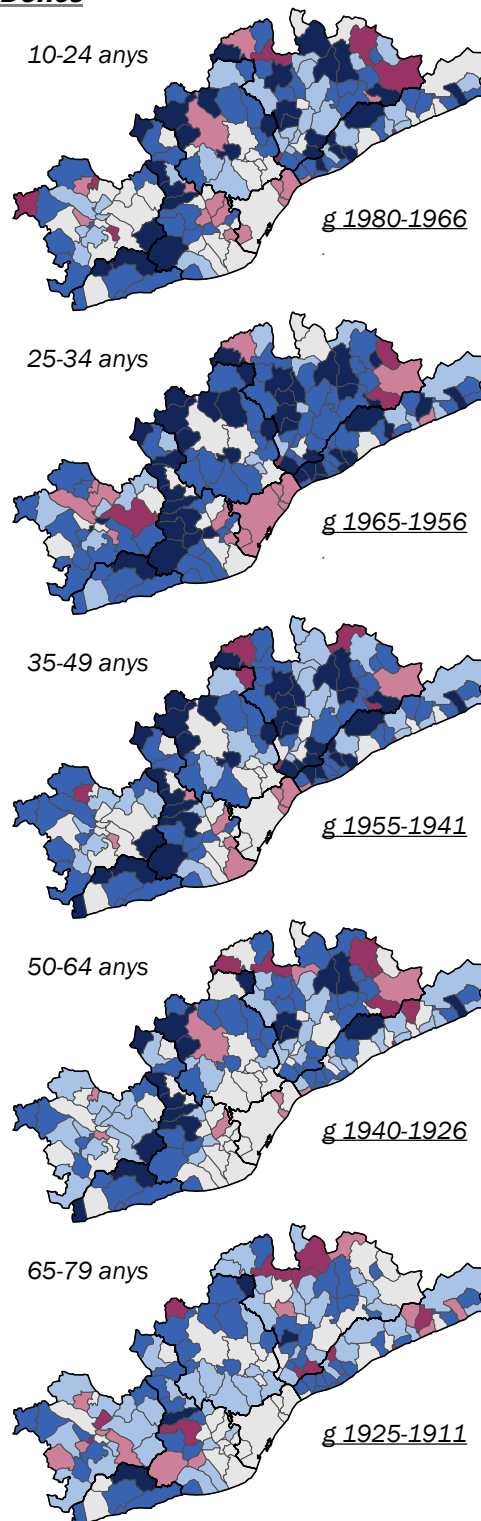
Font: Elaboració pròpia. Cens de població, 1981 i Padró Municipal d'habitants, 1986.

Mapa 5.2.- Taxes de migració neta segons generació i sexe als municipis de la Regió Metropolitana de Barcelona, 1986-1990 (%). (edat al 31-XII-1990)

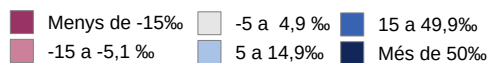
Homes

Dones

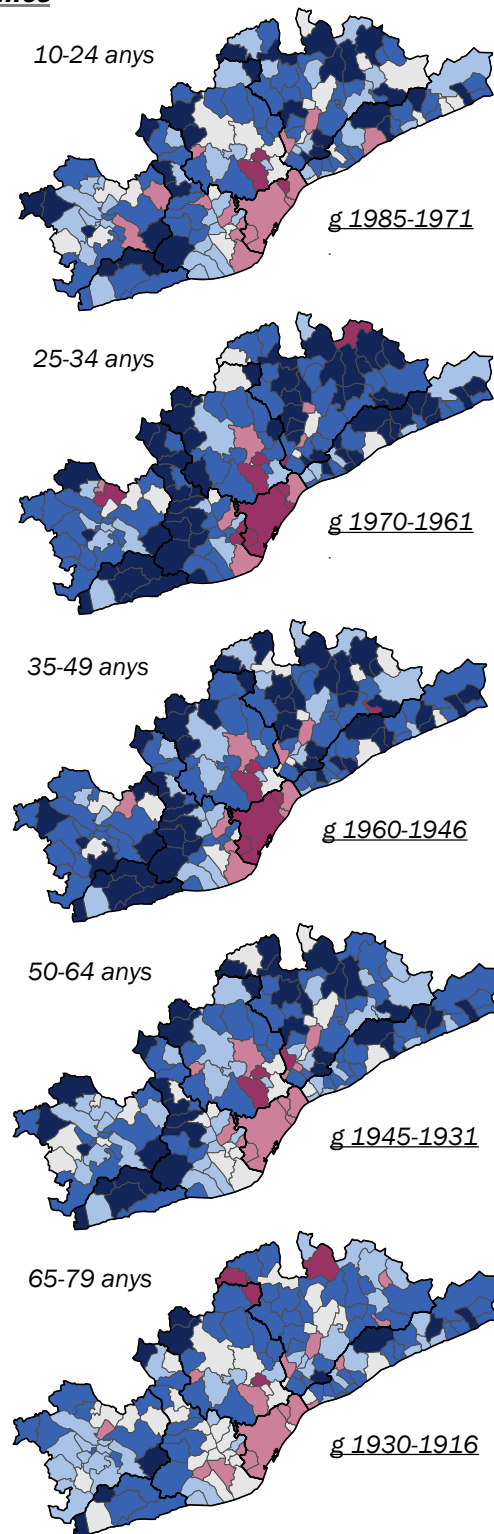
Taxa de migració neta (%)

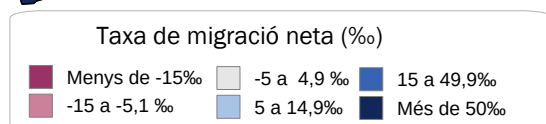
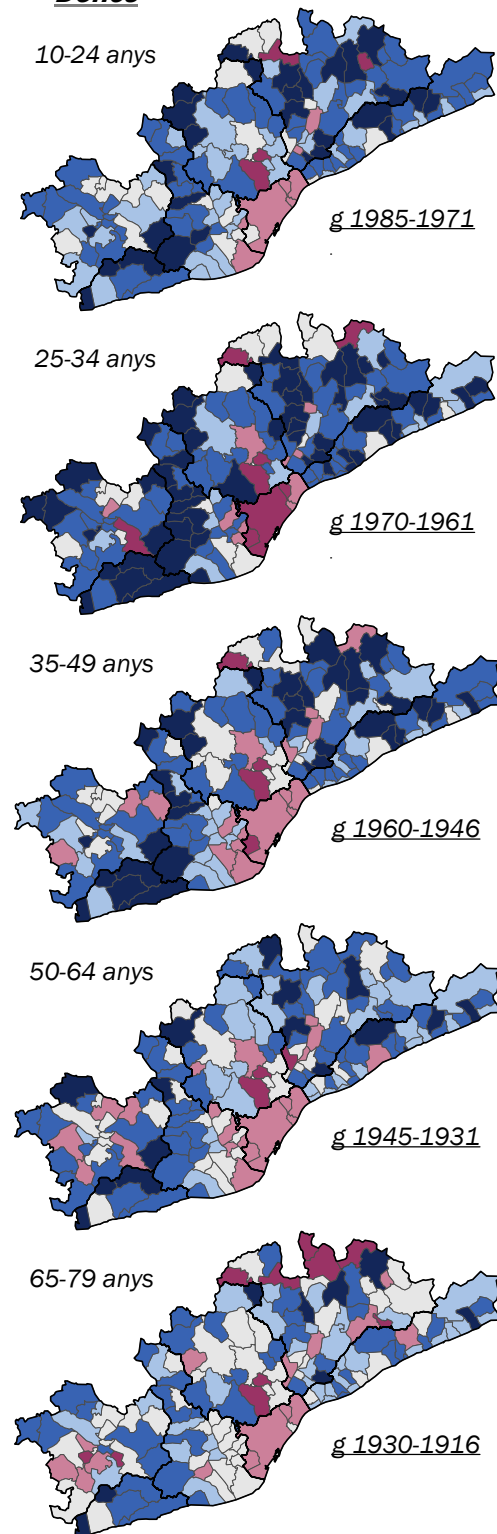
Font: Elaboració pròpia. Padró Municipal d'habitants, 1986 i Cens de població, 1991.

Mapa 5.3.- Taxes de migració neta segons generació i sexe als municipis de la Regió Metropolitana de Barcelona, 1991-1995 (%). (edat al 31-XII-1995)

Homes

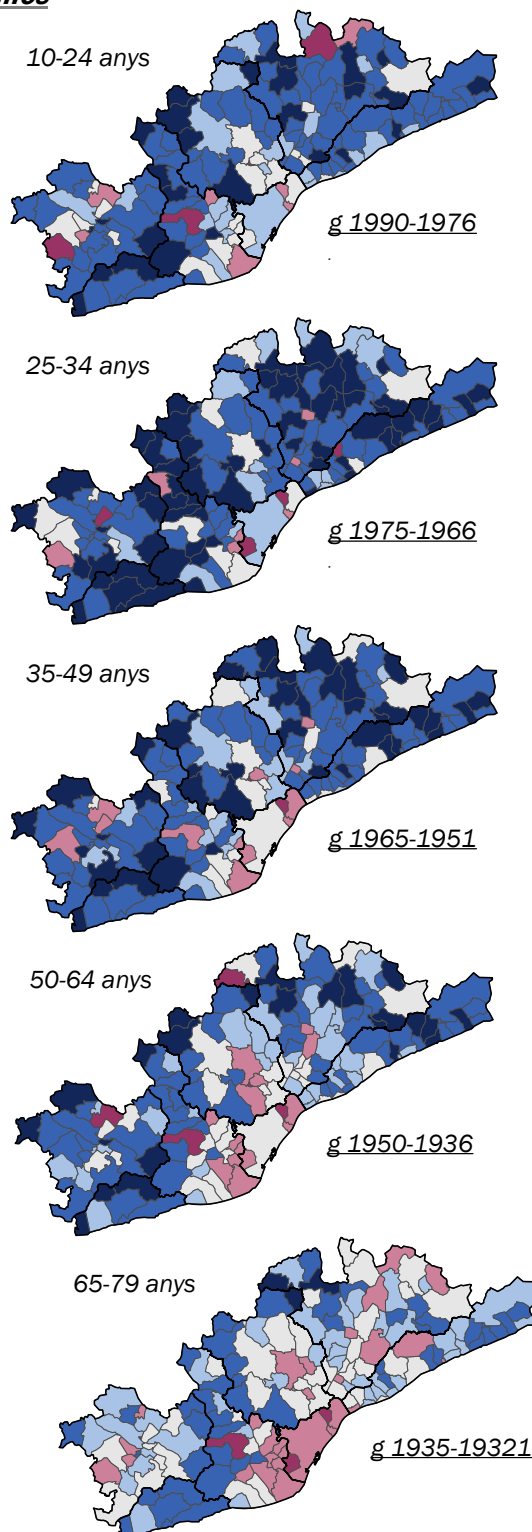
Dones

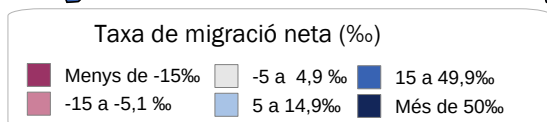
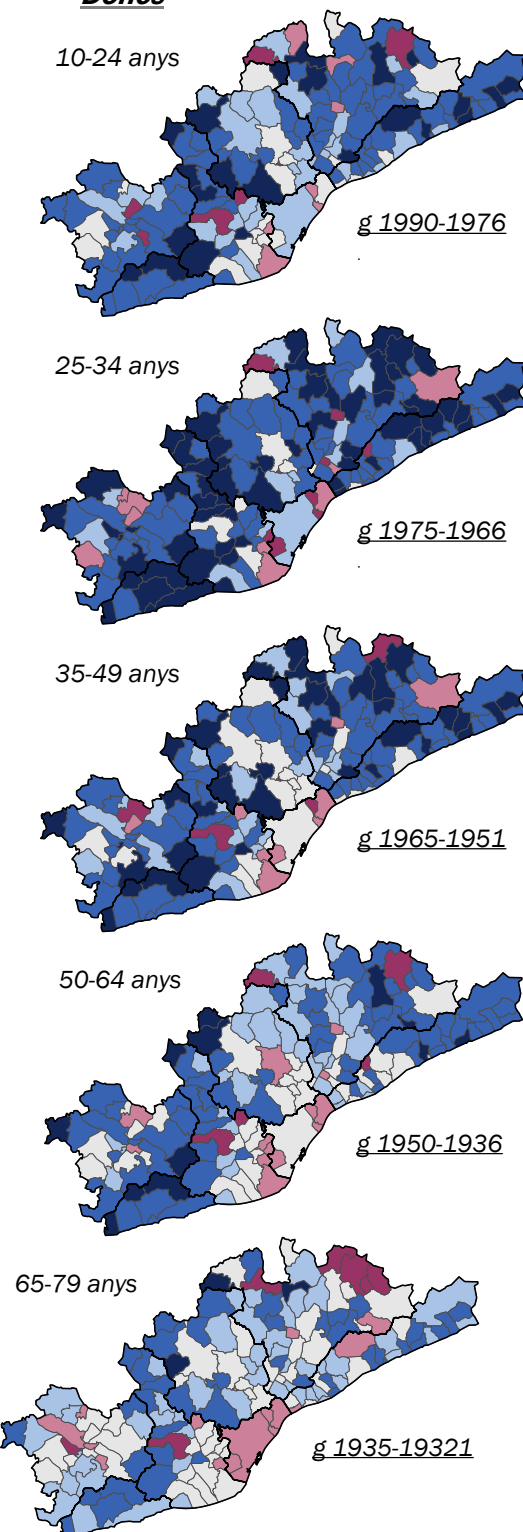
Font: Elaboració pròpia. Cens de població, 1991 i Padró municipal d'habitants, 1996.

Mapa 5.4.- Taxes de migració neta segons generació i sexe als municipis de la Regió Metropolitana de Barcelona, 1996-2000 (%). (edat al 31-XII-2000)

Homes

Dones

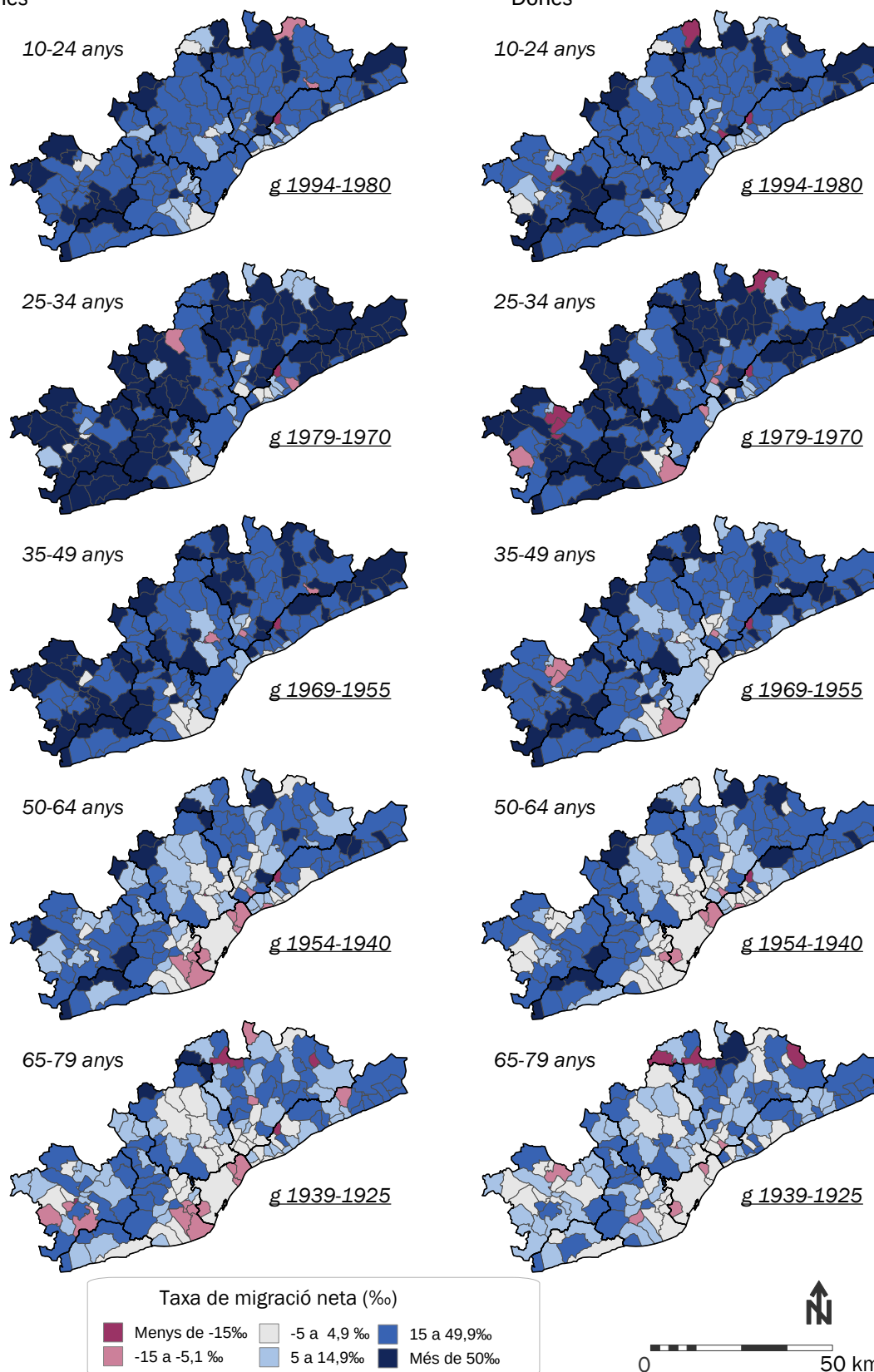

Font: Elaboració pròpia. Padró Municipal d'habitants, 1996 i Cens de població, 2001.

Mapa 5.5.- Taxes de migració neta segons generació i sexe als municipis de la Regió Metropolitana de Barcelona, 2000-2004 (%). (edat al 31-XII-2004)

Homes

Dones

Font: Elaboració pròpia. Padró continu, 2000-2004

5.3 LA MOBILITAT RESIDENCIAL A LA CIUTAT DE BARCELONA, 1991-2005

5.3.1 Tipologia dels moviments. Una aproximació a la mobilitat intramunicipal a Barcelona

Com ja s'ha apuntat en el capítol metodològic d'aquest apartat, l'Estadística de Variacions Residencials és la font d'informació en què es basen la majoria dels resultats que s'exposen a continuació. En aquest subapartat, però, s'han incorporat les dades que publica periòdicament l'Ajuntament de Barcelona al seu Anuari Estadístic de la Ciutat de Barcelona. Aquest és el cas de les dades de canvis de domicili interns que permeten dimensionar la mobilitat residencial intramunicipal en comparació amb el total de canvis d'habitatge que realitzen els barcelonins.

Aproximadament sis de cada deu canvis d'habitatge que s'originen a la ciutat de Barcelona finalitzen el seu recorregut a l'interior del municipi. Aquest patró s'ha mantingut força estable al llarg de les darreres dues dècades, i tan sols es pot observar un augment de la preferència local, associat a l'increment total dels moviments residencials, i en detriment dels moviments amb destinació a la resta d'Espanya¹¹⁶ (Taula 5.3).

El percentatge de moviments que abandonen el municipi de Barcelona presenta un patró força similar a tots els districtes de la ciutat. Els districtes de Sants-Montjuïc i de Les Corts són els únics que tenen uns nivells de mobilitat intermunicipal més elevat (els seus residents marxen de la ciutat aproximadament en un 50% dels casos). Es podria pensar en un comportament similar a l'altra banda de la ciutat; allà, en canvi, sembla ser que, sempre tenint en compte la distribució percentual del total de moviments, existeix menys permeabilitat entre el territori barceloní i la resta de municipis limítrofs. El fet que el límit municipal a la Zona Nord de la ciutat sigui més evident, amb un riu i no un carrer com succeeix al límit meridional, i per tant més dificultat per mantenir els vincles socials i familiars, podria configurar-se com a element explicatiu d'aquestes diferències en quant a la menor preferència pel desplaçament intermunicipal.

¹¹⁶ Aquest tipus de moviment assolí uns nivells relatius destacables durant la dècada de 1980. Durant la dècada de 1990 i primers anys del s. XXI, tot i que es va mantenir un flux similar en nombres absoluts, el percentatge de moviments amb aquesta destinació va disminuir quasi a la meitat.

Taula 5.3.- Destinació dels canvis d'habitatge generats a la ciutat de Barcelona segons districte de sortida, 1984-2005

	1984-1990					1991-2000					2001-2005 ¹¹⁷				
	Mateix dte.	Un altre dte.	Resta prov. BCN	Resta Cat.	Resta Esp. i estrg.	Mateix dte.	Un altre dte.	Resta prov. BCN	Resta Cat.	Resta Esp. i estrg.	Mateix dte.	Un altre dte.	Resta prov. BCN	Resta Cat.	Resta Esp. i estrg.
Ciutat Vella	27,9%	32,4%	22,4%	4,4%	12,9%	38,3%	29,8%	19,4%	3,9%	8,7%	28,4%	35,7%	22,0%	4,2%	9,7%
Eixample	22,9%	26,5%	28,4%	7,4%	14,7%	28,3%	29,3%	27,0%	6,5%	8,9%	24,4%	34,8%	25,6%	6,2%	9,0%
Sants-Montjuïc	29,8%	20,2%	31,2%	5,2%	13,7%	34,6%	21,2%	30,3%	5,8%	8,0%	28,2%	25,1%	32,4%	5,9%	8,4%
Les Corts	15,8%	24,1%	33,9%	7,5%	18,7%	19,8%	29,2%	31,9%	7,9%	11,2%	16,7%	36,0%	30,5%	7,1%	9,8%
Sarrià-Sant Gervasi	22,5%	23,7%	28,8%	7,4%	17,5%	27,9%	26,6%	28,0%	7,1%	10,5%	28,6%	31,2%	24,5%	6,2%	9,5%
Gràcia	21,1%	29,7%	27,4%	7,9%	14,0%	25,7%	33,1%	26,5%	6,6%	8,0%	22,3%	38,4%	24,7%	6,5%	8,2%
Horta-Guinardó	25,9%	24,8%	28,3%	6,2%	14,7%	33,3%	26,1%	26,7%	5,8%	8,1%	30,6%	28,7%	26,3%	6,1%	8,4%
Nou Barris	29,2%	20,7%	29,9%	5,1%	15,1%	37,7%	20,6%	28,6%	4,7%	8,3%	36,7%	22,2%	28,4%	5,1%	7,7%
Sant. Andreu	26,9%	21,3%	30,7%	6,4%	14,7%	34,8%	22,4%	28,7%	5,6%	8,5%	32,5%	25,3%	28,5%	6,0%	7,7%
Sant Martí	29,9%	19,9%	31,0%	5,5%	13,7%	36,3%	20,3%	28,7%	5,2%	9,5%	34,2%	23,2%	28,3%	5,4%	8,9%
Total BCN	23,4%	26,4%	29,2%	6,2%	14,8%	29,4%	28,4%	27,6%	5,8%	8,9%	26,4%	32,2%	26,9%	5,7%	8,7%

Font: Elaboració pròpia. Registre d'altres i baixes de l'Ajuntament de Barcelona. Anuari Estadístic de la ciutat de Barcelona, 1984-2006.

En el moment d'escollir el lloc de destinació dintre de la ciutat, la permanència al mateix districte és el comportament preferent per a totes les unitats inframunicipals de Barcelona. En algun cas, com a Nou Barris en els darrers quinze anys, gairebé quatre de cada deu canvis d'habitatge es realitzen a l'interior del mateix districte. A Les Corts, en canvi, la menor superfície i la menor dimensió del parc d'habitatges, expliquen el baix percentatge de moviments que es produeixen a l'interior del districte. Els districtes de la Zona Nord i Sant Martí són els que presenten uns nivells de permanència més elevats; en els darrers 15 anys el percentatge de canvis d'habitatge que romanen a l'interior del districte sempre ha estat per sobre del 30% del total de moviments.

Les relacions territorials que s'estableixen a l'interior de Barcelona, estan fortament determinades per una dimensió territorial, definida per la proximitat geogràfica, i per una dimensió socioeconòmica, definida per la similitud de perfils socioeconòmics. Tots els districtes presenten fortes relacions residencials amb els seus veïns, sobretot si aquests presenten característiques similars. En el moment en què augmenta la distància entre districtes, és quan es pot apreciar en major grau la dimensió socioeconòmica de la mobilitat

¹¹⁷ La mobilitat intramunicipal del període 2001-2005 pot estar lleugerament sobreestimada, ja que els fluxos emigratoris intermunicipals publicats per l'Ajuntament de Barcelona presenten un subregistre aproximat del 15% respecte a les dades que publica l'EVR.

residencial. Així, la connexió residencial entre el districte amb habitatges més grans i més cars, Sarrià-St. Gervasi, amb el districte amb menor capacitat econòmica familiar mitjana, amb habitatges més petits i més barats, Nou Barris, és la menys intensa. A més, la relació és tan poc freqüent en un sentit com en l'altre, mostrant que no només l'obstacle econòmic que representen els moviments ascendants impedeix que la relació sigui més forta. Aquests resultats s'observen a la Taula 5.4, on es presenta la diferència entre el nombre de canvis d'habitatge interns que s'han donat durant el període 1991-2005 segons districte d'origen i destinació i aquells que s'haurien d'haver donat si els barcelonins que han participat en la dinàmica residencial intramunicipal haguessin triat el nou habitatge aleatòriament, només determinats per la distribució del nombre d'habitatges a la ciutat. Al districte de Sant Andreu, per exemple, el nombre de persones que van romandre després d'un canvi d'habitatge és més de set cops superior al que s'hauria d'esperar per les dimensions del seu parc residencial. En l'altre extrem, de cada deu individus que s'haurien d'haver traslladat des de Nou Barris a Sarrià-St. Gervasi si s'haguessin desplaçat aleatòriament sobre el territori barceloní, tan sols un ha realitzat aquest itinerari (López Gay, 2005).¹¹⁸

Els districtes limítrofs al de partida són localització preferent per a aquells que abandonen el seu. El fet que l'Ajuntament de Barcelona decidís ordenar els districtes en funció de la localització territorial de cada unitat, permet identificar valors alts en la matriu presentada al voltant de la diagonal, que mostraria els valors de permanència anteriorment comentats. Tot i això, les connexions residencials són més o menys intenses segons el districte. És especialment rellevant la vinculació que s'estableix entre Les Corts i Sarrià-St. Gervasi en tots dos sentits, sobretot, però, al flux residencial que surt del primer. En canvi, per altres districtes, la proximitat territorial no repercuteix en l'existència de connexions residencials de tan elevades magnituds; aquest és el cas dels districtes de la Zona Nord i Sant Martí. Els districtes centrals, Ciutat Vella i Eixample, ofereixen una situació particular. No presenten relacions especialment estretes amb cap altre districte, però a la vegada, no presenten valors notablement baixos amb cap districte de la resta de la ciutat. Es podria dir que els habitants que marxen de la zona central es distribueixen de manera més homogènia al territori municipal que la resta, mentre que pels residents dels altres districtes, la centralitat mai és una opció residencial residual.

¹¹⁸ Les relacions entre districtes en la mobilitat residencial interna de Barcelona, així com les vinculacions socioeconòmiques són tractades amb més profunditat a López Gay, 2005.

Taula 5.4.- Localització final de l'habitatge en la mobilitat intramunicipal de Barcelona segons districte d'origen i de destinació, 1991-2005. Casos observats/Casos esperats.

Districte de baixa	Districte d'alta									
	C. Vella	Eixample	Sants-Montjuïc	Les Corts	Sarrià-St Gervasi	Gràcia	Horta – Guinardó	Nou Barris	Sant Andreu	Sant. Martí
Ciutat Vella	693,84%	66,77%	106,07%	21,64%	23,55%	44,42%	35,80%	42,99%	40,22%	67,48%
Eixample	85,55%	253,54%	80,54%	71,48%	75,44%	80,96%	52,13%	30,63%	45,25%	79,22%
Sants - Montjuïc	86,78%	64,27%	522,92%	119,40%	24,74%	31,50%	28,61%	28,90%	29,08%	40,70%
Les Corts	37,17%	73,11%	150,26%	697,46%	170,26%	51,54%	29,08%	15,80%	24,59%	38,53%
Sarrià – St. Gerv.	48,58%	75,38%	37,73%	131,98%	549,14%	124,96%	44,61%	14,26%	20,62%	32,77%
Gràcia	55,46%	76,28%	38,24%	42,77%	101,26%	483,93%	120,91%	34,65%	41,60%	53,53%
Horta - Guinardó	32,13%	41,47%	27,71%	21,30%	29,85%	81,83%	516,67%	100,70%	71,81%	52,37%
Nou Barris	27,38%	21,15%	22,65%	11,83%	10,54%	23,77%	81,28%	647,89%	129,19%	42,51%
Sant Andreu	32,36%	30,51%	25,50%	19,09%	14,25%	28,67%	55,02%	101,90%	713,36%	80,19%
Sant Martí	52,07%	52,01%	31,10%	19,47%	18,22%	32,97%	46,03%	44,40%	84,95%	483,81%

Font: Elaboració pròpia. Registre d'altres i baixes de l'Ajuntament de Barcelona. Anuari Estadística de Barcelona, 1992-2006.

Si es canvia el punt de vista de l'anàlisi i s'observen els canvis d'habitatge segons la procedència de la població, el flux immigratori estranger, com és d'esperar, modifica el patró que s'havia observat en la destinació dels fluxos generats a Barcelona. Tot i això, i amb l'única excepció de Ciutat Vella, la procedència de l'interior de Barcelona continua sent la majoritària: com a mitjana de la ciutat, gairebé una de cada dues persones que arriba a un domicili, és el resultat d'un canvi d'habitatge generat a la mateixa ciutat (Taula 5.5).

A la matriu que es presenta, s'han considerat també les altes per omisió i, tenint en compte les seves característiques, s'han agrupat a la procedència estrangera.¹¹⁹ Com a mitjana de la ciutat, i en el darrer període estudiat, més del 30% de les persones que arriben a un habitatge de Barcelona, ho fan directament de l'estranger o es registren com a altes per omisió. Aquesta relació supera el 55% a Ciutat Vella, mentre que a Sant Andreu no assoleix el 25%. El pes de les arribades procedents de la resta de la província de Barcelona, a més de presentar més estabilitat temporal al llarg del període estudiat, també registra més homogeneïtat espacial. El període 2001-2005 aquest tipus de procedència representaren

¹¹⁹ Al capítol metodològic d'aquest apartat s'han les característiques del padró continu de Barcelona, i el fet que la majoria d'incorporacions procedents de l'estranger s'hagin considerat com a omissions. De fet, el 90% de les altes per omisió del període 2000-2005 pertanyen a persones de nacionalitat estrangera. Segons l'Ajuntament de Barcelona fins l'any 2005 hi havia dos grans tipus d'altres per omisió: a) la que incorpora a tots els estrangers que fan la primera alta a Barcelona i no procedeixen de cap altre municipi espanyol (aquest tipus d'alta per omisió desapareix als registres de 2005) i b) aquells espanyols que manifesten viure a Barcelona des de fa temps i no hi estaven empadronats o aquells estrangers que no van renovar padró i manifesten que han estat visquent a Barcelona de forma continuada.

entre el 10,5% i el 13,5% del total de canvis de d'habitatge a tots els districtes, amb l'excepció novament de Ciutat Vella. Aquest baix percentatge contrasta amb les destinacions dels canvis d'habitatge dels barcelonins, en què gairebé una tercera part dels moviments generats a Barcelona finalitzen el seu recorregut a altres municipis de la província de Barcelona. En aquest sentit, i parlant d'aquest tipus de mobilitat amb destinació a la RMB, cal dir que la pròpia configuració de Barcelona exerceix de frontera en el territori metropolità. Aquest fet configura la localització residencial dels barcelonins. Les destinacions dels residents als districtes limítrofs del nord i del sud, que ocupen posicions inferiors en la jerarquia socioeconòmica de la ciutat, s'expandeixen en direcció oposada al centre de la ciutat a través de les principals vies de comunicació, en un intent en que llunyania i accessibilitat es combinin minimitzant els costos derivats del contacte, sovint precis, amb les xarxes socials i familiars prèvies. Els residents a districtes amb major capacitat econòmica tenen menys restriccions en la seva elecció residencial, i es distribueixen en un mapa similar al que resultaria a l'identificar els municipis amb preus de l'habitatge més elevats (López Gay, 2005).

Taula 5.5.- Origen dels canvis d'habitatge amb destinació a la ciutat de Barcelona segons districte d'arribada, 1991-2005

	1991-2000						2001-2005					
	Mateix dte.	Un altre dte.	Resta prov. BCN	Resta Cat.	Resta Esp.	Estrg. i omis.	Mateix dte.	Un altre dte.	Resta prov. BCN	Resta Cat.	Resta Esp.	Estrg. i omis.
Ciutat Vella	29,9%	15,6%	9,0%	2,0%	6,1%	37,5%	18,4%	12,1%	6,6%	1,7%	5,7%	55,6%
Eixample	25,5%	25,3%	12,6%	3,3%	6,6%	26,6%	18,9%	24,3%	10,9%	3,2%	7,3%	35,5%
Sants-Montjuïc	31,5%	21,2%	16,2%	2,7%	5,8%	22,5%	21,4%	23,7%	13,5%	2,6%	6,2%	32,6%
Les Corts	18,5%	27,7%	15,8%	4,1%	8,4%	25,5%	14,7%	28,2%	14,5%	4,0%	7,9%	30,7%
Sarrià-St. Gervasi	25,5%	23,1%	11,9%	3,4%	6,7%	29,4%	23,2%	24,2%	11,8%	3,4%	6,9%	30,6%
Gràcia	24,5%	29,7%	12,0%	3,5%	6,0%	24,4%	17,9%	29,2%	11,3%	3,2%	7,1%	31,2%
Horta-Guinardó	32,8%	26,1%	11,1%	2,4%	5,6%	22,0%	26,8%	27,5%	10,6%	2,4%	6,3%	26,5%
Nou Barris	40,1%	19,1%	13,1%	2,1%	6,2%	19,3%	32,1%	22,1%	11,3%	1,9%	5,7%	26,9%
Sant. Andreu	32,5%	25,3%	14,0%	2,3%	5,5%	20,5%	26,1%	28,3%	13,2%	2,4%	5,5%	24,4%
Sant Martí	32,3%	24,2%	14,1%	2,2%	5,9%	21,2%	26,6%	24,3%	12,5%	2,4%	6,5%	27,6%
Total BCN	29,9%	23,4%	13,0%	2,7%	6,2%	24,8%	22,7%	23,2%	11,2%	2,6%	6,4%	33,9%

Font: Elaboració pròpia. Registre d'altres i baixes de l'Ajuntament de Barcelona. Anuari Estadística de Barcelona, 1992-2006.

Per concloure aquest subapartat en què s'ha realitzat una aproximació al canvi d'habitatge a l'interior de la ciutat es presenten el Mapa 5.6 i la Taula 5.6 i la Taula 5.7, que permeten conèixer la intensitat de la mobilitat residencial incorporant també la dimensió del canvi d'habitatge intern. Les dades procedeixen novament dels registres de l'Ajuntament de Barcelona. La disponibilitat d'aquestes dades segons l'edat dels individus per a l'any 2004 ha

permès calcular un índex de la mateixa naturalesa que l'índex sintètic de migracions,¹²⁰ tot i que en aquest cas seria més adient definir-ho com a índex sintètic de canvi d'habitatge.

Amb una estructura per edats suficientment homogènia, que no influeix de forma significativa a les taxes brutes d'emigració de cada districte, els resultats mostren l'excepcionalitat dels comportaments residencials dels residents a Ciutat Vella (Taula 5.6). A cada un dels períodes estudiats, fins i tot durant la dècada dels noranta quan la seva estructura envellida podria haver exercit l'efecte contrari, els habitants de Ciutat Vella han estat, amb gran diferència, els que més han canviat de residència. La seva taxa de mobilitat residencial anual mitjana del període 2001-2005, superior al 150‰, duplica l'assolida pels districtes de Sarrià-St. Gervasi i de Les Corts, zones en què resideixen les famílies amb rentes més elevades. Els residents a la zona antiga de Barcelona presenten, doncs, una major propensió al canvi de residència, probablement associada a l'acumulació de trajectòries residencials de major fragilitat, evidenciant així que aquest tret residencial no és únicament propi dels recents fluxos immigratoris estrangers que s'han concentrat en major part al centre de la ciutat. A Gòtic i al Raval, dues de les quatre Zones Estadístiques Grans en què es divideix el districte de Ciutat Vella, els seus habitants realitzarien més de 10 canvis d'habitatge al llarg de la seva vida, incloent els inframunicipals, si es reproduïssin els nivells actuals de mobilitat residencial (Mapa 5.6). Ciutat Vella al marge, els habitants de Nou Barris i de Sants-Montjuïc es mouen amb major freqüència que la resta, per sobre dels set moviments al llarg de la vida que registra el conjunt de la ciutat de Barcelona (Taula 5.7). Aquests districtes també presenten zones amb una mobilitat residencial cada vegada més intensa, afavorides per l'emergència de la participació de la població estrangera als fluxos migratoris; aquest és el cas de la ZEG Ciutat Meridiana-Vallbona a Nou Barris o de Trinitat Vella a Sant Andreu (Bayona i López, 2006).

¹²⁰ L'indicador sintètic de migració (ISM) es calcula a partir de les taxes específiques per edats. L'ISM mesura el nombre esperat de migracions i/o canvis de domicili que un individu efectuaria al llarg de la seva vida, assumint que aquest estigués exposat a l llarg de la seva vida a les taxes de migració per edat registrades al període de referència i sobrevisqués fins a les edats més avançades. En l'equació següent, la $m_{x,x+n}$ indica la taxa específica de migració entre les edat x i $x+n$,

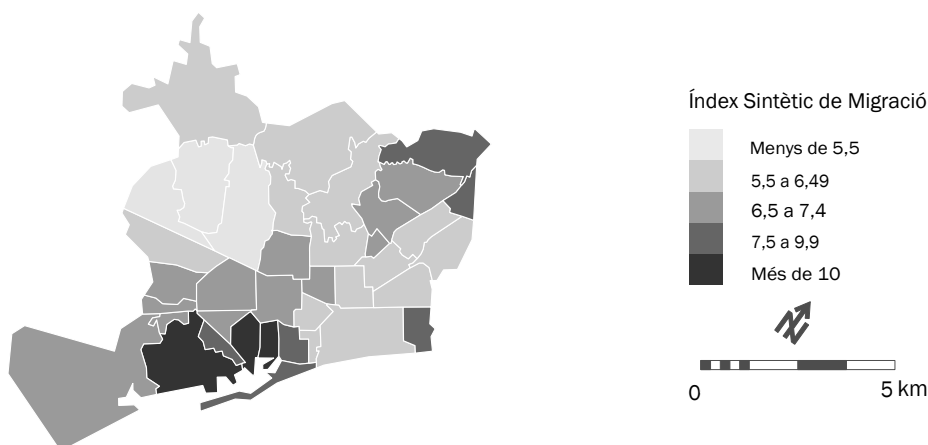
$$ISM = \sum_{x=0}^n m_{x,x+n}$$

Taula 5.6.- Taxes de mobilitat residencial segons tipus de moviment i districte de partida. Ciutat de Barcelona, 1991-2005.

	1991-2000		2001-2005	
	Intramunicipal	Intermunicipal	Intramunicipal	Intermunicipal
Ciutat Vella	49,91‰	23,43‰	102,25‰	57,23‰
Eixample	27,67‰	20,39‰	47,98‰	33,09‰
Sants-Montjuïc	28,74‰	22,71‰	47,18‰	41,43‰
Les Corts	22,54‰	23,42‰	37,43‰	33,65‰
Sarrià-St. Gervasi	25,33‰	21,22‰	42,15‰	28,33‰
Gràcia	29,03‰	20,31‰	48,50‰	31,44‰
Horta-Guinardó	28,36‰	19,39‰	46,19‰	31,79‰
Nou Barris	29,66‰	21,20‰	51,84‰	36,19‰
Sant. Andreu	27,24‰	20,32‰	44,12‰	32,17‰
Sant Martí	26,45‰	20,27‰	45,04‰	33,40‰
Total BCN	28,75‰	21,00‰	50,03‰	35,30‰

Font: Elaboració pròpia. Registre d'altres i baixes de l'Ajuntament de Barcelona. Anuari Estadística de Barcelona, 1992-2006.

Mapa 5.6.- Índex sintètic de canvi d'habitatge a la ciutat de Barcelona, 2004.

Font: Elaboració pròpia. Registre d'altres i baixes de l'Ajuntament de Barcelona, 2004.

Taula 5.7.- Índex sintètic de canvi d'habitatge segons tipus de moviment a la ciutat de Barcelona, 2004.

	Índex sintètic de migració	% ISM
Canvis de domicili (intramunicipal)	4,08	58,0%
Resta província BCN	1,95	27,7%
Resta d'Espanya	1,01	14,3%
Total BCN	7,04	100,0%

Font: Elaboració pròpia. Registre d'altres i baixes de l'Ajuntament de Barcelona, 2004.

5.3.2 Saldos i intensitats migratòries

Els registres d'altres i baixes de l'Ajuntament de Barcelona han permès relacionar la dinàmica migratòria intermunicipal de la ciutat, que és la principal protagonista d'aquesta recerca doctoral, amb els canvis d'habitatge que es realitzen a l'interior del municipi. Per a l'aproximació al context de la mobilitat intermunicipal, però, s'utilitzen les dades de l'Estadística de Variacions Residencials, font de dades que s'ha constituït en la tradicional eina per a l'anàlisi de la mobilitat residencial a Espanya.

Els saldos migratoris de la ciutat de Barcelona en relació amb els diferents àmbits estudiats confirmen els resultats apuntats als capítols 5.1 i 5.2: domini en les darreres dècades del model de desconcentració urbana amb taxes de migració neta negativa en relació amb tots els àmbits espanyols analitzats, en un context temporal en què la intensitat migratòria es creixent.

Sense comptabilitzar les relacions migratòries que s'han establert amb l'estranger (s'ha parlat anteriorment de les limitacions de registre d'aquest tipus de moviment a l'EVR), 335.000 persones s'han incorporat a la ciutat de Barcelona en el període 1991-2005, mentre que l'han abandonada 665.000. A partir de les dades que es presenten a la Taula 5.8 es pot dir que, durant la dècada de 1990, 100 persones abandonaven cada dia la ciutat, 64 amb destinació a altres municipis de la Regió Metropolitana de Barcelona, 17 cap a la resta de Catalunya i 19 cap a altres municipis d'Espanya. Paral·lelament, 43 persones entraven, i es registraven, a la ciutat, 23 procedents de la RMB, 7 de la resta de Catalunya i 13 de la resta d'Espanya. L'augment de la intensitat de la mobilitat residencial ha modificat aquestes relacions, de tal forma que de les 100 persones que abandonaven la ciutat com a mitjana diària durant la dècada de 1990, s'ha passat a un flux emigratori diari mitjà de 229 persones, de les quals 142 tenen com a destinació la RMB, 40 la resta de Catalunya, i 47 la resta d'Espanya. Per l'altra banda, també ha augmentat el nombre de persones que s'empadronen a la ciutat: un promig mitjà diari de 132 entrades, 68 procedents de la RMB, 21 de la resta de Catalunya i 43 de la resta d'Espanya, amb la qual cosa gairebé s'assoleix l'equilibri amb aquest darrer àmbit de relació. És molt destacable observar que, ja des del segon quinquenni de la dècada de 1990, la taxa d'immigració creix a un ritme superior al de la taxa d'emigració. Aquesta tendència s'observa en tots els àmbits territorials de relació, tret dels municipis situats a una distància més propera, on les emigracions han crescut més que les immigracions. Així, en la relació territorial amb la Regió Metropolitana, mentre que en el primer quinquenni de la dècada de 1990, es registraven 3 emigracions per cada immigració, en el quinquenni 2001-2005 es produeixen només el doble de sortides que d'entrades.

A les incorporacions a la ciutat caldria afegir la immigració procedent de l'estranger, la responsable final del canvi de signe migratori i de la inflexió en l'evolució total de la població del darrer quinquenni estudiat. Només cal observar les dades: el saldo migratori de Barcelona en relació amb el conjunt de municipis espanyols és de 128.000 persones de pèrdua (unes 100 diàries), però la població de la ciutat en el mateix quinquenni ha crescut en unes 100.000 persones. Tenint en compte que la dinàmica demogràfica natural de la ciutat ha contribuït també de forma negativa en l'evolució de la població, el saldo migratori amb l'estranger se situaria, doncs, en unes 235.000 persones (que, òbviament, coincideix aproximadament amb el nombre d'estrangers que s'han sumat a la ciutat entre l'1 de gener de 2001 i el 31 de desembre de 2005). Seguint amb el context de persones/dia, el saldo migratori diari mitjà del quinquenni amb l'estranger és d'unes 174 persones.

Taula 5.8.- Fluxos migratoris amb origen o destinació a la ciutat de Barcelona segons àmbit territorial de relació. Valors absoluts, 1991-2005.

Àmbit	1991-1995			1996-2000			2001-2005		
	Entrades	Sortides	Saldo Migr.	Entrades	Sortides	Saldo Migr.	Entrades	Sortides	Saldo Migr.
RMB <10 km	15.483	21.713	-6.230	22.826	27.788	-4.962	40.277	63.904	-23.627
RMB 10-14 km	4.574	17.177	-12.603	7.236	27.122	-19.886	12.538	30.791	-18.253
RMB 15-19 km	4.660	19.631	-14.971	7.846	24.840	-16.994	12.594	29.196	-16.602
RMB 20-29 km	4.406	19.978	-15.572	7.500	25.258	-17.758	13.185	31.943	-18.758
RMB 30-44 km	2.909	16.142	-13.233	5.647	20.454	-14.807	9.297	24.128	-14.831
RMB +45 km	894	3.939	-3.045	1.634	5.863	-4.229	2.745	8.114	-5.369
Total RMB	32.926	98.580	-65.654	52.689	131.325	-78.636	90.636	188.076	-97.440
Resta prov	1.960	5.258	-3.298	2.918	6.729	-3.811	5.474	11.346	-5.872
Resta Cat	7.558	22.285	-14.727	11.833	27.808	-15.975	22.355	41.709	-19.354
Resta Esp	20.747	32.912	-12.165	27.351	37.095	-9.744	57.001	62.452	-5.451
Total	63.191	159.035	-95.844	94.791	202.957	-108.166	175.466	303.583	-128.117

Font: Elaboració pròpia. Estadística de Variacions Residencial, 1991-2005.

Taula 5.9.- Taxes d'emigració, immigració i de migració neta dels fluxos migratoris amb origen o destinació a la ciutat de Barcelona segons àmbit territorial de relació, 1991-2005

Àmbit	1991-1995			1996-2000			2001-2005		
	Taxa immigr.	Taxa emigració	Taxa de migració neta	Taxa immigr.	Taxa emigració	Taxa de migració neta	Taxa immigr.	Taxa emigració	Taxa de migració neta
RMB <10 km	1,96‰	2,74‰	-0,79‰	3,03‰	3,69‰	-0,66‰	5,10‰	8,09‰	-2,99‰
RMB 10-14 km	0,58‰	2,17‰	-1,59‰	0,96‰	3,61‰	-2,64‰	1,59‰	3,90‰	-2,31‰
RMB 15-19 km	0,59‰	2,48‰	-1,89‰	1,04‰	3,30‰	-2,26‰	1,59‰	3,69‰	-2,10‰
RMB 20-29 km	0,56‰	2,52‰	-1,97‰	1,00‰	3,36‰	-2,36‰	1,67‰	4,04‰	-2,37‰
RMB 30-44 km	0,37‰	2,04‰	-1,67‰	0,75‰	2,72‰	-1,97‰	1,18‰	3,05‰	-1,88‰
RMB +45 km	0,11‰	0,50‰	-0,38‰	0,22‰	0,78‰	-0,56‰	0,35‰	1,03‰	-0,68‰
Total RMB	4,16‰	12,46‰	-8,30‰	7,00‰	17,46‰	-10,45‰	11,47‰	23,80‰	-12,33‰
Resta prov	0,25‰	0,66‰	-0,42‰	0,39‰	0,89‰	-0,51‰	0,69‰	1,44‰	-0,74‰
Resta Cat	0,96‰	2,82‰	-1,86‰	1,57‰	3,70‰	-2,12‰	2,83‰	5,28‰	-2,45‰
Resta Esp	2,62‰	4,16‰	-1,54‰	3,64‰	4,93‰	-1,30‰	7,21‰	7,90‰	-0,69‰
Total	7,99‰	20,10‰	-12,11‰	12,60‰	26,98‰	-14,38‰	22,20‰	38,41‰	-16,21‰

Font: Elaboració pròpia. Estadística de Variacions Residencial, 1991-2005.

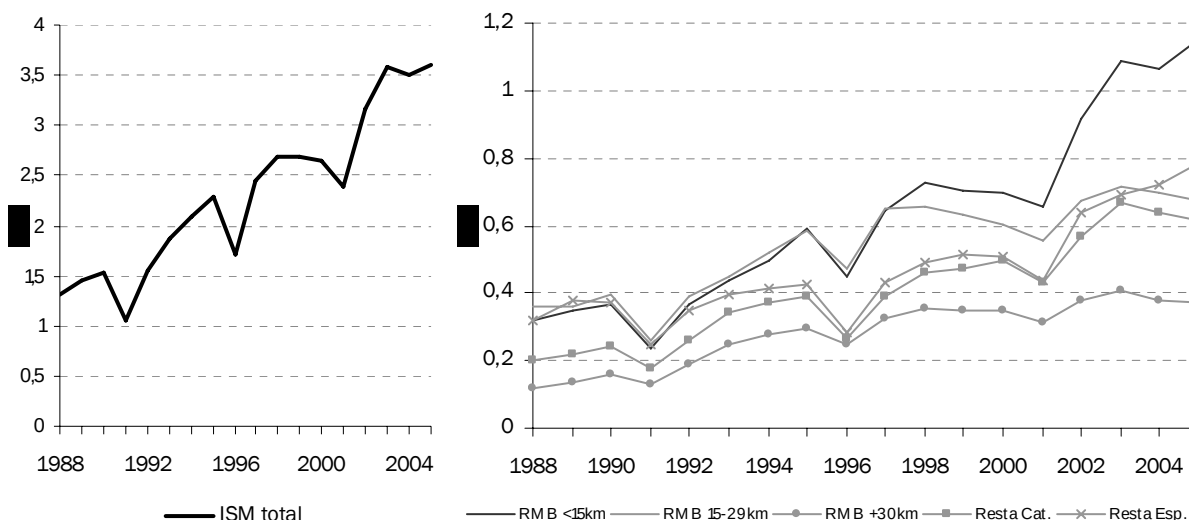
S'havia calculat anteriorment l'indicador sintètic de mobilitat residencial per a tots els moviments, inclosos els intramunicipals, que realitzà la població de Barcelona durant l'any 2004 a partir dels registres d'altres i baixes proporcionats per l'Ajuntament de Barcelona. Les dades de l'EVR permeten resseguir aquest indicador des de 1988, sense incloure, però, els moviments realitzats a l'interior del municipi (Gràfic 5.6.).

A partir d'aquestes dades es ratifica l'evolució de la intensitat de la mobilitat residencial que ja s'havia vist amb l'anàlisi de les taxes brutes de mobilitat residencial: la freqüència amb què la població canvia de residència, en totes els tipus de moviment, ha augmentat ininterrompudament i de forma intensa durant els darrers vint anys (tret dels anys censals i padronals en què, com s'ha constatat a l'apartat metodològic, existeix un notable subregistre dels fluxos). A més de factors conjunturals, ha estat aquest un símptoma del desenvolupament de la xarxa urbana, amb una forta integració funcional, probablement signe d'una major modernització social i econòmica (Módenes i Recaño, 2003). La dimensió anual calculada ara en l'ISM, però, permet identificar l'assoliment d'una nova etapa de certa estabilitat durant el trienni 2003-2005, amb un indicador que se situa entorn als 3,5 moviments al llarg de la vida.¹²¹ L'equilibri dels darrers anys és el resultat de l'estancament i fins i tot reducció de la intensitat de la mobilitat residencial amb destinació als municipis

¹²¹ Aquest índex és lleugerament superior al calculat a partir de les dades de l'Ajuntament de Barcelona, que per a l'any 2004 se situava entorn als tres moviments al llarg de la vida. Com s'ha vist a l'apartat metodològic, segons l'INE havien marxat de Barcelona amb destinació a altres municipis d'Espanya 67.296 individus, mentre que l'Ajuntament en publica 57.611.

situats a una distància intermèdia i llunyana dintre de la RMB i a la resta de Catalunya, que ha contrarestat l'important augment de la mobilitat amb destinació als municipis més propers o a la resta d'Espanya, en una dinàmica afavorida per la participació de la població estrangera en els fluxos migratoris generats a Barcelona (Bayona i López, 2006).

Gràfic 5.6.- Evolució de l'Índex sintètic de Migració (ISM) segons tipus de moviment. Barcelona, 1988-2005

Font: Elaboració pròpia. Estadística de Variacions Residencial, 1991-2005.

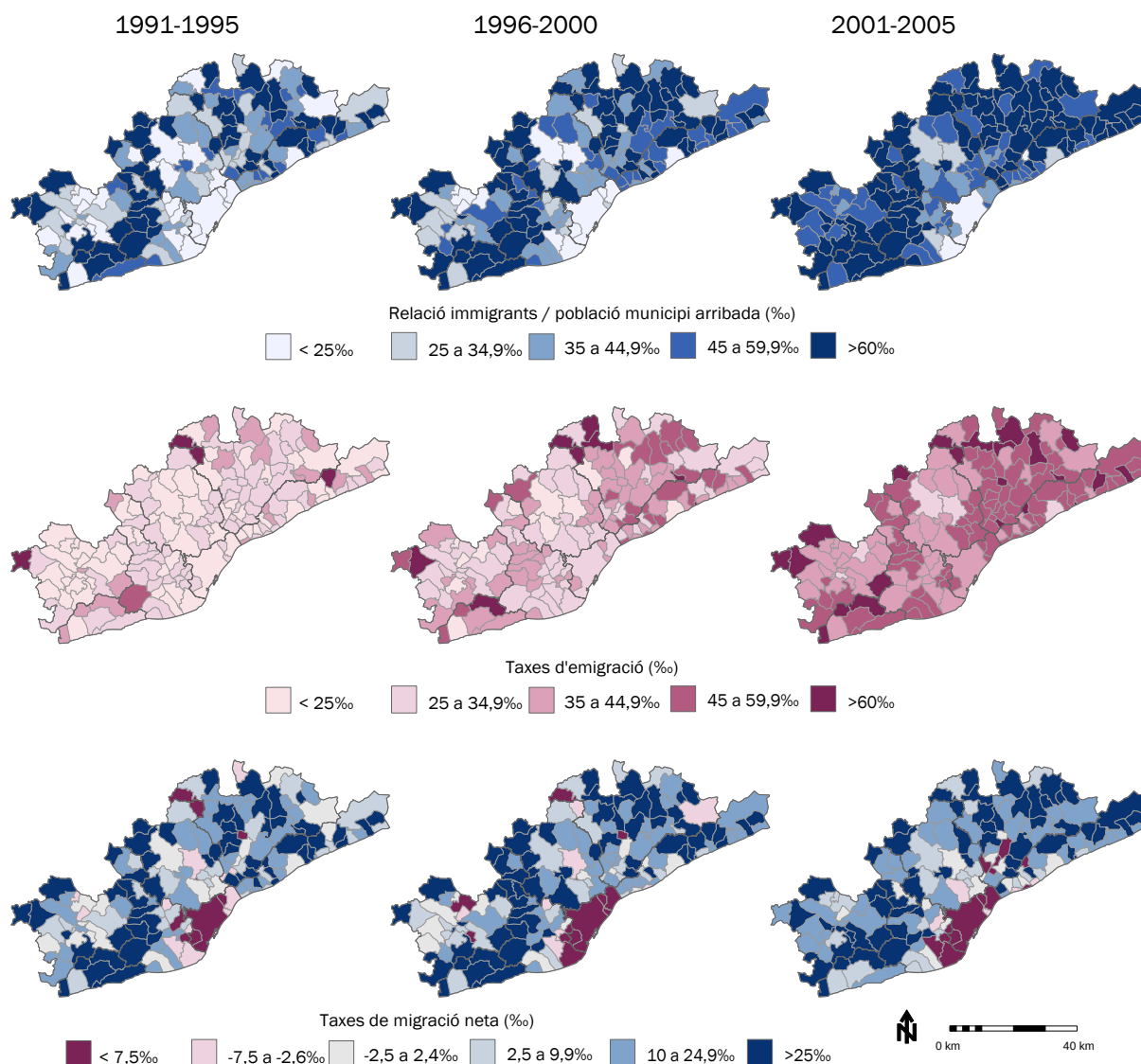
La raó de les pèrdues de població per migració en la relació de Barcelona amb la resta de municipis d'Espanya (com s'ha vist, sobretot en la relació amb els municipis de la RMB i de la resta de Catalunya) no es troben en l'existència d'una taxa d'emigració singularment elevada, sinó més al contrari, en l'excepcionalitat del seu flux immigratori, el més baix, quan es relativitza pel nombre de residents, entre tots els municipis de la Regió Metropolitana de Barcelona (Pujadas, 2005). Aquests elements es poden detectar al Mapa 5.7 i a la Taula 5.10, Taula 5.11 i Taula 5.12, en què es compara la immigració, emigració i saldos migratoris de Barcelona amb els de la resta d'unitats territorials metropolitanes.

Guiats per les consideracions sobre els processos de pèrdua de població que s'han tractat al llarg dels punts anteriors es podria pensar que les taxes emigratòries dels municipis centrals són molt superiors a les que es registren als municipis localitzats més lluny del centre. En xifres relatives, no hi ha cap exemple que ratifiqui aquests arguments: hi ha més de 25 municipis de la Regió Metropolitana que registren una taxa superior a la d'Esplugues de Llobregat, el municipi de l'àrea central amb una taxa d'emigració més elevada, un 59,8% en el quinquenni 2001-2005. L'Hospitalet de Llobregat i Santa Coloma de Gramenet, exemple de municipis centrals i fortament saturats, registren una taxa lleugerament més baixa. En el cas de la ciutat de Barcelona la taxa d'emigració és encara més baixa, i se situa

en la posició 144 entre els 164 municipis metropolitans, amb un 38,41‰. És evident que la diversa extensió territorial de molts municipis fa que la distància recorreguda en el canvi residencial sigui difícilment comparable; de fet, en alguns casos, els habitants de Barcelona recorren més distància en un moviment intern que els residents d'altres municipis realitzant un moviment intermunicipal. Les dades presentades fins aquí, però, permeten afirmar que la població de Barcelona no abandona el municipi de forma excepcional en el context metropolità, com a mínim pel que fa a la intensitat del fenomen.

El municipi de Barcelona sí que ocupa un lloc més destacable en comparació amb la resta de municipis metropolitans en el rànquing de taxes d'emigració amb destinació a la resta de Catalunya i d'Espanya. Figura en la posició número 61 en el rànquing de taxes d'emigració amb destinació a la resta de Catalunya darrera, entre d'altres, dels municipis més propers a la frontera de la Regió Metropolitana de Barcelona. Pel que fa a la destinació a la resta d'Espanya, guanya moltes posicions i ocupa la divuitena; al marge de Gallifa, segon municipi més petit de la Regió Metropolitana, dos municipis dotats d'importants recursos turístics encapçalen el llistat metropolità. El passat migratori barceloní, amb un percentatge elevat de població no nascuda a la Regió Metropolitana, i per tant, amb més probabilitat d'experimentar moviments migratoris de retorn, és un element que pot explicar l'assoliment d'aquestes posicions capdavanteres. També la presència a la ciutat d'un elevat percentatge de població estrangera, caracteritzada per manifestar una major inestabilitat residencial i una certa proliferació de moviments interprovincials, s'erigeix com un altre element important. Finalment, el propi paper de la ciutat com a punt de referència i porta d'entrada de persones procedents d'altres províncies catalanes i espanyoles, atretes pel dinamisme laboral i l'oferta acadèmica, genera, també, moviments de retorn, independentment de si s'han assolit i completat les expectatives que van generar el primer canvi de residència.

Mapa 5.7.- Taxes d'immigració, emigració i de migració neta dels municipis de la Regió metropolitana de Barcelona, 1991-2005.

Font: Elaboració pròpia. Estadística de Variacions Residencial, 1991-2005.

Els municipis en què la immigració té més pes en relació amb la població del municipi d'arribada, se situen a la segona corona metropolitana; en termes generals són municipis poc poblats i que reben un nombre important de nous residents. Vint-i-cinc municipis de la RMB han guanyat durant el darrer quinquenni estudiat més de 100 residents anuals per cada mil habitants que ja residien a la població, la pràctica totalitat d'ells procedents d'altres municipis de la pròpia Regió Metropolitana de Barcelona. Canyelles, Olivella i Cubelles, al Garraf, i Vacarisses, al Baix Llobregat, són algunes de les entitats municipals que encapçalen els rànquings amb guanys de més de 150 persones per cada 1.000 residents, en una relació que es manifesta des del primer quinquenni estudiat, 1991-1995.

Els municipis centrals i més poblats són els que incorporen menys població per immigració, sempre excloent de l'anàlisi el flux procedent de l'estranger. Si les dades d'emigració demostraven que la població de Barcelona no abandonava el municipi de forma excepcionalment intensa, més aviat el contrari, l'anàlisi dels fluxos immigratoris i la comparació amb els de la resta de la Regió Metropolitana si que permeten parlar de la singularitat del comportament d'aquesta variable a la ciutat central. Barcelona és el municipi metropolità que, als tres períodes quinquennals estudiats, registra una taxa d'immigració més baixa: 22 incorporacions anuals per cada 1.000 residents al quinquenni 2001-2005. D'aquestes, només la meitat procedeixen de la metròpoli circumdant, territori de relació amb el qual registra una taxa d'immigració tres vegades inferior a la del conjunt de la RMB i tretze vegades inferior a la dels municipis que encapçalen la llista. L'escassa atracció que exerceix Barcelona respecte als municipis metropolitans, sempre considerant-la en relació amb la població del municipi d'arribada, es transforma en el moment en què s'analitza la relació migratòria que estableix amb els municipis de la resta de Catalunya i d'Espanya, de manera que la ciutat se situa per sobre de la taxa d'immigració del conjunt de municipis metropolitans. En el cas de la relació amb la resta de Catalunya, Barcelona figura per darrera de les localitats més properes a la frontera metropolitana, però per davant de tots els municipis centrals. En la relació amb la resta d'Espanya, ocupa la quinzena posició de tota la Regió Metropolitana, per sobre de la taxa immigratòria del conjunt de la metròpoli. L'escassa diferència que es registra entre el flux immigratori procedent de la metròpoli i el que arriba de la resta d'Espanya il·lustra de forma clara el divers paper de la ciutat central en cada un dels fluxos. La forta atracció de Barcelona respecte als municipis de fora de la RMB cal entendre-la en la seva figura de centre que reuneix i genera un seguit d'oportunitats laborals i acadèmiques, a més de constituir la principal porta d'entrada a la metròpoli.

Es pot afirmar, doncs, que són els baixos nivells d'immigració, més que no pas els nivells emigratoris, els principals responsables dels saldos migratoris negatius que es registren a la gran majoria de municipis de la primera corona metropolitana. Cal especificar, però, que en nombres absoluts i tal i com es pot esperar per la seva major dimensió poblacional, Barcelona és la primera destinació catalana, tant pel que fa als fluxos intermunicipals generats a la RMB com per als procedents de la resta de Catalunya i Espanya. D'aquesta manera, si es contemplessin les taxes d'emigració del conjunt de comarques metropolitanes i del conjunt de Catalunya, la que té com a destinació Barcelona seria la que presentaria el valor més elevat (Casanova, 2007).

Barcelona és el tercer municipi metropolità que més població perd en la relació migratòria amb el conjunt de municipis d'Espanya, només superat per Santa Coloma de Gramenet i Badia del Vallès. Especialment intenses, i com es pot deduir del comportament de

l'emigració i de la immigració, són les taxes negatives de migració neta en la relació del municipi barceloní amb la resta de la Regió Metropolitana. En canvi, en la relació amb la resta de Catalunya i d'Espanya, Barcelona perd menys població que la resta de municipis centrals, i registra unes taxes similars a les del conjunt de la Regió Metropolitana.

Taula 5.10.- Rànquing de les taxes d'immigració (immigr/residents) dels municipis de la RMB segons tipus de moviment (5 mun. amb la taxa més elevada i mun. de més de 25.000 persones), 2001-2005

Immigracions/residents procedència RMB			Immigracions/residents procedència Resta Catalunya			Immigracions/residents procedència Resta Espanya		
Ord.	Municipi	Taxa (%)	Ord.	Municipi	Taxa (%)	Ord.	Municipi	Taxa (%)
1	Canyelles	140,8	1	Mediona	26,39	1	Gallifa	24,45
2	Vacarisses	140,2	2	Castellet i la Gornal	26,12	2	Castelldefels	11,97
3	Rellinars	135,1	3	Castellcir	21,43	3	Sitges	10,11
4	Olivella	133,7	4	Palafolls	20,62	4	Olivella	9,93
5	Cubelles	129,3	5	Aiguafreda	20,51	5	Cubelles	9,15
96	Sant Pere de Ribes	51,25	30	Vilafranca del Penedès	6,39	7	Martorell	8,55
107	Castelldefels	46,72	40	Vilanova i la Geltrú	5,65	10	Vilafranca del Penedès	7,77
110	Gavà	46,24	44	Martorell	5,16	13	Vilanova i la Geltrú	7,48
111	Sant Joan Despí	46,09	55	Sant Pere de Ribes	4,09	14	Sant Cugat del Vallès	7,30
114	Barberà del Vallès	45,49	60	Granollers	3,88	15	Barcelona	7,21
115	Ripollet	44,61	63	Castelldefels	3,78	16	Mollet del Vallès	7,18
121	Montcada i Reixac	41,99	70	Barcelona	3,52	19	Hospitalet de Llobregat (L')	7,02
128	Sant Cugat del Vallès	39,18	75	Sant Cugat del Vallès	3,42	23	Granollers	6,83
129	Martorell	38,52	84	Mollet del Vallès	3,27	28	Sant Pere de Ribes	6,62
130	Viladecans	38,51	86	Terrassa	3,23	30	Gavà	6,49
131	Sant Adrià de Besòs	38,19	92	Sabadell	2,90	34	Santa Coloma de Gramenet	6,34
132	Premià de Mar	38,18	97	Hospitalet de Llobregat (L')	2,74	35	Rubí	6,22
136	Esplugues de Llobregat	37,70	98	Gavà	2,74	43	Prat de Llobregat (El)	5,90
139	Sant Vicenç dels Horts	37,51	102	Premià de Mar	2,68	46	Sant Feliu de Llobregat	5,75
143	Granollers	35,98	103	Sant Feliu de Llobregat	2,67	47	Viladecans	5,74
144	Vilafranca Del Penedès	35,14	106	Viladecans	2,65	49	Cornellà de Llobregat	5,71
145	Rubí	34,22	107	Mataró	2,65	50	Cerdanyola del Vallès	5,66
147	Hospitalet de Llobregat (L')	33,53	109	Cerdanyola del Vallès	2,63	51	Ripollet	5,66
148	Mollet del Vallès	33,33	110	Ripollet	2,59	53	Premià de Mar	5,58
149	Vilanova i la Geltrú	32,85	112	Esplugues de Llobregat	2,53	54	Terrassa	5,58
150	Santa Coloma de Gramenet	31,70	116	Sant Joan Despí	2,48	55	Badalona	5,57
153	Cornellà de Llobregat	30,92	117	Rubí	2,44	57	Mataró	5,54
155	Cerdanyola del Vallès	30,23	118	Sant Boi de Llobregat	2,43	59	Sant Joan Despí	5,49
156	Sant Feliu de Llobregat	29,85	120	Barberà del Vallès	2,40	61	Sabadell	5,46
157	Badalona	27,56	124	Montcada i Reixac	2,35	63	Sant Boi de Llobregat	5,44
158	Sant Boi de Llobregat	24,46	128	Cornellà de Llobregat	2,33	64	Esplugues de Llobregat	5,43
159	Terrassa	24,20	131	Prat de Llobregat (El)	2,29	66	Barberà del Vallès	5,28
160	Mataró	22,29	135	Santa Coloma de Gramenet	2,21	74	Montcada i Reixac	5,01
161	Sabadell	21,42	137	Sant Vicenç dels Horts	2,21	76	Sant Vicenç dels Horts	4,98
162	Prat de Llobregat (El)	16,70	140	Badalona	2,17	78	Sant Adrià de Besòs	4,90
163	Barcelona	11,47	148	Sant Adrià de Besòs	1,98	163	Cabanyes (Les)	0,00
164	Òrrius	s/d	164	Òrrius	s/d	164	Òrrius	s/d
Conjunt RMB		29,71	Conjunt RMB		3,34	Conjunt RMB		6,33

Font: Elaboració pròpia. Estadística de Variacions Residencial, 2001-2005.

Taula 5.11.- Rànquing de les taxes d'emigració dels municipis de la RMB segons tipus de moviment (5 municipis amb la taxa més elevada i municipis de més de 25.000 persones), 2001-2005

Taxa emigració destinació RMB		Taxa emigració dest. Resta Catalunya		Taxa emigració destinació Resta Espanya	
Ord. Municipi	Taxa (‰)	Ord. Municipi	Taxa (‰)	Ord. Municipi	Taxa (‰)
1 Pontons	67,61	1 Tagamanent	27,16	1 Castelldefels	11,53
2 Vilalba Sasserra	67,04	2 Aiguafreda	27,07	2 Gallifa	10,76
3 Caldes d'Estrac	62,46	3 Mediona	26,27	3 Pineda de Mar	9,74
4 Olivella	62,11	4 Castellet i la Gornal	25,14	4 Sant Andreu de la Barca	9,58
5 Torrelles de Foix	60,54	5 Sant Quirze Safaja	25,03	5 Olesa de Bonesvalls	9,11
28 Esplugues de Llobregat	46,34	16 Martorell	12,14	6 Santa Coloma de Gramenet	8,96
36 Premià de Mar	44,15	27 Viladecans	9,74	7 Martorell	8,90
41 Hospitalet de Llobregat (L')	43,64	28 Castelldefels	9,50	8 Mollet del Vallès	8,81
43 Santa Coloma de Gramenet	43,45	32 Sant Boi de Llobregat	8,02	16 Ripollet	8,19
50 Granollers	42,18	33 Prat de Llobregat (El)	8,02	17 Rubí	8,04
64 Sant Adrià de Besòs	39,84	35 Hospitalet de Llobregat (L')	7,95	18 Barcelona	7,90
65 Sant Pere de Ribes	39,82	37 Sant Vicenç dels Horts	7,79	19 Hospitalet de Llobregat (L')	7,88
72 Castelldefels	38,93	43 Cornellà de Llobregat	7,65	20 Gavà	7,88
75 Sant Joan Despí	38,61	45 Gavà	7,28	21 Mataró	7,86
77 Barberà del Vallès	38,39	46 Ripollet	7,17	24 Badalona	7,71
82 Cornellà de Llobregat	37,66	47 Vilanova i la Geltrú	7,11	25 Prat de Llobregat (El)	7,67
84 Mollet del Vallès	37,15	48 Santa Coloma de Gramenet	7,08	27 Viladecans	7,56
91 Montcada i Reixac	35,71	50 Badalona	6,99	28 Vilanova i la Geltrú	7,42
98 Gavà	35,03	51 Mollet del Vallès	6,95	30 Granollers	7,36
110 Badalona	33,17	55 Vilafranca del Penedès	6,79	31 Premià de Mar	7,34
111 Cerdanyola del Vallès	32,99	59 Sant Pere de Ribes	6,73	33 Sant Adrià de Besòs	7,09
124 Ripollet	30,94	61 Barcelona	6,71	34 Sant Feliu de Llobregat	7,07
125 Viladecans	30,62	63 Sant Joan Despí	6,59	35 Sant Pere de Ribes	7,06
130 Martorell	30,02	66 Esplugues de Llobregat	6,50	38 Esplugues de Llobregat	7,00
133 Sant Feliu de Llobregat	29,59	67 Premià de Mar	6,48	40 Sant Boi de Llobregat	6,94
138 Vilafranca del Penedès	28,50	70 Cerdanyola del Vallès	6,40	45 Vilafranca Del Penedès	6,80
139 Sant Cugat del Vallès	28,36	71 Sant Feliu de Llobregat	6,38	49 Cornellà de Llobregat	6,61
141 Sant Vicenç dels Horts	28,10	76 Rubí	6,04	50 Cerdanyola del Vallès	6,52
149 Sant Boi de Llobregat	26,02	77 Montcada i Reixac	6,02	54 Sant Joan Despí	6,32
153 Barcelona	23,80	79 Barberà del Vallès	5,95	56 Sant Cugat del Vallès	6,17
155 Rubí	23,57	84 Granollers	5,79	58 Sant Vicenç dels Horts	6,07
156 Vilanova i la Geltrú	23,22	90 Terrassa	5,61	59 Barberà del Vallès	6,03
157 Prat de Llobregat (El)	21,66	95 Sant Adrià de Besòs	5,44	65 Sabadell	5,90
160 Sabadell	19,83	98 Sabadell	5,33	66 Terrassa	5,85
161 Mataró	19,70	123 Mataró	4,73	70 Montcada i Reixac	5,65
162 Sant Sadurní d'Anoia	18,47	129 Sant Cugat del Vallès	4,56	162 Montseny	0,64
163 Aiguafreda	16,28	163 Cabanyes (Les)	2,24	163 Puigdàlber	0,52
164 Terrassa	16,00	164 Gallifa	0,98	164 Cabanyes (Les)	0,32
Conjunt RMB	29,71	Conjunt RMB	6,75	Conjunt RMB	7,22

Font: Elaboració pròpia. Estadística de Variacions Residencial, 2001-2005.

Taula 5.12.- Rànquing de les taxes de migració neta dels municipis de la RMB segons tipus de moviment (5 municipis amb la taxa més elevada i municipis de més de 25.000 persones), 2001-2005

Taxa migració neta relació amb RMB		Taxa migració neta relació Resta Cat.		Taxa migració neta relació Resta Esp.	
Ord. Municipi	Taxa (‰)	Ord. Municipi	Taxa (‰)	Ord. Municipi	Taxa (‰)
1 Vacarisses	97,11	1 Granera	12,90	1 Gallifa	13,69
2 Canyelles	89,10	2 Palafròls	7,41	2 Puigdàlber	4,71
3 Cubelles	88,66	3 Campins	6,80	3 Castellví de la Marca	3,18
4 Rellinars	87,94	4 Castellcir	6,72	4 Olivella	3,09
5 Vilanova del Vallès	79,12	5 Montseny	3,85	5 Fogars de Montclús	2,62
102 Ripollet	13,68	30 Vilafranca Del Penedes	-0,40	18 Sant Cugat del Vallès	1,13
107 Sant Pere de Ribes	11,44	43 Sant Cugat del Vallès	-1,14	20 Vilafranca Del Penedes	0,97
109 Gavà	11,22	51 Vilanova i la Geltrú	-1,46	32 Castelldefels	0,44
111 Sant Cugat del Vallès	10,82	70 Granollers	-1,91	44 Vilanova i la Geltrú	0,06
112 Rubí	10,65	77 Mataró	-2,08	64 Terrassa	-0,27
115 Vilanova i la Geltrú	9,63	85 Terrassa	-2,37	68 Martorell	-0,36
116 Sant Vicenç dels Horts	9,41	88 Sabadell	-2,43	74 Sabadell	-0,44
118 Martorell	8,50	92 Sant Pere de Ribes	-2,64	76 Sant Pere de Ribes	-0,44
119 Terrassa	8,21	111 Barcelona	-3,19	81 Granollers	-0,53
120 Viladecans	7,89	117 Sant Adrià de Besòs	-3,46	85 Montcada i Reixac	-0,64
122 Castelldefels	7,79	119 Barberà del Vallès	-3,55	89 Barcelona	-0,69
123 Sant Joan Despí	7,49	120 Rubí	-3,60	93 Barberà del Vallès	-0,75
124 Barberà del Vallès	7,09	121 Montcada i Reixac	-3,67	97 Sant Joan Despí	-0,82
126 Vilafranca Del Penedes	6,64	124 Mollet del Vallès	-3,69	100 Cerdanyola del Vallès	-0,85
127 Montcada i Reixac	6,28	126 Sant Feliu de Llobregat	-3,71	101 Hospitalet de Llobregat (L')	-0,87
139 Mataró	2,60	127 Cerdanyola del Vallès	-3,77	103 Cornellà de Llobregat	-0,91
141 Sabadell	1,58	128 Premià de Mar	-3,80	112 Sant Vicenç dels Horts	-1,09
144 Sant Feliu de Llobregat	0,27	131 Esplugues de Llobregat	-3,97	123 Sant Feliu de Llobregat	-1,32
148 Sant Boi de Llobregat	-1,56	133 Sant Joan Despí	-4,10	126 Gavà	-1,38
149 Sant Adrià de Besòs	-1,65	137 Gavà	-4,55	129 Sant Boi de Llobregat	-1,51
150 Cerdanyola del Vallès	-2,76	138 Ripollet	-4,57	132 Esplugues de Llobregat	-1,57
153 Mollet del Vallès	-3,82	141 Badalona	-4,81	134 Mollet del Vallès	-1,62
154 Prat de Llobregat (El)	-4,96	142 Santa Coloma de Gramenet	-4,86	139 Premià de Mar	-1,75
155 Badalona	-5,61	143 Hospitalet de Llobregat (L')	-5,21	140 Prat de Llobregat (El)	-1,77
156 Premià de Mar	-5,96	145 Cornellà de Llobregat	-5,32	143 Rubí	-1,82
157 Granollers	-6,20	146 Sant Vicenç dels Horts	-5,58	144 Viladecans	-1,82
158 Cornellà de Llobregat	-6,74	147 Sant Boi de Llobregat	-5,59	148 Badalona	-2,14
159 Esplugues de Llobregat	-8,64	148 Castelldefels	-5,73	150 Sant Adrià de Besòs	-2,19
160 Hospitalet de Llobregat (L')	-10,1	149 Prat de Llobregat (El)	-5,73	155 Mataró	-2,31
161 Santa Coloma de Gramenet	-11,7	156 Martorell	-6,98	158 Ripollet	-2,53
162 Barcelona	-12,3	157 Viladecans	-7,09	159 Santa Coloma de Gramenet	-2,62
163 Badia del Vallès	-18,2	163 Tagamanent	-20,6	163 Olesa de Bonesvalls	-5,37
164 Òrrius	s/d	164 Òrrius	s/d	164 Òrrius	s/d
Conjunt RMB	0,00	Conjunt RMB	-3,42	Conjunt RMB	-0,89

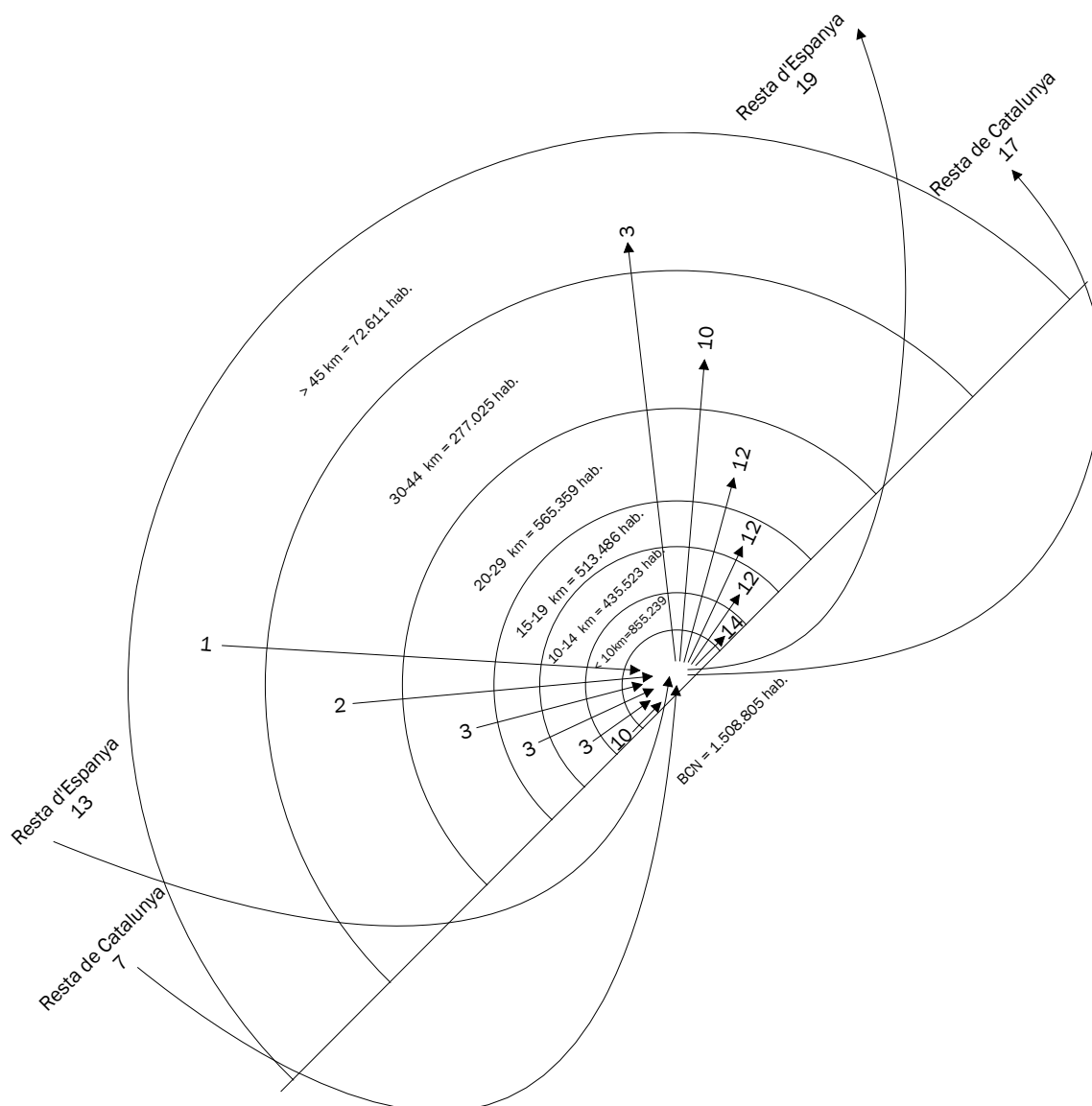
Font: Elaboració pròpia. Estadística de Variacions Residencial, 2001-2005.

5.3.3 Les relacions territorials de la ciutat de Barcelona en els moviments migratoris

Les relacions territorials que la ciutat de Barcelona estableix amb els municipis de la Regió Metropolitana de Barcelona, i amb els de la resta de Catalunya i d'Espanya, són diverses en funció del flux migratori analitzat. Les persones que abandonen la ciutat es reparteixen d'una forma força homogènia pel territori metropolità, sobretot durant la dècada de 1990, mentre que entre els individus que arriben a la ciutat predominen aquells que procedeixen dels municipis metropolitans situats a una curta distància, amb una destacada participació d'individus procedents de la resta de Catalunya i d'Espanya.

La proximitat al centre, doncs, no ha estat decisiva en la localització residencial de qui abandona Barcelona, i emergeixen altres motius residencials, afavorits per la saturació i l'elevada densitat dels municipis més propers, elements aquests que enllacen amb els

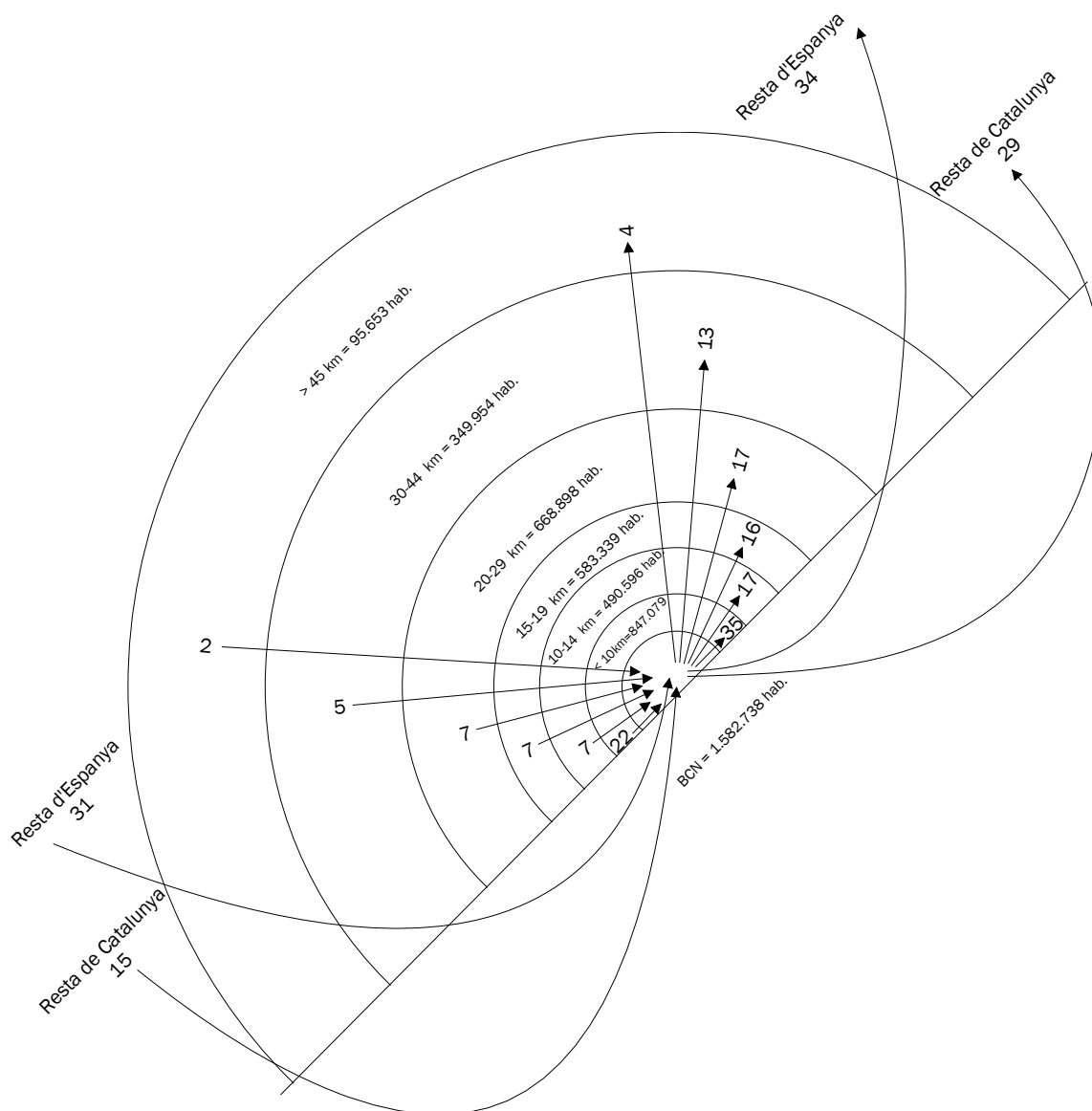
processos de desconcentració i suburbanització que s'han tractat en diversos punts d'aquesta recerca. Si s'analitza la distància recorreguda en el canvi de residència, els que abandonen la ciutat es distribueixen en parts quasi idèntiques entre els àmbits metropolitans establerts (Gràfic 5.7 i Gràfic 5.8). Així, a la dècada dels 90, aproximadament un 20% del flux que partia de la ciutat central amb destinació a la regió metropolitana circumdant, se situava a cadascuna de les 4 primeres corones definides, és a dir, un 20% als municipis localitzats a menys de 10 km, un 20% als corresponents a la corona 10-14 km, un 20% a la corona 15-19 km, i un 20% a la corona 20-29 km. El 20% restant, doncs, localitza la nova residència metropolitana en municipis situats a més de 30 km de Barcelona (Gràfic 5.7). En aquesta mateixa dècada, el flux que abandonava la ciutat representava per als municipis metropolitans una mitjana d'entre un 25% i un 30% del total del seu flux immigratori (Gràfic 5.9). Tot i que, com s'ha vist, les taxes d'emigració de Barcelona amb destinació a la RMB se situaven entre les més baixes de la metròpoli, és innegable que en xifres absolutes l'efecte de les persones que han marxat de la ciutat ha estat molt important en els municipis d'arribada, independentment de la distància.

Aquesta relació en la distribució dels moviments residencials generats a la ciutat s'ha modificat notablement al darrer quinquenni estudiat; la preferència per la localització en municipis més propers per part dels estrangers que abandonen la ciutat, ha implicat un augment del pes dels moviments que es dirigeixen als municipis limítrofs de Barcelona. Més d'un terç dels desplaçaments metropolitans dels barcelonins finalitzen el seu recorregut a municipis situats a menys de 10 kilòmetres de Barcelona. Les altres corones receptores, com es veurà a continuació, d'un nombre de residents de nacionalitat espanyola més abundant, continuen presentant una distribució força homogènia, de manera que aproximadament el mateix nombre d'individus localitza la seva residència a les corones 10-14 km, 15-19 km, 20-

29 km i més de 30 km. Per altra banda, les destinacions a la resta de Catalunya i d'Espanya, a l'igual que els municipis més propers a Barcelona, guanyen més intensitat que els metropolitans situats a distàncies intermèdies i llunyanes. És important destacar, també, que en el quinquenni 2001-2005 i en comparació amb la dècada anterior, les arribades procedents de la ciutat de Barcelona perden pes en el total del flux immigratori de la majoria de municipis metropolitans (Gràfic 5.9). Només a les localitats més properes, la immigració barcelonina incrementa el seu pes respecte a la dècada anterior. En canvi, a la corona 20-29 km, el pes de les arribades barcelonines en el total del seu flux immigratori ja se situa per sota del 20%.

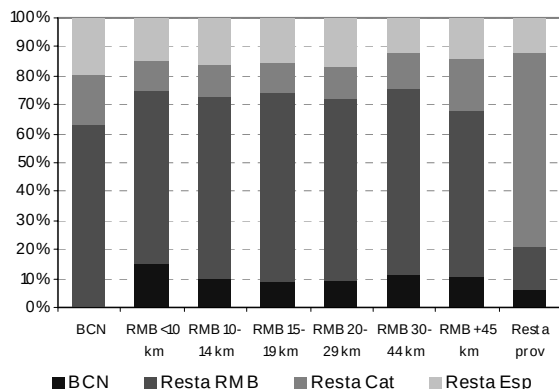
Gràfic 5.8.- Fluxos residencials diaris mitjans de la ciutat Barcelona amb el seu entorn metropolità, resta de Catalunya i resta d'Espanya. 2001-2005

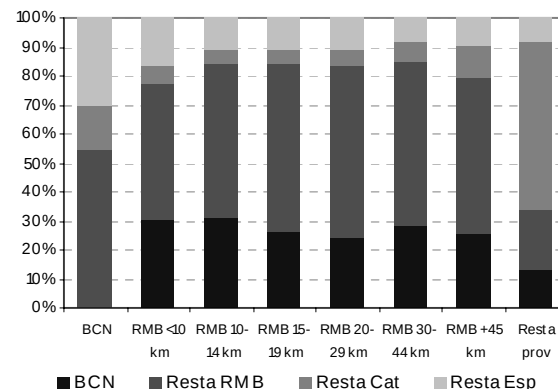
Font: Elaboració pròpia. Estadística de Variacions Residencial, 2001-2005. Dades de població, Padró continu 1-I-2003.

Gràfic 5.9.- Composició dels fluxos migratoris als àmbits de la província de Barcelona segons tipus de moviment emigratori i immigratori, 1991-2005**1991-2000**

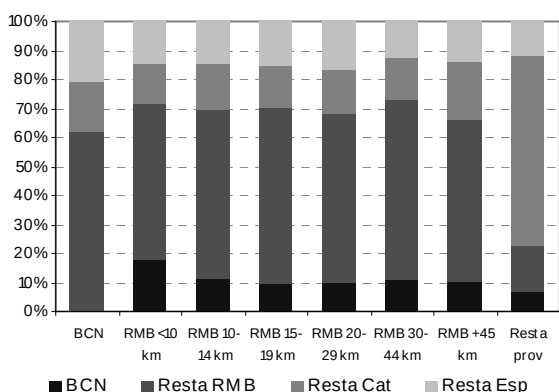
Flux emigratori

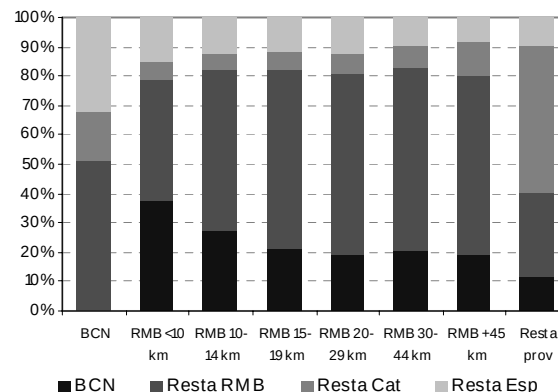
Flux immigratori

2001-2005

Flux emigratori

Flux immigratori

Font: Elaboració pròpia. Estadística de Variacions Residencial, 1991-2005.

La distribució en el territori de les unitats que participen en el flux immigratori de la ciutat de Barcelona és notablement diferent. En aquest cas, gairebé la meitat dels immigrants metropolitans arriben d'un municipi situat a menys de 10 km de la ciutat, en un patró que s'ha mantingut força estable en els darrers quinze anys. L'altre 50% del flux immigratori, i en aquest cas de forma similar al que succeïa amb l'emigració, es distribueix força homogèniament sobre el territori metropolità. La resta de Catalunya i Espanya, però, juguen en la immigració un paper més important que en l'emigració, i representen gairebé la meitat del total del flux immigratori barceloní.

En el conjunt de la Regió Metropolitana, només una de cada deu persones que abandona el seu municipi té com a destinació la ciutat de Barcelona, en un patró que s'observa en tots els àmbits metropolitans, independentment de la distància al municipi central. L'efecte de la ciutat de Barcelona en els sistemes demogràfics i migratoris dels

municipis metropolitans és molt més evident, doncs, a l'hora d'incorporar població que a l'hora de perdre.

És necessari incidir en el ritme de creixement recent més elevat de la immigració respecte a l'emigració en tots els àmbits de relació estudiats, tret de la que s'estableix amb els municipis situats a menys de 10 km de Barcelona. En aquest darrer cas, l'emigració ha augmentat més intensament que la immigració, en una tendència potenciada, un cop més, per la participació de la població estrangera en la mobilitat residencial. La resta d'àmbits, però, ara envien més població a Barcelona en relació amb la que reben. Si durant la dècada de 1990 la relació als municipis localitzats a més de 10 km de Barcelona era de 3 i 4 persones que arribaven per cada una que sortia, en l'actualitat la relació és de poc més del doble d'individus.

5.3.4 L'estructura per edats

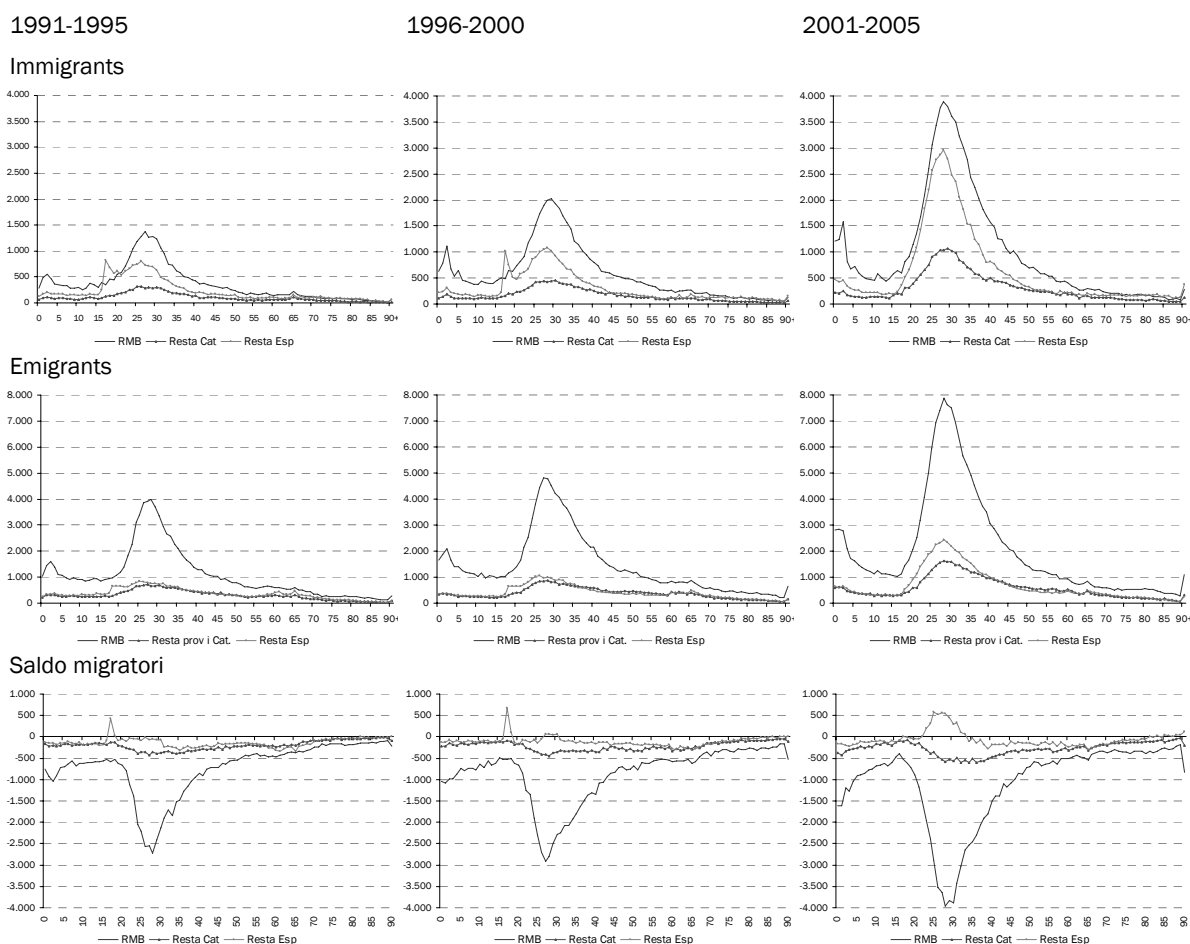
L'edat és una variable demogràfica que selecciona el comportament residencial dels individus. Els nivells de mobilitat assolits al llarg de la vida de les persones s'associen amb el desenvolupament del seu cicle de vida: els desplaçaments residencials es relacionen amb determinats canvis i transicions que l'individu realitza al llarg de la seva vida, en l'àmbit familiar, residencial i laboral.

Als gràfics (Gràfic 5.10 i Gràfic 5.11) es presenten les dades absolutes i les taxes específiques de mobilitat residencial dels fluxos amb origen o destinació a la ciutat de Barcelona. En tots els tipus de moviment, la forma general de la corba s'ajusta notablement a la clàssica corba de mobilitat residencial, amb un primer pic de mobilitat a les edats de 0-4 anys que descendeix ràpidament fins a l'edat de 10-14. A partir d'aquest grup els nivells es recuperen per registrar entre els 20 i 29 les taxes de mobilitat residencial més elevades, que indiquen que és l'etapa de major inestabilitat residencial de l'individu. A partir d'aquest moment els nivells disminueixen de manera ràpida fins arribar als valors més baixos, que s'assoleixen normalment abans de la jubilació. Després dels 65 anys d'edat, la taxa torna a incrementar-se lleugerament (Clark i Onaka, 1982; Bonvalet i Fribourg, 1990; Warnes, 1992; Módenes, 1998).

Així, per explicar el comportament residencial de la població infantil caldria analitzar els elements que indueixen al pares a tenir major o menor estabilitat residencial. La pròpia presència de fills a la llar és un element que intervé intensament en el procés de presa de decisions adult. La mobilitat del grup 0-4 és superior a la del grup 5-9, i aquesta, a la vegada, a la del grup 10-14. Aquesta tendència podria ser únicament conseqüència del descens de la mobilitat dels adults, ja que aquests, a mesura que avancen en edat, presenten un major grau d'estabilitat residencial. Tot i això, també s'ha de pensar que la presència de fills de més

edat fa augmentar l'estabilitat residencial de la família. Els aspectes relacionats amb la vida acadèmica dels fills es presenten com a principals aspectes explicatius (Böheim i Taylor, 1999). En el context barceloní, la participació de la població infantil és especialment significativa en els moviments de sortida que tenen com a destinació la Regió Metropolitana de Barcelona, sobretot cap a aquells municipis situats a una distància intermèdia (Gràfic 5.12). En canvi, l'atracció de famílies amb població infantil no ha estat mai considerada com un tret especialment rellevant a la ciutat (López Gay, 2004); tot i això, la tendència dels darrers anys mostra, també, un increment d'aquest tipus d'immigració. Aquest serà, de totes formes, un element d'anàlisi a posteriors punts d'aquesta recerca.

Gràfic 5.10.- Saldo migratori i fluxos amb procedència o destinació a la ciutat de Barcelona segons tipus de moviment i edat simple, 1991-2005

Font: Elaboració pròpia. Estadística de Variacions Residencial, 1991-2005.

Entre els 25 i 34 anys es concentren la majoria dels moviments immigratoris i emigratoris en els que participa la ciutat de Barcelona, així com molts dels esdeveniments vitals que tenen associats una major inestabilitat residencial. Cerca d'ocupació i començament de la vida laboral, emancipació i formació d'una nova llar, ja sigui de forma

individual o en parella,¹²² són alguns d'aquests esdeveniments que augmenten la propensió a realitzar un moviment residencial. En la relació amb la resta de Catalunya i d'Espanya, tant als fluxos immigratoris com emigratoris, s'identifica una important participació de població adulta molt jove, en un fenomen vinculat amb les oportunitats i expectatives en els móns laborals i acadèmics de la ciutat central.¹²³ La majoria de moviments que es produeixen entre els 25 i 34 anys es registren en la relació amb l'entorn metropolità. Aquí els elements pròpiament residencials i vinculats amb l'emancipació i la formació d'una nova llar predominen per sobre de la resta. És en aquestes edats quan el saldo migratori barceloní registra, amb diferència, la major pèrdua d'efectius, sempre sense considerar la immigració que arriba directament de l'estranger. Entre 1991 i 2004 les pèrdues per migració en la relació territorial amb la Regió Metropolitana i en el grup d'edat 25-34 s'apropa a les 80.000 persones. En canvi, en la relació amb la resta d'Espanya, i entre els 20 i els 34 anys d'edat, la migració neta és positiva, i es configura com l'únic tipus de relació i grup d'edat en què es registra aquest signe del saldo migratori.

A partir del grup d'edat 35-39 anys els nivells de mobilitat residencial experimenten un ràpid i progressiu descens. Tot i que les taxes baixen en tots els tipus de migració respecte als nivells assolits a les edats prèvies, es manifesten novament matisos en la intensitat del descens. Així, mentre que en la relació emigratòria amb la Regió Metropolitana les taxes del grup 40-44 anys representen gairebé una tercera part de la que s'assoleix al grup modal 25-29 anys, en les relacions amb la resta de Catalunya i d'Espanya el descens no és tan marcat, com tampoc en la immigració. En les edats adultes més avançades s'intensifica, també, la preferència pels àmbits metropolitans més allunyats del centre (Gràfic 5.12)

En el context del cicle de vida adulta també es registren esdeveniments que es vinculen amb un increment de la inestabilitat residencial. L'augment de la mida de la llar, per exemple, és un d'aquests; el moviment es produeix com a conseqüència de la necessitat per reajustar determinades característiques de l'habitatge i de l'entorn a les noves necessitats de la llar (Mulder, 1993; Clark, Dieleman i Duerloo, 1984). La dissolució de la llar en parella és un altre esdeveniment que té associat un increment de la mobilitat residencial dels individus. Òbviament, la ruptura de la convivència en parella està lligada a l'abandonament de la llar per part d'un dels dos membre de la parella.

¹²² L'emancipació residencial pot coincidir o no amb l'establiment d'una relació de parella, encara que la constitució d'una parella és la via majoritària (Módenes, 1999).

¹²³ En aquest sentit, cal comentar que és aquesta darrera una població que no sempre registra en el padró d'habitants el moviment residencial. Si fos així, els resultats en aquesta línia serien, encara, més significatius.

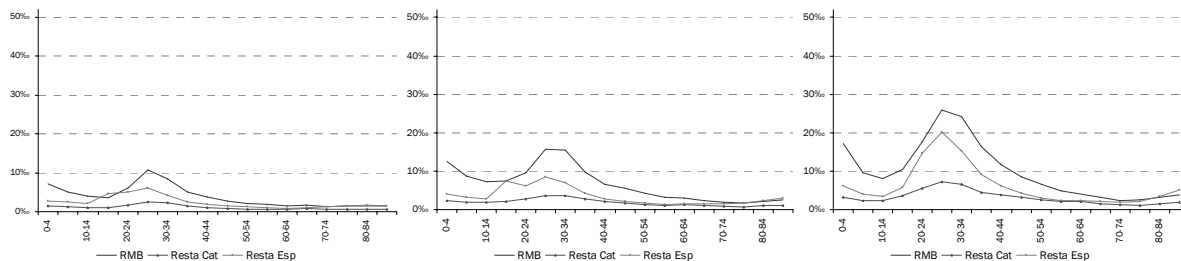
Gràfic 5.11.- Taxa d'immigració, emigració i migració neta de la ciutat de Barcelona segons tipus de moviment i edat quinquennal, 1991-2005

1991-1995

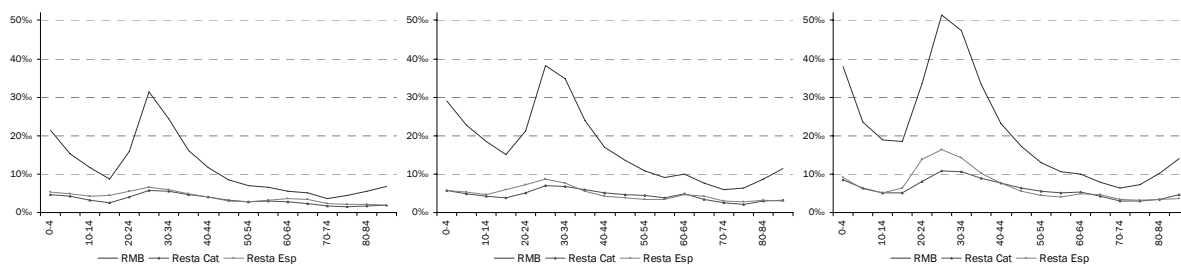
1996-2000

2001-2005

Taxa d'immigració

Taxa d'emigració

Taxa de migració neta

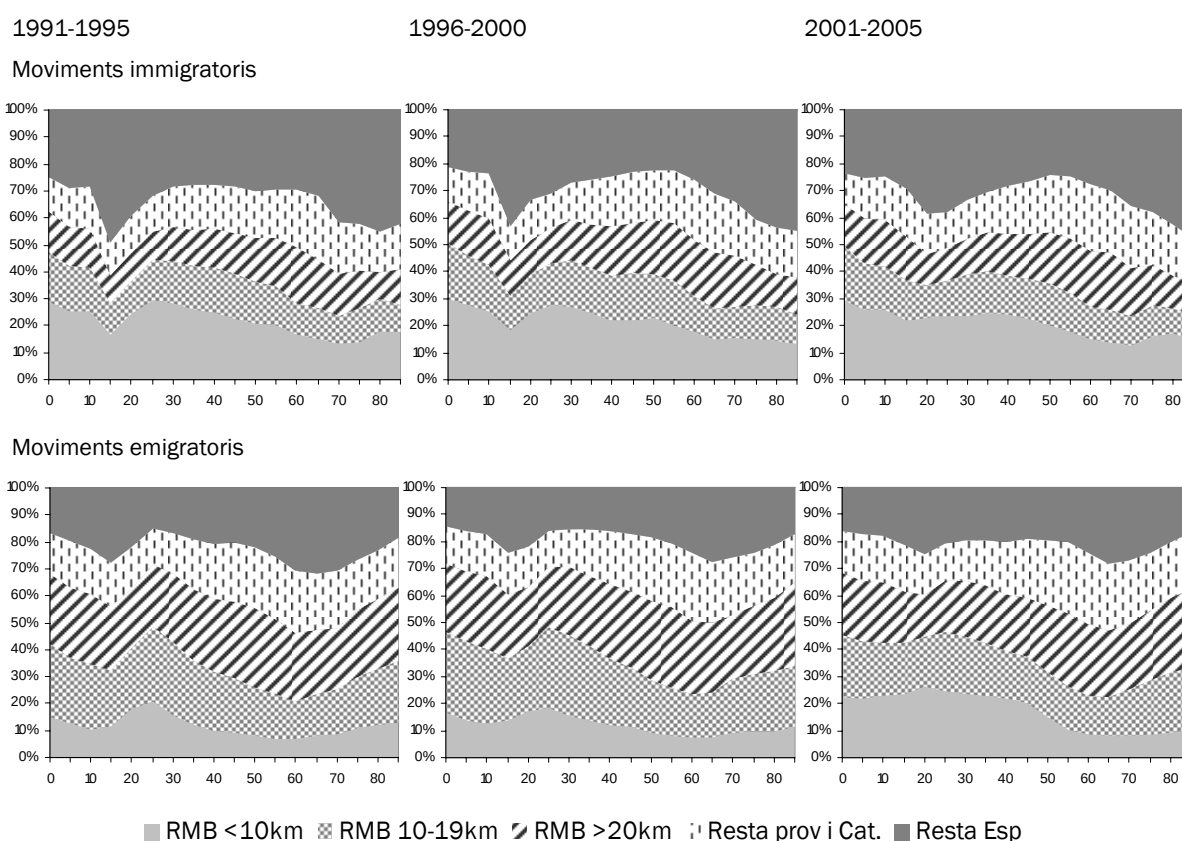
Font: Elaboració pròpia. Estadística de Variacions Residencial, 1991-2005, padrons de població i estimacions intercensals IDESCAT.

Després dels 65 anys d'edat es poden produir nous esdeveniments en la vida de l'individu, jubilació, deteriorament de l'estat de salut i pèrdua del cònjuge, fonamentalment, que provoquen un lleuger augment de la mobilitat residencial en tots els tipus de moviments, ja siguin d'entrada o de sortida de la ciutat. Reajustaments a habitatges d'unes altres característiques, de més petites dimensions o enclavats en entorns menys densos o amb un significació personal, la necessitat d'atenció o la voluntat de no viure sol, simbolitzen l'entrada a una realitat en què es modifiquen els comportaments residencials.¹²⁴ La jubilació

¹²⁴ Puga (2004) defineix tres tipus d'estratègies de mobilitat per a les persones d'edat: mobilitat de retorn, mobilitat d'amenitat i mobilitat de reagrupació familiar. Les seves conclusions apunten a que els protagonistes del retorn són majors joves, nascuts a zones intermèdies o rurals, i amb escasses càrregues familiars, a que les estratègies d'amenitat són adoptades pels residents a zones urbanes, amb estudis i amb una mobilitat socioprofessional ascendent al llarg del curs de vida, i a que les dones nascudes en hàbitats rurals, amb un nivell baix d'instrucció, amb fills i després d'un llarg període de vida en parella, però ja en solitari, són les protagonistes de les estratègies de reagrupació familiar.

acaba amb les restriccions que la ubicació del lloc de treball exerceix a l'hora d'escollir el lloc on viure; a més els jubilats disposen cada cop més de millor salut, de la seva pensió, tenen parella i els seus fills són adults (Abellán, 1993; García Coll, 2005a). La jubilació té molt a veure amb l'augment dels moviments emigratoris amb destinació a la resta de Catalunya i d'Espanya, tant en dades absolutes com en relatives (Gràfic 5.12 i Taula 5.13), moviments que en molts casos són de retorn (Recaño, 1995; Cámara, 2003; Puga, 2004). Mentrestant, el deteriorament de l'estat de salut o la pèrdua del cònjuge pot estar darrera del notable increment del pes de la immigració procedent de la resta de Catalunya i d'Espanya en les edats més avançades. A partir dels 70 anys d'edat més del 60% de les entrades a Barcelona corresponen a persones procedents de fora de la regió metropolitana. Aquests moviments responen, majoritàriament, al reagrupament amb familiars, en molts casos emigrats prèviament, o a la voluntat i necessitat per aproximar-se a centres hospitalaris i d'atenció a les persones d'edat més avançada.

Gràfic 5.12.- Distribució per tipus de moviment dels fluxos migratoris amb origen o destinació a la ciutat de Barcelona segons edat quinquennal, 1991-2005

Font: Elaboració pròpia. Estadística de Variacions Residencial, 1991-2005.

Taula 5.13.- Edat mitjana a la migració segons tipus de moviment en què participa la ciutat de Barcelona, sexe i període. 1991-2005

Àmbit relació	Immigració			Emigratori		
	1991-1995	1996-2000	2001-2005	1991-1995	1996-2000	2001-2005
RMB <10 km	30,85	30,28	31,30	31,98	32,23	30,12
RMB 10 -19 km	32,04	31,54	31,98	32,80	33,41	34,53
RMB >20 km	34,93	34,70	35,00	35,78	37,46	37,81
Resta Catalunya	36,50	36,50	37,24	37,78	40,08	38,98
Resta Espanya	35,31	35,67	35,86	37,74	38,71	36,72
Total homes	35,21	35,00	34,90	36,52	37,12	35,87
Total dones	33,55	33,13	33,73	34,93	36,12	35,14

Font: Elaboració pròpia. Estadística de Variacions Residencial, 1991-2005.

En un altre nivell d'anàlisi, existeixen lleugeres diferències en el comportament residencial segons el sexe dels individus. Aquestes, entre el conjunt de la població barcelonina, acostumen a identificar-se únicament en el calendari de la mobilitat i no en la intensitat del fenomen (Gràfic 5.13). Tant en els moviments d'entrada com de sortida a la ciutat, les dones assoleixen els nivells més alts de mobilitat residencial més aviat que els homes, fenomen que es contraresta a partir dels 35 anys, quan la població masculina assoleix, de forma generalitzada, uns nivells lleugerament més elevats de mobilitat residencial. La inferior edat de la dona a la parella o la major propensió al canvi de domicili entre els homes que se separen o es divorcien són dos elements que expliquen aquest fet. A aquests arguments, vàlids per a la dècada de 1990, caldria afegir la participació de la població estrangera per explicar l'eixamplament del diferencial entre homes i dones al període 2001-2005. Com es veurà en el proper apartat, a continuació, el conjunt d'homes estrangers presenten major mobilitat que les dones, una situació que s'accentua entre determinades nacionalitats d'Àfrica i Àsia. Per un altre costat, a partir dels 75 anys d'edat, es detecta una lleugera major mobilitat femenina, motivada principalment per la probabilitat més elevada de la dona a perdre el cònjuge, esdeveniment que, com s'ha comentat anteriorment, genera major propensió a realitzar un moviment residencial (Long, 1991; Puga, 2004).

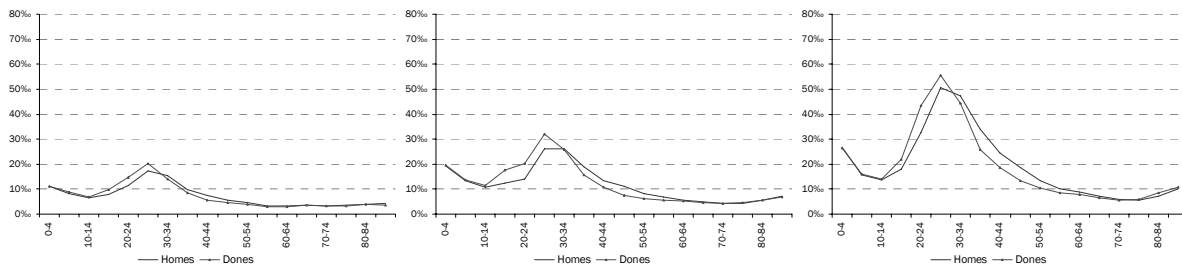
Gràfic 5.13.- Taxa d'immigració, emigració i migració neta de la ciutat de Barcelona segons sexe i edat quinquennal, 1991-2005

1991-1995

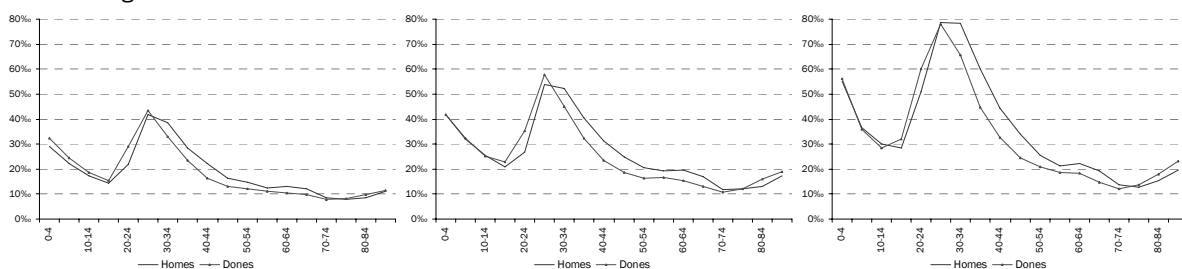
1996-2000

2001-2005

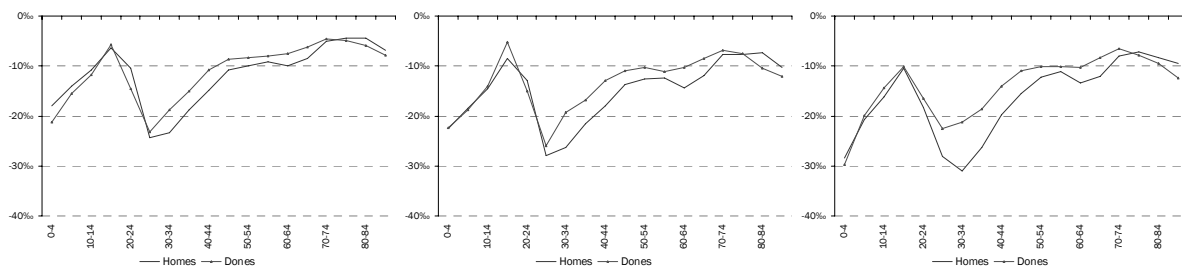
Taxa d'immigració

Taxa d'emigració

Taxes de migració neta

Font: Elaboració pròpia. Estadística de Variacions Residencial, 1991-2005, padrons de població i estimacions intercensals IDESCAT.

5.3.5 L'emergència de la població estrangera en la mobilitat residencial de la ciutat de Barcelona ¹²⁵

S'ha parlat en diversos moments d'aquesta recerca doctoral de la creixent participació de la població estrangera en els fluxos migratoris i residencials, i s'han insinuat els seus efectes en l'evolució recent dels paràmetres i indicadors presentats. És ara moment, doncs, d'analitzar les característiques demogràfiques i l'estructura territorial dels moviments migratoris protagonitzats per la població estrangera, sempre en context amb el comportament de la població de nacionalitat espanyola. Les fonts de dades emprades són les mateixes que fins ara: l'Estadística de Variacions Residencials recopila els fluxos migratoris i el padró continu de la població proporciona els volums demogràfics que permeten el càlcul de les taxes i indicadors migratoris. S'ha escurçat, però, el període d'estudi. Donada la novetat del fenomen s'ha considerat oportú començar l'anàlisi a partir de l'any 2000, quan el volum de població estrangera comença a assolir uns nivells elevats. A l'igual que en anteriors casos, l'últim any d'observació és l'any 2005. En determinats moments s'ha escurçat encara més el període d'anàlisi, i es presenten dades del trienni 2003-2005, quan la mobilitat residencial de la població estrangera arriba a la seva màxima intensitat.

5.3.5.1 La participació de la població segons nacionalitat en la mobilitat residencial

Al capítol 3.3.2, Taula 3.18, s'ha repassat l'evolució de la població estrangera a la ciutat de Barcelona. Com s'ha vist, entre 2000 i 2005 es quintuplica el volum de població amb nacionalitat estrangera, i es passa de 46.074 estrangers empadronats l'1 de gener de 2000 (el 3,1% de la població) a 219.941 l'1 de gener de 2005 (el 13,8% del total de la població de la ciutat).¹²⁶ L'augment net, per tant, ha estat de 173.867 residents.¹²⁷ La masculinització, la concentració en les edats i la llatinoamericanització dels fluxos són les tres característiques bàsiques d'aquest quinquenni per als estrangers residents a Barcelona (Domingo, Bayona i López, 2004).

La participació de la població de nacionalitat estrangera en els fluxos migratoris interns és un fenomen ja consolidat a tota Espanya, i ha estat estudiat, sobretot, des del punt de vista de la mobilitat interregional (Recaño, 2002; García Coll, 2005; Recaño i Domingo, 2006; Pumares, García Coll i Asensio, 2007). Paral·lelament, el notable augment des de l'any 2000

¹²⁵ Aquesta línia d'investigació ha estat desenvolupada durant la meua recerca predoctoral juntament amb el Dr. Joaquín Recaño Valverde i el Dr. Jordi Bayona i Carrasco.

¹²⁶ Les darreres dades provisionals proporcionades per l'Ajuntament de Barcelona, situen en 260.058 el nombre d'estrangers residents a la ciutat l'1 de gener de 2006.

¹²⁷ Encara que l'increment total de la ciutat ha estat de 96.809 habitants.

de la immigració estrangera a la ciutat de Barcelona també està afectant de forma intensa a la dinàmica migratòria interna de la conurbació barcelonina (Bayona i López, 2006).

En el sexenni 2000-2005, i sempre tenint en compte únicament els moviments migratoris que es realitzen a l'interior d'Espanya, una de cada quatre sortides del municipi de Barcelona van ser protagonitzades per estrangers, una relació que passa a ser d'una de cada tres en el període 2003-2005 i que arriba al 38,1% en el darrer any estudiat, el 2005. Pel que fa al total de moviments d'entrada a la ciutat, com sempre procedents de qualsevol municipi espanyol, la participació de la població estrangera se situa en uns nivells relatius similars als de les sortides, tot i que el ritme de creixement del pes dels estrangers en les entrades a la ciutat durant els darrers anys no ha estat tan elevat com en les sortides (Taula 5.14).

Pel que fa a la població espanyola, durant l'any 2005 el nombre de persones que ha participat en els moviments immigratoris ha crescut a un ritme tan elevat com el de la població estrangera, al voltant d'un 18% respecte a l'any anterior. En els moviments emigratoris, en canvi, el nombre de població de nacionalitat espanyola que abandona el municipi ha disminuït en més d'un 10% respecte al màxim de moviments registrats durant l'any 2003. Dues dinàmiques, doncs, contraposades; el nombre d'immigrants espanyols té una tendència clarament a l'alça mentre que l'emigració sembla haver assolit ja el seu màxim.

Taula 5.14.- Evolució de les altes i baixes amb destinació o origen a la ciutat de Barcelona segons nacionalitat, 2000-2005.

Any moviment	Entrades		Sortides		Saldo migratori	
	Espanyola	Estrangera	Espanyola	Estrangera	Espanyola	Estrangera
2000	19.934	2.002	40.696	3.422	-20.762	-1.420
2001	19.395	3.586	36.831	4.644	-17.436	-1.058
2002	23.475	9.212	43.848	14.167	-20.373	-4.955
2003	24.579	11.408	48.245	18.882	-23.666	-7.474
2004	24.944	13.543	45.132	22.164	-20.188	-8.621
2005	29.234	16.090	43.122	26.548	-13.888	-10.458
Total	141.561	55.841	257.874	89.827	-116.313	-33.986

Font: Elaboració pròpia. Estadística de Variacions Residencial, 2000-2005.

La participació de la població estrangera augmenta en tots els tipus de moviment analitzats (Gràfic 5.14). En la immigració a Barcelona, més del 50% del flux procedeix de la Regió Metropolitana de Barcelona, un tipus de moviment d'entrada que creix ràpidament, encara que no aconsegueix, però, equilibrar les pèrdues registrades per emigració en aquesta relació territorial. El nombre d'estrangers que arriben de la resta d'Espanya també ha crescut

al llarg de tot el període estudiat, i l'any 2005 s'apropa a les 5.000 persones. El flux immigratori estranger procedent de la resta de Catalunya també augmenta, però és el més baix en relació amb els altres dos. Com s'ha apuntat, és molt destacable l'augment de persones de nacionalitat espanyola que han entrat en els darrers anys a la ciutat de Barcelona, sobretot en el 2005. L'increment s'ha registrat en els tres tipus d'immigració, metropolitana, regional i interregional.

Aquesta darrera tendència no s'observa en l'emigració, ben al contrari. A partir de 2003 el flux emigratori de població espanyola es redueix anualment, en els tres tipus de migració, però sobretot en els que tenen com a destinació la RMB i la resta de Catalunya. El flux de població de nacionalitat estrangera és, en canvi, cada vegada més elevat en totes les tipologies de moviment. Els que tenen com a destinació la RMB són els més freqüents (més del 60% del total de moviments); és necessari, també, destacar la importància dels que marxen a la resta d'Espanya, que representen un de cada quatre desplaçaments residencials.¹²⁸

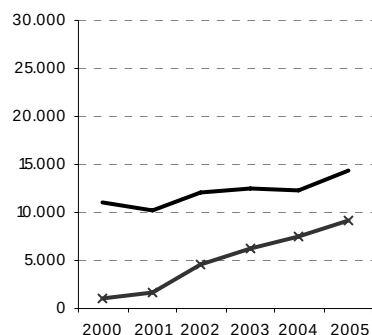
La pèrdua de residents estrangers per migració a l'interior d'Espanya es produeix bàsicament en el context territorial de la Regió Metropolitana de Barcelona. Si amb la resta de Catalunya el saldo negatiu és de 4.429 persones en sis anys, i de 2.521 amb la resta d'Espanya, les pèrdues en relació amb l'àmbit de la RMB són de 27.036 persones, prop del 70% amb nacionalitat del continent americà. El saldo migratori negatiu es reproduïx en tots els orígens continentals (Taula 5.15). Únicament en l'intercanvi amb la resta d'Espanya aquesta afirmació no te validesa per a tots els orígens, ja que el saldo migratori és positiu entre els americans i els europeus, tant comunitaris com extracomunitaris. En canvi, és negatiu en el conjunt de nacionalitats africanes i, sobretot, asiàtiques. Més de la meitat de les sortides del municipi estan protagonitzades per americans (el 53,6%), mentre que el pes en la mobilitat residencial dels altres orígens és menor (el 17,7% asiàtics, el 13,2% africans, el 9,3% europeus comunitaris i el 6,1% de la resta d'Europa), en una distribució molt similar a la de les entrades. En relació amb la composició de la població estrangera de la ciutat, les baixes són relativament poc significatives entre els europeus comunitaris, i en contraposició, bastant elevades entre els africans. Tot plegat, intensitat com sentit de la mobilitat residencial, semblen indicar una redistribució de la població de nacionalitat estrangera en la Regió Metropolitana de Barcelona. Amb l'evidència de les dades, i la tendència que presenten, és pot interpretar que aquest procés continuarà durant els propers anys. De tot això es debatrà més endavant.

¹²⁸ El pes de l'emigració a la resta d'Espanya per a la població de nacionalitat espanyola és del 20%.

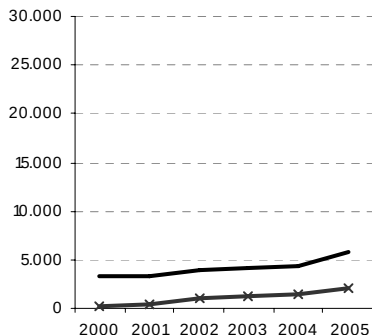
Gràfic 5.14.- Evolució de les altes i baixes amb destinació o origen a la ciutat de Barcelona segons nacionalitat i àmbit de relació, 2000-2005.

Moviments migratoris d'entrada a Barcelona

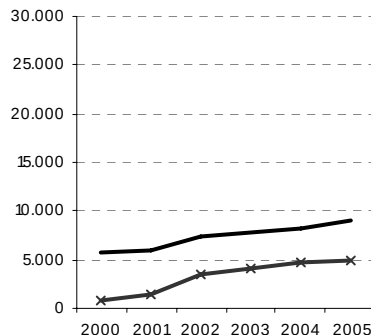
Amb procedència de la RMB

Amb procedència de la Resta de Cat.

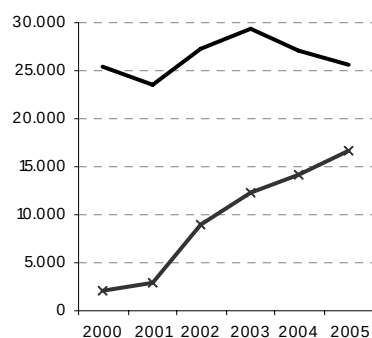

Amb procedència de la Resta d'Esp.

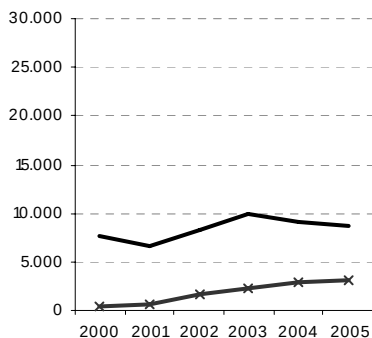

Moviments migratoris de sortida de Barcelona

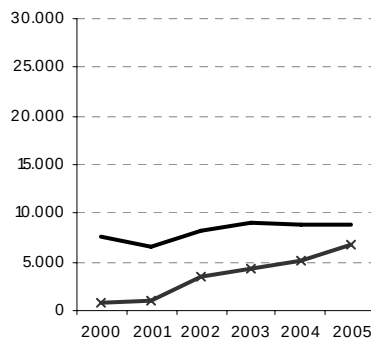
Amb destinació a la RMB

Amb destinació a la Resta de Cat.

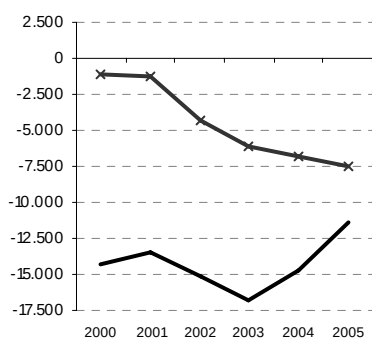

Amb destinació a la Resta d'Esp.

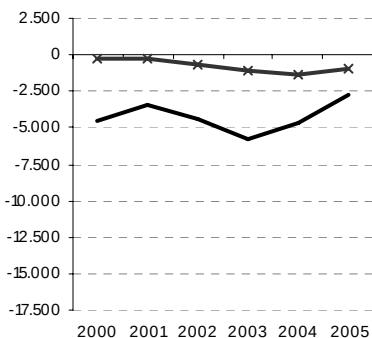

Saldo migratori de Barcelona

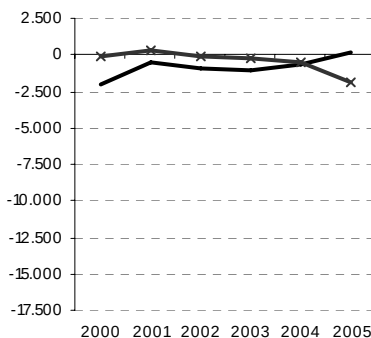
En relació amb la RMB

En relació amb la Resta de Cat.

En relació amb la Resta d'Esp.

— Nacionalitat espanyola —x— Nacionalitat estrangera

Font: Elaboració pròpia. Estadística de Variacions Residencial, 2000-2005.

Taula 5.15.- Altes i baixes de la població de nacionalitat estrangera, segons agrupació continental i tipus de migració, 2000-2005

		UE (24)	Resta Europa	Àfrica	Amèrica	Àsia	Oceania	Total
Entrades	RMB	2.166	1.665	3.757	17.588	4.980	9	30.165
	Resta Catalunya	630	530	1.223	2.605	1.370	1	6.359
	Resta d'Espanya	2.413	1.219	2.369	9.756	3.551	9	19.317
	Total	5.209	3.414	7.349	29.949	9.901	19	55.841
Sortides	RMB	4.197	3.832	6.608	33.343	9.206	15	57.201
	Resta Catalunya	1.078	1.066	2.007	4.137	2.493	7	10.788
	Resta d'Espanya	2.191	1.017	3.197	9.103	6.315	15	21.838
	Total	7.466	5.915	11.812	46.583	18.014	37	89.827
Saldo Migratori	RMB	-2.031	-2.167	-2.851	-15.755	-4.226	-6	-27.036
	Resta Catalunya	-448	-536	-784	-1.532	-1.123	-6	-4.429
	Resta d'Espanya	222	202	-828	653	-2.764	-6	-2.521
	Total	-2.257	-2.501	-4.463	-16.634	-8.113	-18	-33.986

Font: Elaboració pròpia. Estadística de Variacions Residencial, 2000-2005.

5.3.5.2 Intensitat i estructura demogràfica dels fluxos migratoris

És important per encetar aquest apartat recuperar dos punts identificats anteriorment per al conjunt de la ciutat de Barcelona: 1) la freqüència amb la que la població ha canviat de residència ha augmentat de forma contínua des de la dècada dels 80 i 2) la mobilitat ha presentat una forta dependència del cicle de vida dels individus, i es troba directament relacionada amb la formació d'una nova llar i amb el desig de millora en les condicions de l'habitatge (Rossi, 1955; Clark i Onaka, 1982; Bonvalet i Fribourg, 1990).

La intensitat de la mobilitat residencial ha augmentat en els darrers anys com a conseqüència de la creixent participació en la dinàmica residencial de la població estrangera, cada cop més mòbil i més nombrosa. Fruït d'aquesta situació, entre 2000 i 2005 la taxa de mobilitat residencial intermunicipal del conjunt de la ciutat s'ha incrementat en un 50%, i l'ISM s'ha situat per sobre dels 3 moviments al llarg de la vida (Taula 5.16). Tot i aquest augment, es continua detectant un cert estancament de les taxes des de l'any 2003, tant les corresponents a la població espanyola com a l'estrangera. En el cas dels espanyols, la taxa bruta ha registrat, fins i tot, un retrocés del 10% respecte al seu màxim d'intensitat, registrat l'any 2003.¹²⁹

¹²⁹ Aquesta tendència es ratifica també quan es controla l'estructura per edats i sexe de la població de nacionalitat espanyola resident a Barcelona. És cert que aquesta estructura és cada cop menys favorable a l'augment de la mobilitat (bàsicament perquè les generacions plenes deixen enrere les edats de màxima mobilitat residencial), però la taxa estandarditzada del 2005 continua presentant una davallada destacable respecte a la

Taula 5.16.- Taxes d'emigració i ISM segons nacionalitat (agrupació continental) a BCN, 2000-2005

Nacionalitat	Taxa d'emigració (‰)						Trienni 2003-2005			
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	Taxa no estand. (‰)	Taxa estand. (‰)	ISM homes*	ISM dones*
Espanya	28,23	25,87	30,99	34,39	32,67	31,40	32,94	34,95	2,75	2,65
Estranger	57,58	50,05	101,19	106,20	108,56	110,69	108,18	84,06	7,17	6,23
UE (24)	44,10	28,47	60,79	56,86	53,85	47,03	51,67	43,00	3,45	3,26
Reste Europa	43,59	60,97	105,31	112,88	112,28	98,18	106,82	84,37	6,52	6,56
Àfrica	94,09	54,38	128,56	127,53	155,95	160,43	147,80	100,99	8,47	6,43
Amèrica	55,08	59,91	105,10	112,41	102,00	104,52	104,28	80,98	6,22	6,13
Àsia	49,84	33,31	108,67	115,24	152,19	173,16	151,01	95,31	8,74	5,20
Total BCN	29,40	27,35	37,31	42,47	42,44	43,73	42,90		3,63	3,32

Font: Elaboració pròpia. Estadística de Variacions Residencial (2000-2005), Padró continu (2000-05) i lectura del padró continu 30-6-2005. *L'Índex Sintètic de Migració corresponent a les agrupacions continentals s'ha calculat fins als 65 anys d'edat.

Els indicadors mostren que, actualment, els espanyols canvien menys de domicili que els estrangers, també una vegada es controla la diversa estructura per edat i sexe, que juga a favor d'una taxa bruta més elevada per als estrangers. Mentre que la població espanyola realitzaria menys de tres canvis de residència intermunicipals durant la seva vida, el conjunt d'estrangers assoliria els set.¹³⁰ Per continents, els africans i asiàtics presenten les taxes més elevades, més de 150 de cada 1.000 residents abandonen Barcelona anualment. En canvi, l'estabilitat residencial de la població de la Unió Europea és notablement superior a la de la resta d'agrupacions continentals, encara que inferior a la de la població espanyola.¹³¹

Aquest protagonisme s'accentua encara més quan es considera l'estructura per edats. Gairebé 70 de cada 100 persones d'entre 10 i 50 anys que han sortit en el període 2003-2005 de la ciutat de Barcelona cap a municipis situats a menys de 10 quilòmetres eren estrangers (Gràfic 5.15). Pel que fa a les entrades, la xifra ha estat lleugerament inferior (al voltant del 50%). Aquests resultats mostren el predomini dels estrangers en els intercanvis migratoris amb l'espai més proper al municipi de Barcelona, una anàlisi que es

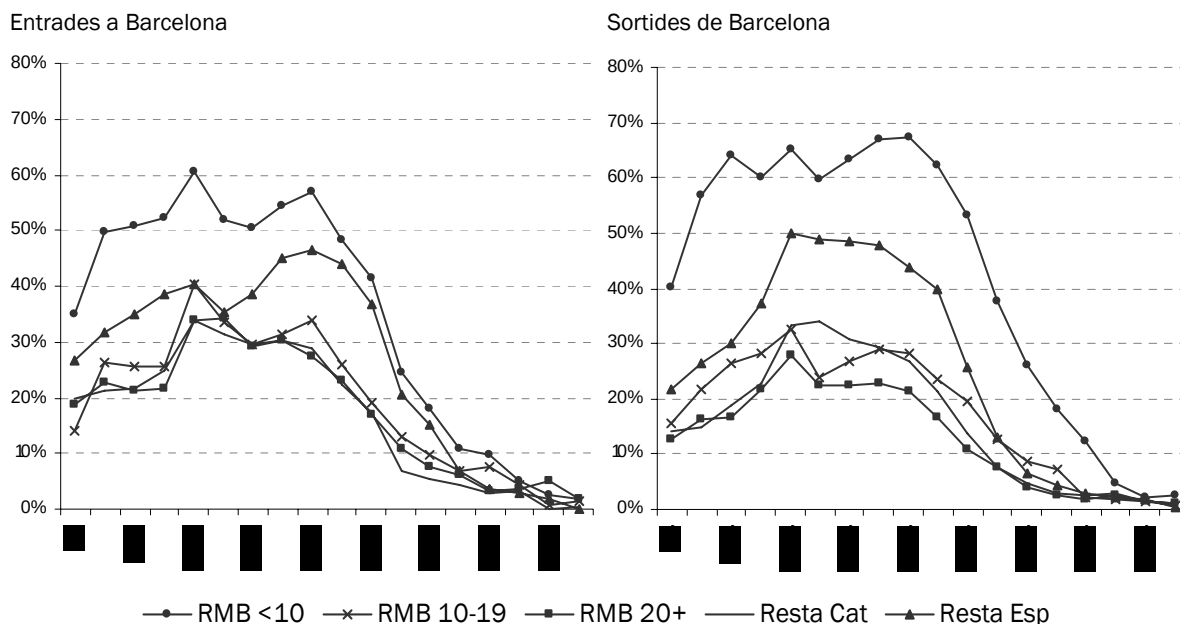
del 2003. (2003= 34,18‰ i 2005= 31,79‰; estandarditzades a partir de l'estructura per edats i sexe de la població de nacionalitat espanyola a 1-VII-2004).

¹³⁰ La intensitat és també major que la del total d'estrangers a Espanya entre 2001 i 2004 (Domingo i Recaño, a premsa).

¹³¹ Bayona i López (2006) mostren que per nacionalitats, la població índia, xinesa i pakistanesa presenten la major mobilitat residencial intermunicipal: si aquests reproduïssin els nivells actuals, entre el naixement i els 50 anys realitzarien més de 10 canvis intermunicipals. Oposada és la situació de Filipines, que mostra nivells de mobilitat intermunicipal fins i tot inferiors als de la població espanyola. Aquesta dada amaga la poca difusió territorial d'aquest col·lectiu, concentrat quasi exclusivament al Raval barcelonès (Bayona, 2006). L'any 2004, només 8 de cada 100 filipins que canviaren de domicili van sortir de Barcelona.

desenvoluparà en el proper subapartat. Els altres tipus de mobilitat també es caracteritzen per una elevada presència del col·lectiu d'estrangers, encara que en nivells inferiors als que representen els intercanvis amb els municipis més propers.

Gràfic 5.15.- Pes de la població estrangera en els fluxos migratoris amb origen o destinació a la ciutat de Barcelona segons tipus de moviment (distància a Barcelona) i edat, 2003-2005

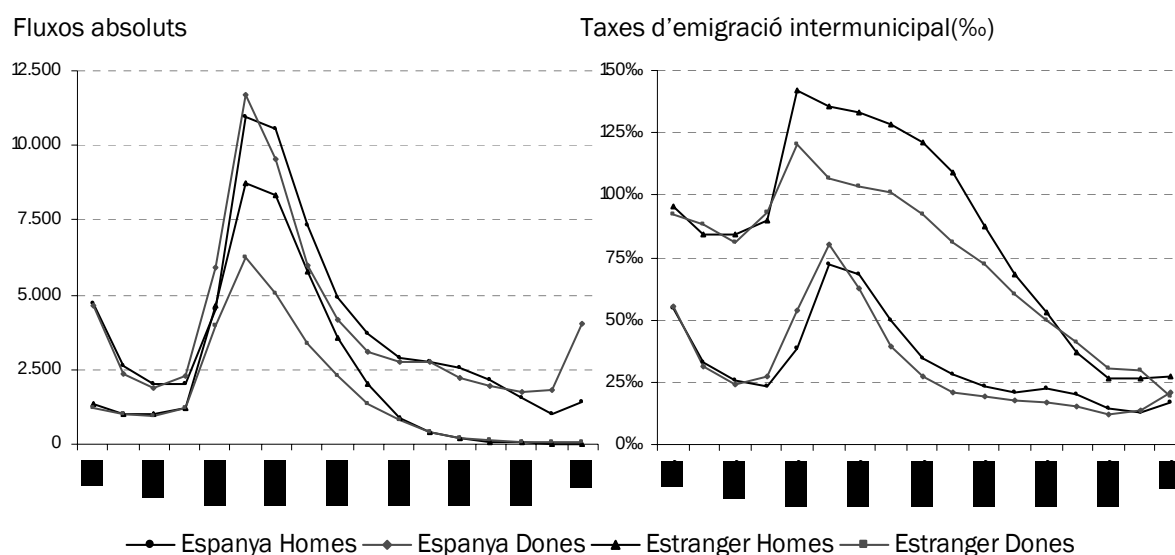
Font: Elaboració pròpia. Estadística de Variacions Residencial, 2003-2005.

És indubtable, doncs, que la població estrangera registra en l'actualitat una extraordinària mobilitat residencial, concentrada en el temps pel propi procés d'assentament en el territori metropolità després de la seva recent arribada a Espanya, potenciada per la major fragilitat de les seves trajectòries residencials, i contextualitzada per les respectives estratègies i itineraris residencials individuals. Si s'haguessin contemplat també els canvis de domicili que romanen a l'interior de la ciutat de Barcelona, els nivells de mobilitat serien encara més excepcionals, i és que els canvis de municipi només representaren l'any 2004 el 35% del total de canvis de residència dels estrangers empadronats a Barcelona.

Les característiques demogràfiques del flux residencial estranger estan fortament condicionades per l'estructura de la població estrangera que resideix a la ciutat: existeixen singularitats segons la nacionalitat, però totes coincideixen en la concentració de població en edats adultes, sobretot als grups més joves (Bayona, 2006). D'aquesta forma, el 70% del flux residencial intermunicipal estranger està compost per població de 20 a 39 anys (Gràfic 5.16). Tot i la major mobilitat en termes relatius de la població estrangera, les dades absolutes mostren que, d'acord amb el major pes de la població espanyola, no hi cap grup d'edat en què hi hagi més canvis de residència realitzats per població estrangera que

espanyola. Tot i això, les taxes de mobilitat residencial són més elevades en totes les edats per a la població estrangera.

Gràfic 5.16.- Estructura per sexe i edat dels fluxos residencials intermunicipals generats a la ciutat de Barcelona segons nacionalitat, 2003-2005

Font: Elaboració pròpia. Estadística de Variacions Residencial, 2003-2005 i padró continu de la població.

La corba de la mobilitat relativa de la població estrangera trenca amb el perfil demogràfic que ha caracteritzat la dinàmica residencial metropolitana en les darreres dècades. El pic d'intensitat entre els 25 i 34 anys de la població espanyola no s'identifica de forma tan clara entre la població de nacionalitat estrangera. En aquest cas, la màxima intensitat es perllonga des dels 20 anys fins als 45, deixant entreveure que en aquests grups d'edat, el ser immigrant acabat d'arribar a Espanya pot determinar la mobilitat tant com l'edat. Entre els 40 i els 44 anys, per exemple, els estrangers es mouen quatre vegades més que els espanyols.

El sexe també selecciona la mobilitat residencial dels estrangers. Tant en xifres absolutes com relatives, el nivell de la mobilitat dels homes de nacionalitat estrangera en quasi totes les edats es superior al de les dones (fins als 19 anys la mobilitat és similar, mentre que a partir dels 60 la taxa d'emigració és lleugerament superior entre les dones). En alguns orígens, sobretot en les que els efectius masculins protagonitzen les primeres etapes del procés migratori (Domingo, Brancós i Bayona, 2002), s'observen importants diferències d'intensitat a favor dels homes. Aquestes estarien vinculades amb el diferent calendari d'arribada a Espanya, i amb la coincidència de la reagrupació familiar de les esposes amb una etapa de major estabilitat residencial. L'Índex Sintètic de Migració per continents presentat a la Taula 5.16 sintetitza molt bé aquestes diferències: africans i asiàtics, a més de registrar les intensitats més elevades, també presenten les diferències més grans entre la

població masculina i femenina. Mentre que el conjunt d'homes d'aquests continents realitzarien més de vuit moviments residencials fins als 65 anys d'edat si es perllonguessin les condicions de mobilitat actual, les dones africanes en realitzarien poc més de sis i les dones asiàtiques cinc.

5.3.5.3 Estructura territorial de la mobilitat residencial segons nacionalitat

A més de ser un fenomen recent i d'extraordinària intensitat, la mobilitat residencial de la població estrangera està transformant el patró territorial que la població espanyola havia dibuixat en les dues darreres dècades. Des dels seixanta i setanta, els municipis que limiten amb Barcelona no havien conegut un saldo tan intens en llur relació amb la ciutat central com el que s'està registrant actualment (López, 2004).

Quatre de cada deu moviments residencials realitzats per població de nacionalitat estrangera tenen com a destinació els municipis localitzats a menys de 10km de Barcelona,¹³² en una relació que augmenta a més de set de cada deu si es comptabilitzen només els moviments dintre de la metròpolis, i s'exceptua el considerable flux amb destinació a la resta de Catalunya i Espanya (que representa una tercera part de tots els moviments intermunicipals) (Taula 5.17). Com s'ha observat en aquesta recerca, en canvi, la població de nacionalitat espanyola que abandona Barcelona localitza la nova residència preferentment més enllà de la primera corona metropolitana. Així doncs, mentre que només dos de cada deu moviments metropolitans intermunicipals d'estrangers es dirigeixen cap a municipis localitzats a més de 10km de Barcelona, en el cas de la població espanyola el percentatge és de més del 75%. A més, els estrangers traslladen la seva residència cap als municipis limítrofs amb una intensitat 10 vegades superior a la dels espanyols.

¹³² L'Hospitalet de Llobregat, Badalona i Santa Coloma de Gramenet reben, per aquest ordre, la major part del flux que creua la frontera municipal. A més, cap a aquests tres nuclis es dirigeixen més estrangers que espanyols. En el cas de Santa Coloma de Gramenet, el 65% de la població que procedeix de Barcelona és estrangera. També és destacable el flux que es dirigeix cap a grans nuclis més allunyats com Mataró, Sabadell o Terrassa (Bayona i López, 2006).

Taula 5.17.- Taxes d'emigració segons nacionalitat (agrupació continental) i tipus de moviment, 2003-2005

Nacionalitat	RMB <10km	RMB 10-14km	RMB 15-19km	RMB 20-29km	RMB 30-44km	RMB >45km	Resta província	Resta Catalunya	Resta Espanya	Total
Espanya	4,55‰	3,57‰	3,50‰	3,91‰	3,15‰	1,14‰	1,52‰	5,16‰	6,43‰	32,94‰
Estranger	43,30‰	7,57‰	6,63‰	7,24‰	3,56‰	0,87‰	2,36‰	10,50‰	26,16‰	108,2‰
UE / 24	7,36‰	5,53‰	4,35‰	5,70‰	5,08‰	0,80‰	1,07‰	6,28‰	15,51‰	51,7‰
Resta Europa	39,97‰	7,47‰	8,43‰	7,95‰	3,90‰	1,24‰	4,10‰	14,78‰	18,98‰	106,8‰
Àfrica	43,89‰	11,46‰	9,91‰	11,72‰	3,32‰	1,32‰	6,88‰	18,79‰	40,52‰	147,8‰
Amèrica	48,42‰	8,14‰	7,25‰	7,42‰	3,59‰	0,81‰	1,77‰	7,05‰	19,83‰	104,3‰
Àsia	61,91‰	4,99‰	3,74‰	4,76‰	1,59‰	0,64‰	2,12‰	19,23‰	52,03‰	151,0‰
Total BCN	9,65	4,10‰	3,92‰	4,35‰	3,22‰	1,11‰	1,64‰	5,88‰	9,04‰	42,9‰

Font: Elaboració pròpia. Estadística de Variacions Residencial, 2003-2005 i padró continu de la població.

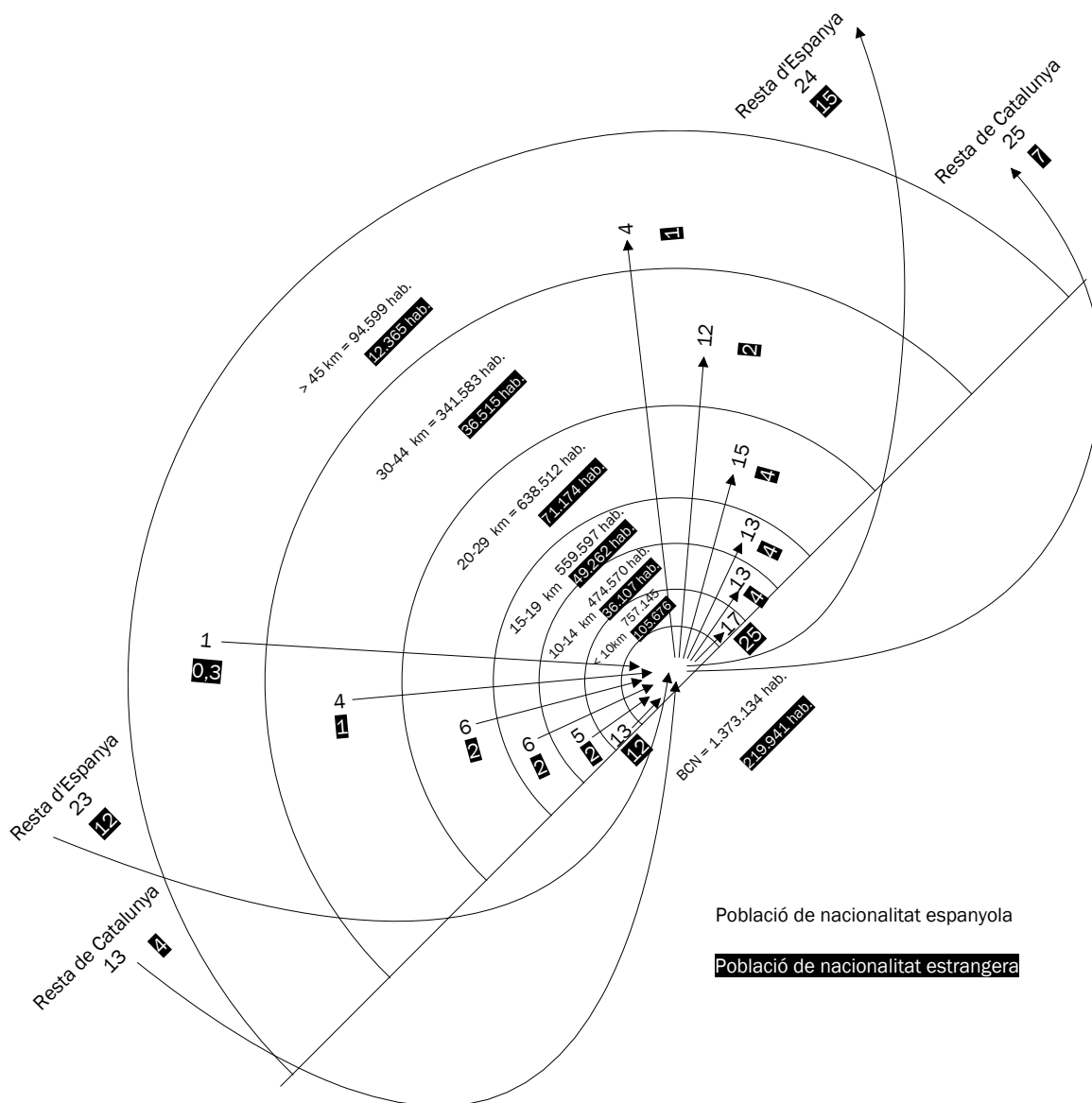
La preferència per la localització de la nova residència als municipis més propers és més gran en el cas de les nacionalitats asiàtiques i americanes, en correspondència amb la poca dispersió que aquests orígens presenten a la resta de Catalunya i l'elevada concentració a la ciutat de Barcelona. En el cas dels americans pocs es dirigeixen a la resta de Catalunya i Espanya; entre els asiàtics es registra una forta relació amb determinats municipis propers (per exemple, els barris de Fondo i Sant Roc a Santa Coloma de Gramenet i Badalona), a la vegada que presenten uns nivells d'emigració especialment elevats cap a altres àrees específiques d'Espanya i Catalunya. Entre els africans, la major propensió a una mobilitat més llunyana es relacionaria amb una major dispersió a Catalunya i un historial migratori més extens en el temps. Els habitants de la Unió Europea, en canvi, manifesten un patró territorial més semblant al dels espanyols amb majors nivells de renda econòmica (Pujadas i García, 2005; López, 2005).

Al Gràfic 5.17 es presenta el mateix exercici realitzat en apartats anteriors, la distribució en el territori de les persones/dia que abandonen o arriben a la ciutat de Barcelona, en aquest cas, però, segons la seva nacionalitat.

L'emergència de la participació dels estrangers en la dinàmica migratòria intermunicipal queda manifesta en les relacions amb els municipis més propers: del promig de 42 persones que durant el període 2003-2005 abandonaren cada dia Barcelona amb destinació als municipis situats a menys de 10km, 25 eren persones de nacionalitat estrangera, 8 més que d'espanyola. En les destinacions a altres punts de la RMB, però, l'aportació és, en el millor dels casos, una tercera part dels moviments dels espanyols. La representació de la població estrangera al flux que es dirigeix a la resta d'Espanya és també molt important, 15 de les 39 persones que marxen com a promig diari. Pel que fa a la immigració, la procedent dels municipis situats a menys de 10 km està formada gairebé pel

mateix nombre d'estrangers i d'espanyols. La procedent de la resta de la RMB i protagonitzada per estrangers és menys important, notablement inferior, a la que arriba des de la resta d'Espanya.

Gràfic 5.17.- Fluxos residencials diaris mitjans de la ciutat Barcelona amb el seu entorn metropolità, resta de Catalunya i resta d'Espanya segons nacionalitat. 2003-2005

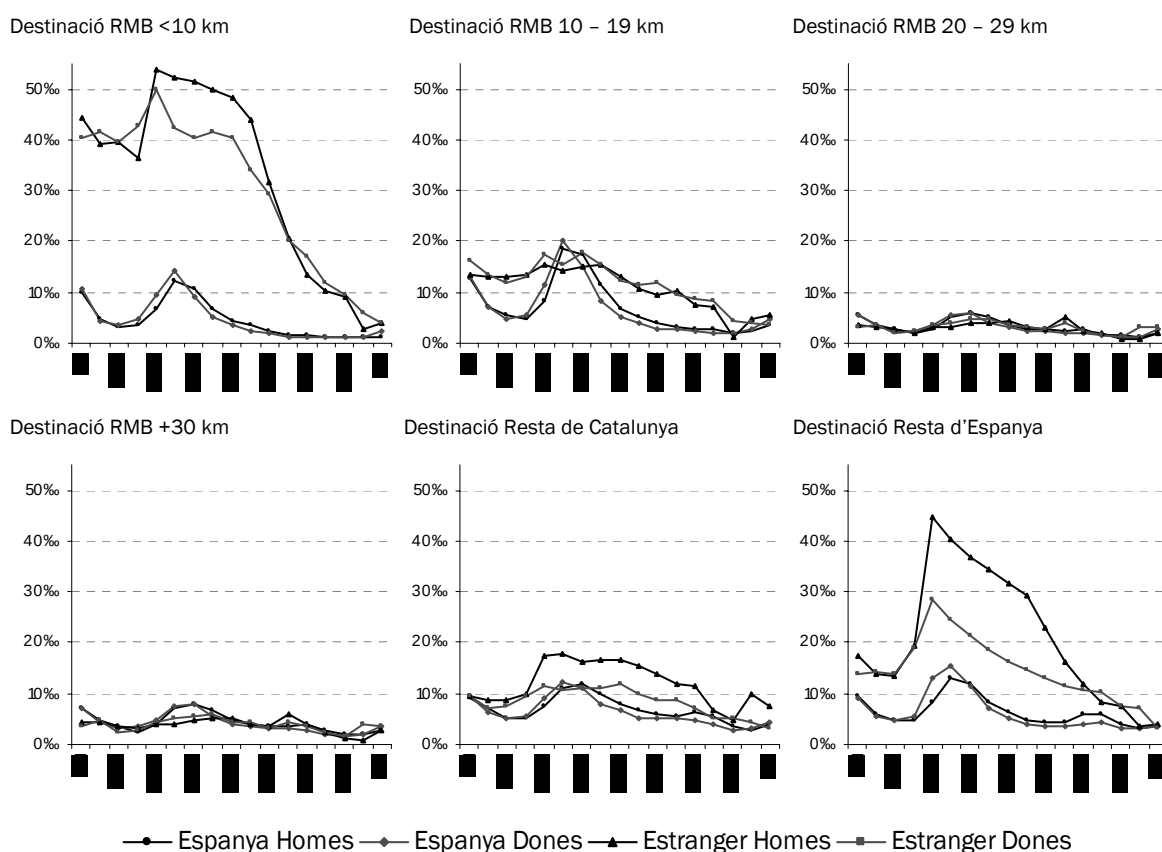
Font: Elaboració pròpia. Estadística de Variacions Residencial, 2003-2005.

Per concloure amb aquest apartat, es complementa l'anàlisi de les relacions territorials dels estrangers afegint a l'estudi l'edat i sexe dels individus. Deixant de banda l'esperada i elevadíssima mobilitat de la població adulta i jove amb destinació als municipis més propers, cal destacar, com a contrapunt de la menor mobilitat dels estrangers a la resta de la RMB, que les taxes dels estrangers que es dirigeixen a localitats situades a distàncies intermèdies i llunyanes de la RMB són més elevades que les dels espanyols en la majoria d'edats.

L'excepció la configuren les migracions dels adults de 25 a 34 anys, edats en què els espanyols assoleixen les seves màximes intensitats en tots els tipus de moviment. Les migracions dels estrangers no semblen, de moment, correspondre's a la clàssica corba de mobilitat associada amb el cicle de vida de les persones.

És necessari destacar, també, les elevades taxes d'emigració amb destinació a la resta de Catalunya i d'Espanya de la població estrangera, sobretot en aquest darrer tipus de relació. En aquests àmbits, però, la diferència entre sexes és significativa. Si a la mobilitat metropolitana les diferències eren escasses, en la mobilitat interprovincial i interregional, la mobilitat dels homes és molt superior a la de les dones. Aquest aspecte està associat a l'elevada mobilitat interregional que presenten aquells orígens en què les primeres etapes migratòries estan protagonitzades majoritàriament per homes, principalment procedents de nacionalitats d'Àsia i Àfrica.

Gràfic 5.18.- Taxes d'emigració per edat i sexe de la població de nacionalitat espanyola i estrangera a la ciutat de Barcelona segons tipus de moviment, 2003-2005

Font: Elaboració pròpia. Estadística de Variacions Residencial, 2003-2005 i padró continu de la població.

Barcelona pot ser considerada encara com la gran porta d'entrada per a la majoria de la població estrangera que arriba a Catalunya (Bayona, 2006; Bayona i López, 2006). Després d'una primera etapa quasi generalitzada a la ciutat, de major o menor duració i

caracteritzada per la transitorietat, es donaria pas a un itinerari de mobilitat residencial normalment guiat per una estratègia residencial en què es persegueix la consecució de moviments ascendants en l'escala residencial, tant pel que fa a la qualitat de la residència com a una menor ocupació de la mateixa. La permanència a Barcelona és l'estratègia residencial preferent, però la sortida del municipi comença a assolir una dimensió molt significativa, tant des del punt de vista relatiu com en xifres absolutes. En aquest cas, els municipis limítrofs són actualment les destinacions escollides per la gran majoria d'individus, en una pauta de difusió territorial divergent amb el patró de mobilitat de la població espanyola. No és l'objectiu d'aquesta recerca identificar les causes que expliquen aquest comportament, però es poden citar algunes que probablement juguen un paper important: concentració d'oportunitats laborals a Barcelona i a la primera corona, la gestació d'importants xarxes socials, la xarxa de transports públics i l'elevada accessibilitat, i sobretot, l'existència d'un mercat de l'habitatge que s'adapta a les estratègies residencials de la població estrangera .

Seria arriscat assumir quelcom diferent a que s'està davant d'un període excepcional d'intensa mobilitat residencial de la població de nacionalitat estrangera, determinat per la seva recent arribada a Espanya. Encara que potser no ha assolit el nivell màxim, a mesura que la població estrangera s'assenti definitivament al territori, les taxes de mobilitat baixaran forçosament i registraran una major difusió en el territori metropolità.

